Ambt en Opleiding

door

A. M. Lindeboom

OOSTERBAAN & LE COINTRE N.V. – GOES

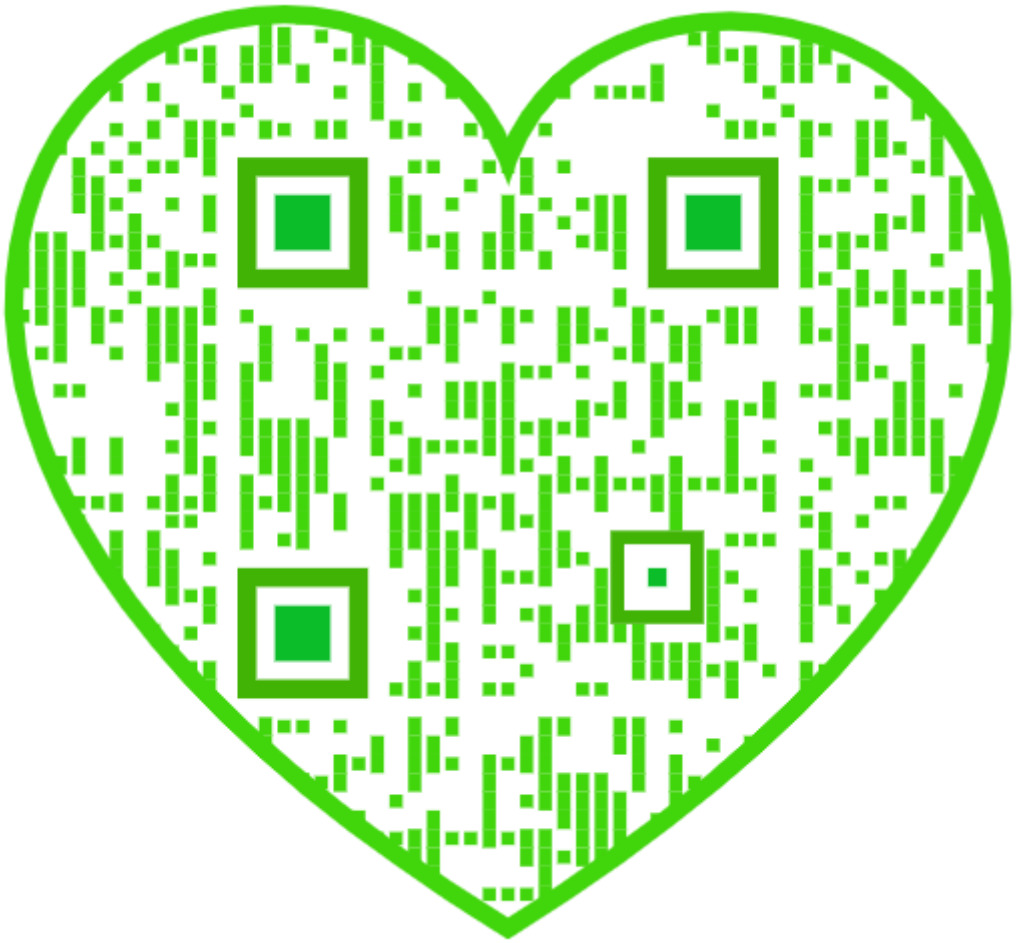

AMBT EN OPLEIDING

AMBT EN OPLEIDING

EEN BESPREKING VAN ENKELE ZAKEN BETREFFENDE KERK, OPLEIDING, WETENSCHAP EN THEOLOGIE

DOOR

A. M. LINDEBOOM

UITGAVE OOSTERBAAN & LE COINTRE N.V., GOES - 1940

INHOUD.

Pag.

Hoofdstuk I
HET KERKELIJK PASTOREN- EN -DOCTORENAMBT 7

Hoofdstuk II
HET AMBT DER PROFESSOREN 26

Hoofdstuk III
OP REIS IN HET LAND DER HISTORIE 48

Hoofdstuk IV
DE REORGANISATIE DER THEOLOGISCHE SCHOOL 66

Hoofdstuk V
HET VOORSTEL VAN Dr H. BAVINCK 90

Hoofdstuk VI
HET JAAR 1902 109

Hoofdstuk VII
HET VERBAND DER GEREFORMEERDE KERKEN MET DE THEOLOGISCHE FACULTEIT DER VRIJE UNIVERSITEIT OPNIEUW GEREGELD 115

Hoofdstuk VIII
HET PROMOTIERECHT DER THEOLOGISCHE HOOGESCHOOL 132

HOOFDSTUK I

HET KERKELIJK PASTOREN- EN -DOCTORENAMBT

a. DE LES DER SCHRIFT.
b. DE KERKENORDE OVER DIT AMBT.
c. HETGEEN MET DIT AMBT NIET VAN DOEN HEEFT.
d. WERD DE THEOLOGIE AAN DIT AMBT TOEVERTROUWD?

a. DE LES DER SCHRIFT.

Men zette zich niet zuchtende tot het lezen van een nieuw opstel over een oude zaak.

Is er in de Schrift sprake van een kerkelijk doctorenambt? Ja. Over Efeze 4 : 11 behoeven wij niet veel te spreken. In dit vers wordt gesproken over ambtsdragers, door God aan de gemeente gegeven. Onder hen worden ook genoemd de herders en leeraars, de poimenes kai didaskaloi, de pastores en doctores. Ook is overbekend de onjuiste exegese van Calvijn. Deze toch was van meening, dat de woorden „herders en leeraars" twee onderscheiden ambten aanduiden. Het is duidelijk dat, gelijk trouwens algemeen wordt erkend, de scherpzinnige exegeet zich hier heeft vergist. Indien toch in dit tekstwoord t w e e ambten waren bedoeld, had er moeten staan: „En dezelve heeft gegeven sommigen tot herders e n s o m m i g e n t o t l e e r a a r s". Maar zoo staat het er niet. De tekst luidt uitdrukkelijk: „sommigen tot herders en leeraars".

Hieruit volgt dus, dat hier twee zijden van een en hetzelfde ambt worden genoemd. Tot de taak van dit ambt behoort het weiden en het onderrichten der schapen. Het één kan noch mag worden gescheiden van het andere.

Eveneens stemt bijkans ieder onder ons toe dat het hier genoemde ambt van herder en leeraar hetzelfde ambt is dat 1 Timotheus 5 : 17 noemt, dat van ouderling in het woord en in de leer. In deze benaming vindt men weer terug de twee elementen van het herderlijk en het leerend werk. Een ouderling moet als ambtsdrager acht geven op de kudde. Hij moet haar hoeden en weiden. En in de toevoeging „in het woord en in de leer" ziet men dat van hem ook wordt verwacht, dat hij de schapen onderwijze uit de Schriften. Zonder nadere bewijsvoering zal men toestemmen dat met het onderricht, dat de gemeente van haar herder en leeraar, haar ouderling in de leer, ontvangt, geen wetenschappelijk onderwijs wordt bedoeld, zooals b.v. een college over opgravingen, of bijbelsche oudheidkunde, in systematischen vorm, maar ambtelijk onderricht, bediening des Woords, welke alleen de

blijde boodschap van een rijken Christus voor arme zondaren tot inhoud heeft.

De doctor die in Efeze 4 : 11 ter sprake komt is dus tegelijk pastor. En deze ambtsdrager is verbonden aan een plaatselijke kerk, en niet aan alle kerken saam. Hoewel men onder ons gewoon is te spreken van den pastor loci, zoo zou men met evenveel recht kunnen spreken van den doctor loci. De pastorie had men ook de doctorie kunnen noemen. En de „Pastorale brieven" van ds J. van Andel had de schrijver ook de „Doctorale brieven" kunnen noemen [1]). Men leze slechts de eerste bladzijden van dit nog altijd lezenswaardig geschrift. En het herderlijk werk van den dienaar des Woords kan men even goed het leerend werk noemen. Geen enkele dienaar des Woords kan zijn werk verrichten als hij niet sprekend en leerend de kudde hoeden mag.

Het woord didaskalos of doctor zou men behalve door leeraar ook door onderwijzer kunnen vertalen. Als men zegt, dat een gemeente op haar gebed een nieuwen leeraar ontving — men zou dezen ambtsdrager ook den nieuwen onderwijzer der gemeente kunnen noemen.

En al is het verzet van dr T. Hoekstra tegen den naam „leerrede" voor de preek zeer begrijpelijk [2]), van rationalistischen bloede als deze benaming is, niettemin heeft deze karakteriseering der preek dit voordeel, dat hierin de gedachte uitkomt dat zij wordt uitgesproken door een leeraar.

Dit doctorenambt der plaatselijke kerk is het eenige doctorenambt, dat in de Schrift wordt geleerd. Een ambt voor alle kerken saam kent de Schrift niet, of men moest willen spreken over de ambten van profeet of apostel, welke sinds lang zijn vergaan. Het eenige ambt dat voor een conglomeraat gemeenten wellicht geldt, is misschien het ambt van evangelist, indien n.l. ds K. van Dijk, in „De Reformatie" van 17 April 1936 en volgende, gelijk heeft. Volgens ds K. van Dijk zou dat het ambt zijn, dat geroepen is gemeenten te stichten en te onderrichten in de eerste beginselen haars wegs. Voorzoover wij weten is van deze artikelen van ds K. van Dijk weinig notitie genomen.

Het is duidelijk dat iedere predikant — welken studiegang hij vóór zijn ambtsaanvaarding moge hebben gevolgd of niet hebben gevolgd — bekleed is met het kerkelijk pastoren- en -doctorenambt.

---

[1]) Uitgave J. H. Kok, Kampen.

[2]) Zie zijn „Gereformeerde Homiletiek", uitgave Gebr. Zomer en Keuning, Wageningen, blz. 156 en 324.

b. DE KERKENORDE OVER DIT AMBT.

Over het algemeen is er onder ons een verblijdende overeenstemming waar het gaat over de te verrichten taak van den herder en leeraar. Dit neemt echter niet weg, dat artikel 16 van de kerkenorde niet geheel volledig kan worden geacht.
Het luidt aldus:

> Der dienaren ambt is, in de gebeden en bediening des Woords aan te houden, de sacramenten uit te reiken, op hun mede-broeders, ouderlingen en diakenen, mitsgaders de gemeente goede acht te nemen, en ten laatste met de ouderlingen de kerkelijke discipline te oefenen, en te bezorgen dat alles eerlijk en met orde geschiede.

Dr H. Bouwman [1]) en ds Joh. Jansen [2]) verzekeren beiden dat het de bedoeling van dit artikel is, slechts bij wijze van voorbeeld enkele werkzaamheden op te sommen. Deze beide geleerden stemmen onmiddellijk toe, dat tot het werk van den dienaar ook behoort het huisbezoek, het ziekenbezoek, de catechese, en de kerkelijke huwelijksbevestiging. (Wat deze laatste aangaat merken wij terloops op, dat deze n i e t in de Schrift wordt geleerd, waarmede overigens niet is gezegd dat zij niet wenschelijk is.) Wij zouden hieraan nog willen toevoegen, dat ook anderen door den dienaar tot de christelijke religie moeten worden vermaand, m. a. w. den evangelisatie-arbeid. Maar dan nog zijn wij er niet. Duidelijker dient uit te komen de beteekenis van het kerkelijk doctorenambt. Wel lezen wij in artikel 18 der kerkenorde, dat het uitleggen der Schrift en het wederstaan der ketterijen behoort tot de taak der professoren. Nu zal artikel 18 en het ambt der professoren afzonderlijk worden besproken. Maar ieder zal toch toegeven, dat het uitleggen der Schrift een essentieel bestanddeel is van het werk van den dienaar des Woords. Men zie 2 Timotheus 3 : 16, 2 Timotheus 4 : 2, en Titus 1 : 9.

---

[1]) „Gereformeerd kerkrecht", deel 1, bladzijde 486.
[2]) „Korte verklaring van de kerkenordening", uitgave J. H. Kok N.V., Kampen, eerste druk, bladzijde 70; tweede druk bladzijde 66. (Wij veroorloven ons hierbij de opmerking dat het woord o r d e n i n g — zooals ds Joh. Jansen zegt — wel de oude vorm voor het woord orde zal zijn, maar toch naar onze meening t h a n s niet meer moet worden gebruikt. Dit woord doet nu immers denken aan het departement van economische zaken.)

Wij stellen voor artikel 16 aldus te lezen:

> Der dienaren ambt is, te volharden in den dienst des Woords en der gebeden, de Heilige Schrift uit te leggen en de zuivere leer tegen de ketterijen en dolingen voor te staan, de sacramenten uit te reiken; op hun medebroeders ouderlingen en diakenen goede acht te geven en met de ouderlingen de kerkelijke discipline te beoefenen, en te bezorgen dat alles eerlijk en met orde geschiede; ten laatste zullen zij het zaad der gemeente in de voorzeide leer op de catechisatiën onderwijzen, en, naar hunne gelegenheid, de gemeenteleden bezoeken, hetwelk inzonderheid in dagen van krankheid of moeite het geval zal zijn; waarbij zij ook anderen tot de christelijke religie zullen vermanen, gelijk zulks een iegelijk kerklid wel betamelijk zal zijn.

c. HETGEEN MET DIT AMBT NIET VAN DOEN HEEFT.

Er zijn onder ons steeds vooraanstaande mannen geweest, die de meening waren toegedaan, dat tot het werk van den dienaar des Woords ook behoort het bekwamen van de aanstaande dienaren des Woords. Tot hen die deze zienswijze voorstonden, behoorde ook ds G. Doekes, die zijn boek „Het kerkelijk doctorenambt" aan deze kwestie wijdde.[1])

Op bladzijde 35 van dit werk verhaalt de schrijver van de synode der Chr. Afgescheiden kerk welke in het jaar 1837 werd gehouden.

Met instemming haalt de schrijver aan een verklaring dier synode:

> De Synode is echter in gemoede overtuigd geworden, dat zulk een Professorenambt geen afzonderlijke dienst is. En hoewel sommige vroegere synoden hetzelve onder de kerkelijke diensten hebben gerangschikt, evenwel hebben niet alle dit gedaan. In Gods Woord vinden wij in het geheel geen spoor van zoodanigen kerkelijken dienst, afgezonderd van het Herders- en Leeraarsambt. Integendeel, wij vinden de zorg voor aankomende Dienaren aan Herders en Leeraars opgedragen, II Tim. 2 : 2; Titus 1 : 5.

[1]) Uitgave J. H. Kok, Kampen, 1917.

En ds G. Doekes voegt aan deze verklaring o.a. toe:

> Bovendien spraken de eerste predikanten uit de reformatie van '34 nadrukkelijk uit dat zij krachtens hun ambt arbeidden in het werk der opleiding.

Maar, zoo zegt ds G. Doekes, één mensch kan natuurlijk niet alles. Men kan natuurlijk niet èn de gemeente dienen èn aankomende dienaren des Woords onderwijzen:

> De ambtelijke roeping van den dienst des Woords is zoo veel omvattend, dat de vervulling van alle ambtsplichten tegelijk, de krachten te boven gaat. Immers de wetenschappelijke ontvouwing der waarheid en de opleiding der aanstaande dienaren des Woords stellen eischen, die de toewijding van heel het leven der doctoren noodig maken.

Terloops merken wij op hoe ds G. Doekes in één adem noemt de wetenschappelijke ontvouwing der waarheid en de opleiding der aanstaande dienaren des Woords. Dit bevreemdt reeds eenigermate, want dit zijn gansch onderscheiden zaken.

En zoo komt dan ds Doekes tot de opmerking dat daarom sommige dienaren des Woords van hun overige dienstwerk worden vrijgesteld, om zich nu des te beter aan dit onderdeel van hun taak te wijden:

> En daarom worden sommige Dienaren, daartoe verkozen, opdat zij zich voor dit speciale deel van de ambtelijke roeping geheel en al kunnen geven.

Nu wij hiermede meenen het standpunt van ds G. Doekes genoegzaam te hebben weergegeven, zullen wij tot deszelfs bestrijding moeten overgaan.

Het eerste wat wij moeten opmerken is hoe zeer bevreemdt het feit, dat door de ouderlingen en diakenen dan niet dergelijke werkzaamheden moeten worden verricht. Tusschen het ambt van dienaar des Woords en dat van ouderling is niet zulk een groot verschil als bij ons in onze kerkelijke praktijk bestaat.[1]) Want ook de dienaar des Woords is een ouderling, n l in het woord en in de leer. Alleen in het leeren, het onderwijzen der gemeente en het bedienen der sacramenten is zijn taak onderscheiden van

[1]) Vergelijk hiervoor N. J. Hommes in zijn proefschrift „Het testimoniaboek", 1935, stelling XXII: „De kerkvisitatie in de gereformeerde kerken dient mede te geschieden door ouderlingen."

de andere ouderlingen, die, evenals hij, op de kudde moeten toezien en die toch ook het recht en den plicht hebben de dwalende schapen te vermanen. Vandaar dan ook dat Johannes à Lasco zeide, dat er niet drie ambten waren, herder- en leeraar, ouderling en diaken, maar twee, n.l. dat van ouderling en diaken. Indien men de boven gegeven onderscheiding tusschen ouderling in de leer en regeerend ouderling in het oog houdt, is voor deze indeeling ook alles te zeggen. Maar dan is van te meer belang de vraag waarom ook de andere ouderlingen niet in dit opzicht voor de toekomst der kerk moeten zorgen. En is het ambt van diaken niet eveneens een belangrijk ambt? Toch lezen wij nergens in het Nieuwe Testament, dat b.v. de eerste diaken Stefanus maatregelen nam voor de vorming van toekomstige ambtsdragers. Want men moet maar niet denken dat het ambt van diaken lager is dan dat van ouderling. Het is een ambt, dat een andere taak heeft te verrichten, maar deze taak is niet van lageren maar van anderen aard dan het werk van den ouderling. De onderscheiding tusschen hoogere en lagere ambten is op Schriftuurlijk standpunt niet houdbaar. Alleen aan de apostelen, die in den diepen zin des woords getuigen zijn geweest van des Heilands woord, zijn wij, door de bizondere leiding des Geestes die zij deelachtig zijn geworden, meer gehoorzaamheid verschuldigd.

Is het dus reeds bevreemdend dat nergens in de Schrift sprake is van de vorming van diakenen, te meer bevreemdt het feit, dat de apostel Paulus, die zooals men weet het laatst tot dit ambt werd geroepen, niet door de andere apostelen tot dit ambt werd bekwaamd. Dit zouden wij toch mogen verwachten, indien de kerkelijke ambten een dergelijke voorafgaande vorming vereischten. Wij zien echter dat Paulus zonder eenige voorbereiding tot dit ambt wordt geroepen. Een cursus heeft hij niet gevolgd. De bekwaming voor dit ambt moest blijkbaar komen toen hij met dit ambt was bekleed. Wij zien dan ook dat Paulus, terstond na de bekleeding met zijn ambt, voor enkele jaren vertrekt naar Arabië (Galaten 1 : 17). De jaren zullen daar wel niet in ledigheid zijn doorgebracht. Ledigheid is des duivels oorkussen, ook voor een apostel. Het vermoeden dat de heilige apostel zich daar verder zal hebben bekwaamd door onderzoek der Schriften en gedurig gebed, zal wel niet ver van de waarheid zijn. Bovendien zegt deze zelfde Paulus duidelijk, dat een nieuweling niet terstond met de prediking moet beginnen, opdat hij niet opgeblazen worde en in het oordeel des duivels valle. (1 Timotheus 3 : 6.) Dit woord is ook aan Paulus zelf bewaarheid. In dit verband is ook zeer

opmerkelijk, hoe Paulus in zijn brief aan de Galaten duidelijk laat uitkomen, dat hij, wat zijn roeping tot dit ambt betreft, niets aan de andere apostelen te danken heeft. Hij klimt met zijn mandaat rechtstreeks op tot Hem Die tot de ambten roept. Hoor slechts dezen ambtsdrager spreken in Galaten 1 : 16 en 17 :

> Maar wanneer het Gode behaagd heeft, die mij, van mijner moeders lijf aan, afgezonderd heeft, en geroepen door zijne genade, zijn Zoon in mij te openbaren, opdat ik denzelve door het evangelie onder de heidenen zoude verkondigen, zoo ben ik terstond niet terade gegaan met vleesch en bloed, en ben niet wederom gegaan naar Jeruzalem tot degenen die voor mij apostelen waren, maar ik ging henen naar Arabië, en keerde wederom naar Damascus.

Men ziet dat Paulus met zijn ambt los staat van hen die vóór hem apostelen waren geworden. Geleerd voor apostel heeft hij niet. Dit ambt is hem niet door overdracht geworden, zooals een Roomsche bisschop thans de priesterwijding toedient aan hen, die voor dat ambt zijn opgeleid. Men bedenke bij dit laatste, dat volgens Roomsche beschouwing het priesterambt pas in den bisschop tot zijn volle ontplooiïng komt. Hier brengt dus het eene ambt het andere ambt voort. Maar aan Paulus' woord zien wij reeds hoe, ook wat het ambt aangaat, wij op aarde niemand onzen vader moeten noemen. Eén is van het ambt de Vader, en deze Vader is God. Genade is geen erfgoed, en het ambt kan niet worden voortgeplant.

Nu kwam echter in het begin van dit onderdeel onzer uiteenzetting ter sprake een verklaring der afgescheiden synode van 1837, waarin met een beroep op 2 Timotheus 2 : 2 en Titus 1 : 5 werd verklaard, hoe de zorg voor aankomende dienaren aan de herders en leeraars werd opgedragen.

Het is dus noodzakelijk, dat wij deze tekstwoorden nader bezien. In de nieuwe vertaling van dr C. Bouma luidt 2 Timotheus 2 : 2 aldus :

> En wat gij van mij gehoord hebt in tegenwoordigheid van vele getuigen, vertrouw dat toe aan betrouwbare menschen, die geschikt zullen zijn om ook anderen te onderwijzen.

Ook ds G. Doekes, en ongetwijfeld velen met hem, acht het onwederlegbaar, dat in dezen tekst wordt gesproken over de

vorming van aanstaande dienaren. Het staat er dan toch maar, zoo zal men zeggen.

In zijn Korte Verklaring [1]) geeft dr C. Bouma aldus zijn meening weer:

> Timotheus moet zorg dragen dat het door hem gehoorde evangelie wordt doorgegeven met het oog op de volgende geslachten. De eisch voor de continuïteit van het Evangelie en de prediking daarvan, wat zijn inhoud en zijn ontwijfelbare waarheid, door vele getuigen gestaafd, betreft. En die anderen moeten dan op hun beurt weer voldoen aan bepaalde eischen: die geschikt zullen zijn om ook anderen te onderwijzen.

Hiermede kunnen wij het eens zijn. Het gaat hier dus niet over theologisch onderricht dat aan aankomende dienaren moet worden gegeven. Een college over de archeologie van Israël (hoe belangrijk op zichzelf ook) is niet datgene wat Timotheus moet overdragen aan het navolgende geslacht. Niet een wetenschappelijk betoog, niet een kast met geleerde boeken, niet een museum vol herinneringen aan het land Palestina, maar de blijde boodschap van een rijken Zaligmaker voor arme zondaren moet Timotheus overdragen aan hen, die na hem geboren zijn. Het gaat om dat evangelie en om zijn verbreiding en niet over de vorming van ambtsdragers. Er staat hier niet: En, Timotheus, gelijk ik u door nauwgezet onderricht klaar gemaakt heb voor uw ambt, moet gij, op uw beurt, jonge mannen toebereiden tot het ambt. Dat staat er niet. Niet de voortplanting van het ambt, maar de verbreiding van het evangelie is het hoofdmoment in dezen tekst. Wie het woord „vertrouw dat toe" in den grondtekst kan lezen en verstaan [2]), ziet hier niet het beeld van een bakker die het deeg vormt zooals hij de brooden hebben wil — zoo immers kunnen menschen alleen met deeg en niet met menschen handelen — maar die ziet, door de teekening van dezen tekst, voor zich staan een man op jaren. Zie, hij is in gesprek. Een kostbare parel heeft hij in zijn hand, en hij wekt zijn kleinzoon op dezen kostbaren schat niet te verderven maar te behouden, opdat ook hij, wanneer hij tot zijn ouderdom zal gekomen zijn, deze parel kan overdragen aan zijn nageslacht.

---

[1]) Kampen, J. H. Kok N.V., 1937, bladzijde 137.

[2]) *Παρατίθημι*.

Nu zal men zeggen dat dit wel waar is, maar dat de overdracht van het evangelie dan toch maar door menschen moet geschieden. Dat is ongetwijfeld juist, al kan God het ook zonder die menschen wel. Maar daaruit volgt niet, dat ambtsdragers moeten zorgen voor hun opvolgers. Dat is een Roomsche maar niet een Schriftuurlijke gedachte. Timotheus zal, bij zijn zendingswerk, ook menschen hebben ontmoet die, naar zijn indruk, wanneer zij wat ouder waren geworden, ook geschikt zouden zijn anderen den weg Gods nader uit te leggen. En over zulke menschen gaat het hier. Er wordt hier niet gesproken over toekomstige ouderlingen of dienaren des Woords. Wie zal zeggen dat wij hier aan bizondere ambtsdragers hebben te denken? H e t s t a a t e r n i e t. Men denke eens aan Apollos, die toch ook geen bizonder ambt had, voorzoover wij althans weten. Vergeet ook Aquila en Priscilla niet; dat flinke echtpaar, dat Apollos den weg Gods nader uitlegde. Wij behoeven hier hen niet uit te schakelen die later e v e n t u e e l ouderling in de leer zullen worden, maar het is geheel onjuist als wij, waar de t e k s t van m e n s c h e n spreekt, die later (naar het oordeel van Timotheus) geschikt zullen zijn om de leer des evangelies aan anderen mede te deelen, — zouden zeggen: het gaat hier over opleiding door de kerk voor de kerk. Daarover gaat het niet. Het gaat hier over de voortplanting van het evangelie, opdat de naneef eeuwen lang van kind tot kind dit onderwijs ontvang'. Timotheus behoeft de menschen niet geschikt te maken — wie is tot deze dingen bekwaam? — hij moet gebruik maken van de krachten die hij vindt. Ontdek ze, Timotheus, die naar uw oordeel de gave van het onderwijzen hebben ontvangen, en neem hen eens een uurtje apart. Het zou kunnen zijn dat zij later geschikt zullen zijn om anderen in de voorzeide leer te onderwijzen.

Dr C. Bouma vervolgt zijn verklaring aldus:

> Zoo vormt God een ongebroken lijn van ambtsdragers, die het evangelie doorgeven aan wie na hen komen; de roeping van de kerk.

Maar dit is niet geheel juist. Wel vormt God de ambtsdragers — ach, dachten wij daaraan slechts meer — maar hier wordt niet gezegd dat Timotheus het moet doen. Ook niet dat de kerk het moet doen. De kerk moet in den naam Gods, des Vaders, en des Zoons en des Geestes, tot de ambten roepen, maar niet tot de ambten vormen. Dat doet God, zooals dr C. Bouma zoo treffend juist zegt. Als het werkelijk tot de roeping der ambtsdragers had

behoord te zorgen voor de vorming van hun opvolgers, dan zou ook uitdrukkelijk bij de werkzaamheden van den ouderling en diaken zijn vermeld, dat ook zij anderen tot dat ambt moesten opleiden. Maar dat staat nergens in den bijbel; ook niet in dezen tekst.

Dr C. Bouma vervolgt:

> Na de schriftwording van het Nieuw-Testamentische Woord van God is deze arbeid wel veranderd, gewijzigd, maar ook in anderen vorm blijft hij bestaan als eisch.

Wat dit betoog betreft merken wij op, dat naar onze meening deze arbeid nooit heeft bestaan. Wel mag iemand uit een rein hart lust hebben tot eens opzieners ambt, en den Heere gedurig daarom bidden; hij mag ijverig daartoe de Schriften onderzoeken, ook mag hij studeeren in de theologie, maar meer mag hij niet. Hij mag niet tot dat ambt worden gevormd. En daarom heeft de kerk in haar kerkgebed ook te bidden dat God de ambtsdragers moge geven; ook mag en moet de kerk in haar prediking en catechese wijzen op de hoogheid en heerlijkheid van het ambt, en hen die daartoe lust hebben opwekken tot gedurig gebed en gedurige studie; en zoo moet de kerk zorgen voor de voortplanting van het evangelie aan het navolgende geslacht. Daarom moet zij elk talent dat aan haar werd toevertrouwd uitbuiten om het kerkwerk voortgang te doen hebben. Ook onze zendingsarbeiders moeten om dat gebod aan Timotheus denken. En zoo moeten ook de ambtsdragers diegenen der jongeren, die meer dan gewone gaven bezitten, door voortgezet onderricht het evangelie nader onderwijzen, opdat zij den inhoud der Schrift te beter mogen verstaan, en te beter, (a l o f n i e t in het bizondere ambt staande), dit evangelie mogen overdragen, opdat zoo het Woord Gods zijn loop hebbe óver de wereld en dóór de eeuwen. Ook is blijkens de Handelingen der Apostelen (zie hoofdstuk 6 : 1—6) aan de gemeente het kiesrecht gegeven om, indien noodig, in den naam Gods tot dè ambten te roepen. Maar niemand behoeft op deze verkiezing vooruit te loopen door maar vast te beginnen met het creëeren van een opleidingsschool. God zal zorgen. Er staat toch ook in de besproken tekst niet, dat Timotheus bepaalde jonge menschen eens moet laten preeken en dan na afloop moet zeggen hoe het geweest is? Hij moet door degelijk onderwijs het evangelie aan hen overdragen, en als hij dàt heeft gedaan, legge hij zijn hoofd gerust neder. Nu zal God het overige wel doen.

De tweede tekst, waarop bovenaangehaalde synodale verklaring zich beroept, is Titus 1 : 5, dat in de vertaling van dr C. Bouma aldus luidt :

> Met dat doel liet ik u achter op Creta, opdat ge ook wat nog ontbrak in orde zoudt brengen, en van stad tot stad ouderlingen zoudt aanstellen zóó als ik u had verordend.

Maar kan men nu werkelijk volhouden dat in dezen tekst wordt gesproken over vorming der ambtsdragers, over onderricht voor den „aankomenden dienaar des Woords"? Immers neen. Het gaat hier over het a a n s t e l l e n der ambtsdragers. Blijkens de woorden „wat nog ontbrak" waren in de verschillende zendingsgemeenten de ambten nog niet ingesteld, waren er aldaar nog geen ouderlingen die de kudde regeerden, noch ook ouderlingen die arbeidden in prediking en onderwijzing. En in die vacatures moest worden voorzien. Daarover gaat deze tekst. Nu meene men echter niet dat Titus bij een bezoek aan de gemeenten, volgens de door Paulus gegeven aanwijzingen, zijn keuze moest doen en de gekozen ambtsdragers daarna in het ambt had te stellen, want deze meening berust op een betreurenswaardige vergissing. Deze opvatting zou juist zijn, als inderdaad het Nieuwe Testament geen andere gegevens bood over de verkiezing van ambtsdragers. Dan zouden inderdaad de ambtsdragers van boven af op het hoofd der gemeente moeten worden gezet. Dan ware inderdaad de gemeente onmondig. Maar het Nieuwe Testament biedt wel meer gegevens over de verkiezing van ambtsdragers.

Terecht schrijft daarom op bladzijde 192 van zijn reeds aangehaald werk dr C. Bouma het volgende :

> Titus moet zorg dragen dat in elke stad waar reeds gemeenten zijn, ouderlingen komen. Hoe dat moet geschieden wordt hier niet gezegd. Daarvoor moeten de gegevens elders in het N. T. worden gevonden.

En in „De Heraut" van 12 Februari 1922 schreef dr H. H. Kuyper over deze kwestie onder meer het volgende :

> De Roomsche Kerk met haar streng hierarchisch karakter laat de roeping tot het ambt dan ook van het ambt uitgaan. Maar de Schrift leert ons aldus niet. Hoewel de Apostelen zeker het hoogste ambt in de kerk hadden, hebben zij noch bij de keuze van een nieuwen Apostel (bedoeld is hier

> Matthias, L.), noch bij de keuze van de gewone ambtsdragers te Jerusalem zelf de personen aangewezen en tot het ambt geroepen, maar de verkiezing aan de gemeente overgelaten. Dat de Apostelen bij deze verkiezing leiding hebben gegeven en de door de gemeente gekozenen met handoplegging in het ambt hebben gesteld, is volkomen juist. Dat het ambt bij deze roeping tot het ambt niet uitgeschakeld wordt, maar zijn eigen taak te vervullen heeft, spreekt wel vanzelf en wordt door de Schrift ons duidelijk genoeg geleerd. Zelfs toont wat de Apostel Paulus aan Timotheus en Titus schreef, dat de ambtsdragers scherp hadden toe te zien dat ze niemand in het ambt stelden, ook al was hij door de gemeente gekozen, dan wie voldeed aan eischen, voor het ambt gesteld.

Als wij Schrift met Schrift vergelijken, zien wij in de Handelingen der Apostelen duidelijk hoe de gemeente de ambtsdragers kiest. Men denke slechts aan de verkiezing der diakenen, hoofdstuk 6.

Het is dus wel duidelijk dat de synode van 1837 zich heeft vergist, toen zij zich voor de vorming van ambtsdragers beriep op dezen tekst. Dit Schriftwoord heeft met zulk een vorming niet van doen.

Wel is dit Schriftwoord zeer belangrijk. Wij zien daaruit dat in bestaande vacatures moet worden voorzien. Natuurlijk niet hals-over-kop, maar ook niet met noodeloos uitstel. De kerk mag niet zijn zonder ouderlingen en diakenen. Uit de gemeenteleden moeten diegenen worden gekozen, die door gaven van wijsheid en Godzaligheid uitmunten, en die onder leiding van de ambtsdragers, in overeenstemming met de door de Schrift gegeven eischen en beperkingen, op wettige wijze tot hunnen ambtsdienst worden geroepen. Vanzelfsprekend moeten de beste krachten voor het ambt worden gevraagd. Maar met inachtneming van het voorgaande moet toch worden vastgesteld, dat een kerk nooit jaren lang mag zijn zonder b.v. een ouderling voor de prediking en onderwijzing. Des HEEREN arm is niet verkort om goede en wijze ambtsdragers te geven. Dat bleek reeds in het begin van de kerkgeschiedenis op heerlijke wijze. Wel mogen daarom de kerken verklaren dat een studie in de theologie, met goed gevolg volbracht, van groot gewicht kan zijn voor iemand die tot een kerkelijk ambt wordt beroepen. Maar nooit mogen de kerken, hoe gewenscht zulk een studie ook moge zijn, hiervan een in alle omstandigheden geldenden eisch maken. Want de Schrift leert

nergens, dat de ouderlingen, die arbeiden in onderwijzing en prediking, theologie moeten hebben gestudeerd. Wel leert zij dat, àls er ouderlingen moeten worden gekozen, deze moeten worden gekozen èn in het ambt gesteld.

In een tijd als de tegenwoordige is er een overvloed van jonge mannen die, na de studie in de theologie, staan naar het ambt van ouderling in het woord en in de leer. In zulk een tijd komt het ook ons gewenscht voor dat men uit deze jonge mannen de ouderlingen voor de prediking en onderwijzing kieze, al mag o.i. ook in dezen tijd dit niet als volstrekte regel gelden. De Schrift eischt wel goede toerusting van den aanstaanden ambtsdrager, maar geen theologische studie.

Wij kunnen ons thans den tijd van vijftien, twintig jaar geleden, toen er een groot tekort aan dienaren des Woords bestond, nauwelijks meer voorstellen. Maar met het oog op een goed verstaan van de zaken, welke zich groepeeren rondom „ambt en opleiding", moeten wij toch onze gedachten eenigen tijd laten teruggaan in de historie. Is de handelwijze van onze kerken om in de bestaande vacatures niet te voorzien, dan alleen met jonge mannen die theologie hadden gestudeerd, juist geweest? Stellig neen. Wij stemmen wel toe dat de kwestie thans in de praktijk niet aan de orde is. In zooverre is ze niet actueel. Maar theoretisch is ze zeer zeker aan de orde. Als wij bepaalde kwesties alleen maar oplossen in verband met de praktijk, in verband met een bestaanden nood waarin moet worden voorzien, dan hebben wij zeer zeker door onze praktische oplossing bepaalde wantoestanden opgeruimd. Maar als wij niet meer doen dan dat, erft het nageslacht de onverkwikkelijke erfenis van ondoordachte problemen, en moet het alsnog verteren wat het voorgeslacht verzuimde aan te snijden. Zoo is het nu ook met die vele vacatures, welke een twintigtal jaren terug nog het voorwerp waren van aanhoudende zorg en gesprek en gebed der kerken. Maar het Nieuwe Testament leert heelemaal niet, dat de kerk in zulke gevallen maar moet wachten tot de jongemannen klaar zijn, die voor dominee hebben geleerd. Het Nieuwe Testament leert dat alle dingen met orde moeten geschieden. ook het verkiezen van de ouderlingen in het woord en in de leer. Als er geen mannen zijn die theologie hebben gestudeerd, dan neme men diegenen die geen theologie hebben gestudeerd. Onze kerken hebben vrijwillig armoede geleden, tientallen jaren lang. En dat niet alleen, deze armoede was behalve vrijwillig ook ongepast, ongehoorzaam en ongeloovig. Des HEEREN arm was niet ver-

kort om tientallen jaren geleden reeds in alle vacatures te voorzien. Wij hebben alleen maar gedacht en gezegd dat die arm verkort was. Wij hebben wel gebeden om dienaren des Woords, maar hebben er terstond bijgezegd: het moet langs den weg van artikel 8 van de kerkenorde, dat als grooten regel eischt dienaren des Woords die in de theologie hebben gestudeerd:

> Men zal geen schoolmeesters, handwerkslieden of anderen, die niet gestudeerd hebben tot het predikambt toelaten.....

En onze handelwijze was daarmede in lijnrechten strijd met het Nieuwe Testament. Neen, wij zeggen geen kwaad van artikel acht (al is de formuleering te streng), maar hier geldt de oude spreuk: salus ecclesiae suprema lex, het heil der kerk gaat bovenal. God is machtig hen, die niet hebben gestudeerd in de theologie, toch goede ouderlingen in de prediking en onderwijzing der gemeente te maken. Of hebt u ze nooit ontmoet de „gewone" ouderlingen die u zeiden: „ik had in mijn jeugd ook graag voor dominee willen leeren, maar ziet u, het kon toen niet. Mijn vader stierf en toen moest ik moeder helpen in de bakkerij." Hebt u ze nooit ontmoet de mannen vol van Godzaligheid en wijsheid, die met heilige jaloerschheid den dienaar des Woords benijdden, en telkens hun brandend verlangen moesten dooven, zeggende: „ik heb niet voor dominee geleerd....." Ook onder hen had de kerk tientallen jaren geleden haar ouderlingen voor de prediking en onderwijzing moeten kiezen. Als zij slechts geheel hun leven aan deze ambtsbediening hadden kunnen wijden, en wij dat met ons ongeloof niet hadden tegengehouden, dan zouden wij ook hier hebben gezien dat God, die zelfs uit steenen Abraham kinderen kan verwekken, ook uit schoolmeesters, handwerkslieden of anderen, die niet gestudeerd hebben, toch zich de ambtsdragers verkiezen kan. Hij zal ze zelf bevestigen en schragen. Men meene maar niet dat men met een theologische studie er is.

Wij wijzen in dit verband op een aequivalent (iets gelijksoortigs) in ons staatsleven. Tijdens het vierde kabinet van dr H. Colijn heeft de regeering verklaard, dat zij bij burgemeestersbenoemingen de voorkeur zou geven aan hen, die een studie in de rechtsgeleerdheid met goed gevolg hadden volbracht. Maar de regeering heeft er zich wel voor gewacht om te verklaren dat men, om burgemeester te worden, in de rechten moest hebben gestudeerd. Want ook na deze verklaring zijn niet-juristen op belangrijke burgemees-

terplaatsen gesteld. Een diploma voor het burgemeestersambt bestaat er niet. Het zou ook de schrik zijn van de commissarissen der Koningin en den minister van binnenlandsche zaken. Ook bestaat er niet een opleidingsschool voor burgemeesters, waar de vijf knapste burgemeesters van Nederland burgemeesters vormen, en alwaar men tot het ambt van burgemeester wordt opgeleid.

Ook is het nog maar de vraag of de regeering juist heeft gezien door, wat het burgemeestersambt aangaat, alleen de studie in de rechten voor dat ambt van belang te achten.

In het begin van het jaar 1939 promoveerde aan de Rijksuniversiteit te Utrecht de heer F. H. de Bruijne tot doctor in de sociale geografie op een proefschrift getiteld: „De Ronde Venen", een sociaal-geographische studie van een gedeelte van het Hollandsch-Utrechtsch weidelandschap. [1])

Stelling 4 van dit proefschrift luidt aldus:

> De sociale geographie is voor hen, die zich langs den academischen weg voorbereiden voor de magistratuur, even onontbeerlijk als de studie in de rechtswetenschappen.

De promovendus, die intusschen promotus is geworden, bedoelde met deze stelling critiek te oefenen op bovengenoemde regeeringsverklaring. Wie nu maar eenigszins op de hoogte is met de sociale geografie, en met deze en dergelijke proefschriften, zal de juistheid van deze stelling naar onze verwachting willen toegeven.

Alleen op de formuleering van deze stelling moet aanmerking worden gemaakt. Wanneer men haar herleest zou men aanvankelijk den indruk kunnen krijgen dat men, om burgemeester te worden, èn in de rechten èn in de sociale geografie moet hebben gestudeerd. Dit was de bedoeling van dezen geleerde niet. Ook is het de opmerkzaamheid waard dat de promovendus spreekt van een zich voorbereiden voor de magistratuur. Wel moet onomwonden worden toegegeven dat men lust mag hebben tot het burgemeestersambt, maar men kan nu eenmaal niet „voor burgemeester leeren". Men kan in zulk een geval trachten de eventueele ambtelijke geschiktheid te verhoogen door een studie in de rechten of de sociale geografie. Maar deze geschiktheid wordt alleen dan verhoogd indien de Overheid, die met dat ambt bekleeden kan, het belang van zulk een studie voor dat ambt erkent. Want anders helpt zulk een studie voor het beoogde doel niemendal. De fout in

---

[1]) Uitgave Libertas-drukkerijen, Rotterdam-Utrecht, 1939.

de formuleering van deze stelling zit hierin, dat de promovendus het ambt heeft benaderd van beneden af en niet, gelijk betamelijk is, van boven af. Nooit kan men van onderen af opklimmen tot een ambt. Altijd wordt men van boven af met een ambt bekleed. Dit is zoo reeds met het ambt der geloovigen. Men kan pas met dit ambt worden bekleed wanneer men tot dit ambt wordt geroepen. Velen worden tot dit ambt geroepen, maar aangezien slechts weinigen het een eer achten met dit ambt te worden bekleed, zijn ook weinigen tot dit ambt uitverkoren. En zoo komt ook het burgemeestersambt niet van beneden maar van boven. Naar onze meening had de gedachte van den heer F. H. de Bruijne aldus moeten zijn uitgedrukt:

> Bij de benoeming van burgemeesters dient de Overheid niet alleen de studie in de rechtswetenschappen, maar ook die in de sociale geografie voor dit ambt van belang te achten.

* * *

Van deze promotie afscheid nemende spreken wij nog een enkel woord over den graad van doctor. Deze heeft met het kerkelijk pastoren-en-doctorenambt niets te maken. Daarom is het te betreuren, dat men dezen graad heeft genoemd met den naam, dien wij in de kerk moeten geven aan een ambt. Hoe licht kan zulk een naamgeving tot verwarring aanleiding geven. Wij zien dat b.v. in de inaugureele rede van professor L. Lindeboom. Deze verscheen in 1883 onder den titel: „De Bijbelsche Geschiedenis", de onomstootelijke Godsopenbaring en de onmisbare sleutel tot wetenschap.[1]) Op bladzijde 91 komen enkele uitspraken voor van dezen geleerde, die graad en ambt met elkander verwart:

> Steeds is graad en ambt en titel van doctor en professor der Theologie in de Geref. Kerk ook in praktijk geweest.

Even later:

> De kerk verheffe met alle macht hare stem tegen het 4de ambt en tegen het zoeken van den Theol. Dr's-titel, óf — zij leide enz.

Naar onze meening had men hem, die een proefschrift met beleid verdedigde, den titel van magister theologiae moeten geven.

[1]) Uitgave D. Donner, Leiden, 1883.

d. WERD DE THEOLOGIE AAN DIT AMBT TOEVERTROUWD?

Neen. De roeping om de wereld te beheerschen (Genesis 1 : 26) de Schriften te onderzoeken (Johannes 5 : 39), alle dingen te beproeven en het goede te behouden, komt luidens de Heilige Schrift niet tot sommigen maar tot allen. Indien de theologie in uitsluitenden zin aan het kerkelijk pastoren- en -doctorenambt ware toevertrouwd, was daarmede tegelijk bepaald dat de band tusschen kerk en theologie liep over dit bizondere ambt; dat alleen het bizondere ambt zich met deze theologie mocht bezig houden; of dat iedere theoloog bizonder ambtsdrager was of moest zijn. Ook zou daaruit volgen dat er een wezenlijk verschil was tusschen de kennis Gods van een gewoon gemeentelid en die van een ambtsdrager. Ook zou uit dat standpunt volgen, dat alleen de kerk en geen enkele andere instantie bevoegd zou zijn theologisch onderwijs te geven. Eveneens dat er op gereformeerd standpunt een kerkelijke theologie zou zijn. Met nadruk wenschen wij daarom te verklaren, dat op schriftuurlijk standpunt er geen plaats is voor een kerkelijke theologie. Deze bestaat nergens, ook niet aan de Theologische Hoogeschool te Kampen. Zoodra men in zijn wetenschappelijke overwegingen moest uitgaan van de onfeilbaarheid van kerkelijke uitspraken — Rome — zoodra is er een kerkelijke theologie. Doch onder gereformeerden is terecht steeds de Heilige Schrift de hoogste autoriteit geacht, en niet de kerk. Deze heeft alleen te zorgen dat er tusschen ons en de Schrift niets in staat. Vandaar dat onder ons steeds een beroep op de Schrift mogelijk blijft, ook daar waar het de belijdenis aangaat.

Slechts in één opzicht zou men onder ons kunnen spreken van een kerkelijke theologie. Wanneer men uitspraken van de generale synode aldus zou willen noemen, zou daartegen naar onze meening theoretisch niet zulk een groot bezwaar zijn, al zouden wij allerminst een dergelijk spraakgebruik willen bevorderen. Men bedenke echter wel dat, wanneer wij in dezen zin spreken van een kerkelijke theologie, k e r k e l ij k niet het tegendeel is van w e t e n s c h a p p e l ij k. De tegenstelling zou dan moeten zijn: een kerkelijke theologie is b i z o n d e r - a m b t e l ij k en een niet-kerkelijke theologie is g e w o o n - a m b t e l ij k, daar deze laatste toch wordt gedreven krachtens het ambt der geloovigen.

* * *

Maar, zoo zal iemand vragen, hoe komt het dan dat vooral het bizondere ambt zich zooveel met de theologie bemoeit? Wij ant-

woorden daarop dat, als b.v. dr G. Keizer een boek schrijft over de afscheiding van 1834, hij dit dan niet doet krachtens zijn bizonder ambt. Dan toch ware dit boek bediening des Woords. Dan was dit boek niet alleen met bizonder ambtelijk gezag geschreven, maar dan dienden de onderwijzingen uit dit boek te worden aangehoord met dien eerbied, dien men ook alleen aan het bizondere ambt mag bewijzen. Het is duidelijk dat dr G. Keizer dit boek heeft geschreven met hetzelfde gewoon-ambtelijk gezag als waarmede de schrijver dezer regelen enkele gedachten aan de openbaarheid prijs geeft.

Maar inderdaad, het is een feit dat de dienaren des Woords vooral zich veel met de studie der theologie bemoeien. Dat is zoo in de praktijk. En ook dit staat in verband met artikel acht van de kerkenorde, dat als grooten regel eischt, dat de aanstaande predikant heeft gestudeerd. En daarbij bedenke men dat het ambt der geloovigen in den persoon van den dienaar des Woords zoo nauw verbonden is met het bizondere ambt. Maar hoeveel predikanten zich ook in de praktijk bemoeien met de theologie, daaruit volgt niet dat deze studie theoretisch alleen aan het bizondere ambt is toevertrouwd. Dat blijkt ook wel uit het achterdeurtje, dat artikel acht van de kerkenorde openlaat voor de ongestudeerden, welke staan naar het ambt.

* * *

En zoo zette, bij het begin van onze samenspreking, aan de conferentietafel de vraag zich neder of wij met al onze opleidingszaken tot dusver wel waarlijk op den goeden weg zijn geweest. Met onze oogen wandelend door de bladen van dit boek zullen wij de aanwezigheid van deze vraag wel hebben te gedenken.

HOOFDSTUK II

HET AMBT DER PROFESSOREN

a. DE TAAK DER HOOGLEERAREN.
b. WELKE NAAM EN WELKE EER?
c. GEEN KUNSTGREPEN.
d. DE SCHEIDSLIJN GETROKKEN.
e. AAN WIE DAT VERDIENEN.
f. ALS BROEDER ONDER DE BROEDEREN.

a. DE TAAK DER HOOGLEERAREN.

Een andere zaak is het ambt van professor of hoogleeraar in de theologie. Doch dit is geen ambt in den schriftuurlijken zin des woords, zooals dat het geval is met het ambt van dienaar des Woords, ouderling of diaken. Alleen in zooverre ieder geloovige een ambt heeft, kan men ook hier van ambt spreken. Men profeteert wel op den katheder, maar niet krachtens het bizondere ambt, doch krachtens het ambt der geloovigen. Zoo is dus een theologisch hoogleeraar, wat zijn ambtelijke positie aangaat, precies gelijk aan de niet-theologische hoogleeraren, zooals ook door den bekenden theoloog W. Zepperus werd voorgedragen.[1]) Dit komt ook daarin uit dat in de collegezaal een dispuut wel, en in een kerkgebouw een dispuut niet is geoorloofd. Bediening des Woords heeft plaats in een kerkgebouw, niet in een schoolgebouw. En wás het hier bediening des Woords, of althans een kerkelijke bijeenkomst, dan moest ook iedere student die het waagde noodeloos de colleges te verzuimen, door den raad der kerk ernstig worden vermaand, om van zijn verachting van het bizondere ambt terug te komen. Een college echter i s geen kerkelijke bijeenkomst, maar een samenkomst van beoefenaren der wetenschap.

Er zijn dus drie zaken welke wij bespraken:

a. de pastor-en-doctor..... bizonder ambt.
b. magister theologiae..... academische titel.
c. professor theologiae..... academisch ambt.

Over het ambt en de taak der hoogleeraren in de theologie spreekt de kerkenorde zich in artikel 18 aldus uit:

> „Het ambt der doctoren of professoren in de theologie is, de Heilige Schrifture uit te leggen, en de zuivere leer tegen de ketterijen en dolingen voor te staan."

Wij zeiden reeds dat er maar één doctorenambt is, n.l. dat van herder en leeraar, het ambt dat aan de plaatselijke gemeente is

---

[1]) Men zie hier voor G. Doekes, „Het Kerkelijk Doctorenambt", Kampen, J. H. Kok, 1917, bladzijde 21, 22. Het is te betreuren, dat in de Christelijke Encyclopaedie geen artikel gewijd is aan dezen theoloog.

toevertrouwd. De drager van dat ambt onderwijst de gemeente met zijn bizonder ambtelijk gezag. Het is dus wenschelijk dat in dit artikel het woord doctor worde geschrapt. De professoren moeten wel onderwijzen, maar niet de gemeente, noch alle kerken saam — zij hebben toch hun eigen doctoren — maar de studenten. Dat is hun mandaat. Waren zij geroepen om de gemeente te onderwijzen, dan hadden zij niet alleen in naam, maar ook in der waarheid aan een plaatselijke gemeente moeten worden verbonden. Nimmer hadden zij dan benoemd moeten worden door een vereeniging of door alle kerken in haar vergadering van generale synode saamgekomen. Aangezien dit ambt der professoren geen ambt in den schriftuurlijken zin des woords is, moeten wij hier spreken niet van ambt doch van taak. Dat voorkomt verwarrende onderscheidingen van ambt in engeren en ambt in ruimeren zin.

Nu staat er verder dat tot hun taak behoort het uitleggen der Schrift en het verdedigen der zuivere leer tegen de ketterijen en dolingen. Maar er staat niet bij waar en hoe zij dat doen moeten. In de collegezaal, des Zondags in het kerkgebouw, of in geschrift?

Ook in dit artikel wordt Calvijns invloed openbaar. Zoo als artikel 18 spreekt zag hij ongeveer het vierde ambt.

Maar wat is nu de taak der professoren? Zooals wij zeiden: het onderwijzen der studenten in de theologie. Dat is toch het mandaat, zoowel der hoogleeraren in Amsterdam als in Kampen. Natuurlijk ontkennen wij niet dat de arbeid der professoren door het schrijven van boeken voor heel de kerk van beteekenis kan zijn, maar zij werden toch allereerst benoemd om colleges te geven aan de studenten.

Dr H. Bouwman, op bladzijde 504 van zijn „Gereformeerd kerkrecht", deel 1, stelt een nieuwe redactie voor van artikel 18. Deze luidt aldus:

> „Het ambt der Doctoren of Professoren in de theologie is de Heilige Schrift uit te leggen en de zuivere leer tegen de ketterijen en dolingen voor te staan. Zij worden benoemd door of vanwege de Generale Synode, indien zij onderwijs geven aan een kerkelijke hoogeschool, en niet zonder goedkeuring der synode aan een hoogeschool, met wie de kerken contractueel verbonden zijn. Zij blijven den naam en de eer eens dienaars behouden."

Nu spreken wij in deze bladzijden niet over den aard eener benoeming tot hoogleeraar aan een hoogeschool, met welke de

kerken contractueel zijn verbonden. En over de vraag of een hoogleeraar in de theologie den naam en de eer van dienaar des Woords moet behouden, spreken wij straks afzonderlijk.

Naar onze meening moet artikel 18 der kerkenorde aldus worden geredigeerd:

> „De taak der professoren of hoogleeraren in de theologie is de studenten in de theologie in die theologische vakken te onderwijzen, welke hun door de generale synode of de door haar gemachtigde deputaten-curatoren zijn opgedragen; het zal hun daarbij geoorloofd zijn, naar hunne gelegenheid, de vruchten van hun theologisch onderwijs in geschrifte voor de kerken in het gemeen, en voor hen die buiten zijn, van beteekenis te doen zijn. De kerken in haar vergadering van generale synode saamgekomen zullen de benoeming hebben te verrichten, en bij gebleken volhardende dwaling in leer of leven wederom hebben ongedaan te maken....."

b. WELKE NAAM EN WELKE EERE?

Wij komen thans tot een nieuw punt, n.l. of een hoogleeraar in de theologie den naam en de eere van een dienaar des Woords moet behouden of niet, of hij terecht of ten onrechte werd geëmeriteerd. In feite is hij op het oogenblik emeritus-predikant. Maar op welken theoretischen bodem rust deze praktijk? Wij zochten dien wel, maar vonden hem niet. Er is onder ons wel eenstemmigheid waar het die dienaren des Woords betreft, die b.v. minister worden of hoogleeraar in een niet-theologische faculteit. Zoo iemand — aldus wordt terecht onder ons gezegd — gaat over tot een anderen staat des levens. Hij legt om groote en gewichtige oorzaken zijn ambt neer. Hierover spreekt artikel 12 van de kerkenorde:

> „Dewijl een dienaar des Woords, eens wettelijk als boven beroepen zijnde, zijn leven lang aan den kerkedienst verbonden is, zoo zal het hem niet geoorloofd zijn, zich tot een anderen staat des levens te begeven; tenzij om groote en gewichtige oorzaken, waarvan de Classe kennis nemen en oordeelen zal, welk oordeel de Classis niet zal uitspreken zonder kennis en approbatie van de Deputaten der Particuliere Synode."

Ook de redactie van dit artikel is nog wel voor eenige verbetering vatbaar. Iemand wordt dienaar des Woords door de verkiezing van kerkeraad en gemeente saam. Later approbeert de classis deze beroeping. Dus is het billijk dat, wanneer om groote en gewichtige oorzaken het ambt zal worden neergelegd, dit allereerst zal gaan met toestemming van de gemeente Gods en mitsdien van God zelf. Als men het zoo niet kan zien en zoo niet kan doen, moet het ambt niet worden neergelegd. Pas wanneer de kerkeraad èn de gemeente hun goedkeuring hebben gehecht aan de voorgenomen verandering van werkkring, pas dan kunnen de classis en de deputaten der particuliere synode worden gehoord. Het tweede deel van artikel 12 luide daarom voortaan :

> „.....tenzij (met toestemming van de kerk welke hij is dienende) om groote en gewichtige oorzaken waarvan ook de classe kennis nemen zal, welk oordeel de classis niet zal uitspreken zonder kennis en approbatie van de deputaten der particuliere synode."

Nu echter de vraag of een theologische hoogleeraar overgaat tot een anderen staat des levens, ja of neen. Deze vraag staat of valt met deze vraag: is het ambt van theologisch hoogleeraar een bizonder ambt, ja of neen? Ons antwoord was: het is geen bizonder ambt. Het is ook geen bizonder ambt met een speciale opdracht. Dan zouden de colleges geen school- maar kerkelijke bijeenkomsten zijn. De waarheid Gods te bestudeeren, in te denken en de gemeente te onderrichten, dat is de taak van het kerkelijk pastoren- en -doctorenambt, m.a.w. van iederen dienaar des Woords. En hebben de hoogleeraren een bizonder ambt, dan moet er ook antwoord kunnen worden gegeven op de vraag welke gemeente zij dienen, waarom zij dan werden benoemd en niet beroepen, wanneer zij in dat ambt werden bevestigd, hoe hun intrede was, of zij in dit bizondere ambt soms negenhonderd kerken tegelijk dienen, en die kerken systematisch, provincie voor provincie afreizen, of wellicht radiotoespraken houden waarnaar alle negenhonderd kerken tegelijk kunnen en moeten luisteren.

Het antwoord op al deze vragen kan niet moeilijk zijn. Iemand die theologisch hoogleeraar wordt, legt evengoed zijn ambt neer als iemand die zijn voet plant op den katheder van een andere faculteit. Waar iemand ook dienaar des Woords is, als hij hoogleeraar wordt, komt hij niet te Kampen of Amsterdam om het

Woord te bedienen, en de Sacramenten uit te reiken, kinderen te catechiseeren, en kraamvrouwen te onderrichten over den doop en het genadeverbond, hij komt in Kampen of Amsterdam, om krachtens zijn persoonlijke wetenschappelijke bekwaamheid, in opdracht van hoogere instanties, studenten te onderwijzen. Hij neemt daartoe afscheid van zijn gemeente, in feite legt hij zijn ambt neer, en, met toestemming van de gemeente Gods en dus van God zelf, vertrekt hij om tot een anderen staat des levens over te gaan. De z a a k van dienaar des Woords heeft hij niet meer, nu moet hij ook den n a a m niet meer hebben. D e f a c t o (in feite) is hij niet meer ouderling in de leer, nu moet hij het ook d e i u r e (in rechte) niet meer zijn. Wie denkt dat de schrijver den hoogleeraren met deze regelen onaangenaam wil zijn, heeft nog niet begrepen dat het niet gaat over z ij n vriendelijkheid, noch over h u n bekwaamheid, maar over hun a m b t e l ij k e b e v o e g d h e i d.

Daarbij komt dan nog dit. Wij hebben thans de kerkrechtelijke figuur dat de hoogleeraar in de theologie emeritus-predikant is. Nu is het emeritaat feitelijk een ongeschiktheidsverklaring wegens ouderdom of ziekte. Dat zulk een dienaar des Woords, die niet meer mee kan, den naam en de eer van dienaar des Woords behoudt, is een gansch andere zaak. Hij ging niet over tot een anderen staat des levens. Hij wilde blijven, zoo graag, maar ach, het kon niet meer. Maar in het geval dat wij thans doende te bespreken zijn, verzoekt de dienaar des Woords — hoewel hij kracht en gezondheid genoeg heeft om te blijven arbeiden in de leer ter plaatse waar zijn Koning hem had gesteld — aan de gemeente zijn arbeid te mogen neerleggen. Hij zelf wenscht nu voortaan niet meer aan een plaatselijke gemeente te dienen. Daarom ontvangt hij ook geen pensioen. Hij komt ook niet meer voor rekening van een plaatselijke kerk, maar voor die van andere instanties. Het slot van artikel 13 der kerkenorde:

> „..... zij zullen van de gemeente die zij gediend hebben eerlijk in hun nooddruft verzorgd worden"

is op deze mannen ook niet van toepassing. Hier ziet men al (op immanente gronden), dat de hoogleeraren in de theologie bij het verlaten huns dienstes niet op grond van artikel 13 mogen worden geëmeriteerd. Geheel de emeriteering van den professor designatus is een kerkrechtelijke kunstgreep, alleen daarvoor in het leven geroepen om hem in staat te stellen te blijven prediken. Wij moeten

van onze kerkrechtelijke kunstgrepen verlost worden, hoe eerder hoe beter. Want de ééne kunstgreep brengt de andere voort. Eén uur catechetiek voor dr J. Waterink, en hij gaat niet over tot een anderen staat des levens, en hij mag blijven prediken. [1]) En toen de heer G. M. den Hartogh op 13 December 1933 zich opmaakte om den titel van doctor in de rechtswetenschappen te verwerven, en hij uit bescheidenheid zichzelf op het titelblad van zijn proefschrift emeritus-predikant noemde, [2]) zou een onkundig buitenstaander wellicht hebben kunnen zeggen: „Och, zoo jong en dan al emeritus, wat is er toch een leed op de wereld". Nu, leed op de wereld is er veel, maar dien middag was het heusch zoo'n zielige beweging niet. Dat viel genoeg mee!

Wil dus de knappe dorpsdominee b l ij v e n prediken, en de sacramenten b l ij v e n bedienen — het is wel, dat hij dan zijn benoeming tot hoogleeraar n i e t aanneme.

Neemt hij haar wel aan, dan zij hij consequent, en wij in onze theorie en praktijk desgelijks. Hij heeft zijn bizondere ambt dan neergelegd, verlaat den kansel om op den katheder dan den voet te zetten, en profeteert in zijn ambt en beroep krachtens het ambt der geloovigen, d a t v a n G o d n o o it i s v e r a c h t g e w e e s t.

Mogen dus de professoren in de theologie op den kansel? Niet krachtens het ambt dat zij hebben neergelegd. Zij zijn geen emeritus-predikant, maar o u d - p r e d i k a n t. Zij hebben, evenals de ouderling die verhuizen gaat, ontheffing gevraagd en verkregen. Men kan den kansel wel openstellen voor de professores theologiae, maar dan moeten zij op dien kansel profeteeren krachtens het ambt dat zij n i e t hebben neergelegd en niet k u n n e n

---

[1]) Wel geeft dr J. Waterink ook enkele uren paedologie aan de studenten der theologische faculteit, maar dit is feitelijk de litterarische faculteit. In dit verband wijzen wij er nog op, dat aan de Vrije Universiteit de archeologia sacra gerekend wordt tot de litterarische faculteit en de theologische studenten dit vak dus voor het propaedeutisch examen moeten bestudeeren. Dit is echter een encyclopaedische fout. Want de archeologia sacra is maar niet een archeologie welke thuis hoort onder de algemeene geschiedenis, maar onder de geschiedenis van het oude verbond. Dit vak behoort dus te worden overgebracht naar de theologische faculteit, waar het thuis hoort. Het moet niet aan de propaedeutici worden gedoceerd, maar aan de eigenlijke theologische studenten. Reeds in het jaar 1904 heeft dr C. van Gelderen op dezen misstand gewezen. Men zie zijn „Het principium theologiae in zijn beteekenis voor de archeologia sacra", Nederbragt en Co., Wagenborgen. Het ware daarbij te overwegen, of wij in plaats van archeologia s a c r a niet beter konden spreken van archeologia I s r a e l i t i c a.

[2]) „Groen van Prinsterer en de verkiezingen van 1871", Kampen, J. H. Kok N.V., 1933.

neerleggen tevens: het ambt der geloovigen. Geen apostolische zegen, en geen bedienen der sacramenten meer. Zij zijn oud-ouderlingen in de leer. In feite — uitgezonderd het stukje papier waarop hun emeriteering staat vermeld — zijn de theologische hoogleeraren op het oogenblik rondreizende ambtsdragers. Dit moest, broeders, onder ons zoo niet zijn. Indien deze bekwame mannen op den kansel willen blijven profeteeren, kunnen zij dat doen gelijk elke broeder die niet in het bizondere ambt staat (candidaten, oefenaars), doch in het ambt der geloovigen, en krachtens dat heerlijke, onvergankelijke ambt den kansel beklimmen mag om te spreken goede woorden, woorden van wijsheid en kennis, tot Gods eer, tot onzen troost en tot opbouw der gemeente.

c. GEEN KUNSTGREPEN.

Een uitspraak van ds Joh. Jansen over de aanhangige zaken worde thans onderzocht. Bij de verklaring van artikel 13 der kerkenorde schrijft de geleerde auteur:

> „In den loop der geschiedenis is er echter nog een ander geval bijgekomen, en wel de emeriteering niet wegens onbekwaamheid tot den dienst, maar wegens overgang tot een of anderen geestelijken arbeid, bijv. wegens benoeming tot professor in de Theologie aan een hoogeschool of tot geestelijk verzorger aan een of ander christelijk gesticht. Het komt ons voor dat dergelijke gevallen een eigensoortig karakter dragen en daarom bij een eventueele herziening der K. O. nader geregeld moeten worden." [1])

Tot zoover ds Joh. Jansen. De schrijver erkent dus dat de emeriteering der benoemde hoogleeraren in de theologie niet behoort te geschieden op grond van artikel 13, dat voor zwakke en zieke en oude dienaren des Woords werd ingericht. Wij zijn het in dit opzicht geheel met hem eens. Voorts erkent de schrijver, dat dit

---

[1]) Eerste druk, bladzijde 58; in den tweeden druk formuleert de schrijver op bladzijde 55 zijn gevoelen wel iets anders, maar erkent toch tenvolle dat deze emeriteering geschiedt wegens overgang tot een anderen geestelijken arbeid. Alleen stelt de schrijver hier geen aparte regeling, in de kerkenorde te doen opnemen, voor, maar hij beperkt zich tot de opmerking dat wij bij deze gevallen het woord emeritus maar in ruimeren zin moeten nemen. Maar zoo komen wij er ook niet. Wij ontloopen dan de zakelijke moeilijkheden met onze handige interpretaties.

emeritaat verleend wordt niet wegens voortzetting van hetzelfde kerkelijke ambt, zij het op andere wijze, maar wegens overgang tot een anderen geestelijken arbeid. Hier zit onwillekeurig de gedachte al in dat deze personen overgaan tot een anderen staat des levens. In feite leggen zij hun ambt neer.

Merkwaardig is dat de schrijver hun anderen arbeid noemt een geestelijken arbeid. Dit is een zeer belangrijk punt om over te spreken. Van welk woord is het woord geestelijk hier de tegenstelling? Van vleeschelijk of wereldlijk? Van ongeestelijk of kerkelijk? Men weet dat de religieuze leidslieden van het Roomsch-katholicisme ook wel geestelijken worden genoemd. Niemand echter denke dat dit b.v. zou slaan op hun ongehuwden staat. Een geestelijke was oorspronkelijk iemand die niet door het wereldlijk recht zou worden berecht, maar door de kerkelijke rechtspraak. Geestelijk is daar dus de tegenstelling van wereldlijk, niet van wereldsch. [1])

Wij hebben — helaas — maar al te zeer vergeten, dat in den bijbel het woord geestelijk beteekent door den Geest geleid of uit den Geest geboren. Dit woord slaat dus niet op onzen geest, maar op Gods Heiligen Geest, die met den Vader en den Zoon als een eenig en drie-eenig God leeft en regeert tot in eeuwigheid. Zoo noemt het Nieuwe Testament in 1 Cor. 3 : 1 alle geloovigen Geestelijken, en aan dat spraakgebruik hebben wij ons te gewennen met tong en mond en 's harten diepsten grond. Iedere geloovige — van den hoogleeraar af tot den slager toe — is een Geestelijke. Ieder kind van God behoort zich ook als Geestelijke te gedragen. Het begeeren van een huwelijk en het vormen van een gezin is daarom niet on-Geestelijk, maar slechts de zonde in onze begeerten en daden zijn vleeschelijk, d.w.z. niet naar den wil des Heeren. Henoch wandelde met God en telkens werd zijn kindertal grooter. Duidelijk is dus ook dat wij geen enkelen tekst van de Heilige Schrift behoeven te vergeestelijken. De Schrift is reeds Geestelijk genoeg. Wel moeten wij verklaren dat bepaalde Schriftgedeelten figuurlijk moeten worden opgevat. Men denke slechts aan de gelijkenis van den zaaier (Mattheus 13), waarvan de Heiland Zelf de figuurlijke verklaring gaf. Ook diene men goed te onderscheiden tusschen geestelijken arbeid in den zin van studie-arbeid. Men spreke dan

---

[1]) Zie hiervoor dr T. Hoekstra, a.w. bladzijde 201, alwaar de hoogleeraar mededeelt hoe de beroemde paus Gregorius VII de benaming van geestelijke heeft ingevoerd, zoowel voor de clerici als voor de monniken.

van arbeid met het hoofd. Maar in de Schrift beteekent Geestelijk dus door den Geest geleid. [1])

Vandaar dat het wel verwondering wekt, dat ds Joh. Jansen den arbeid van hoogleeraar in de theologie en van geestelijk verzorger [2]) eener stichting van barmhartigheid, geestelijk noemt. Deze arbeid is niet kerkelijk meer, maar is de arbeid van mannen als dr A. Goslinga en dr L. van der Horst, soms minder Geestelijk dan die van dr D. Nauta, en die van dr J. Waterink? Heeft de geestelijk verzorger soms meer ernst noodig dan de psychiater? Heeft men voor alle anderen arbeid en alle andere beroepen soms geen roepingsbesef noodig? Of, of zit hier de oude gedachte achter, dat de theologie de koningin der wetenschappen is? En dat daarom de theologische hoogleeraren arbeid van hooger orde verrichten? Zit dàt er soms achter dat het werk van den bekwamen timmerman God minder aangenaam is? Zag u ook iets bewegen? Hoorde u ook iets ritselen? Was dat het monster soms dat kerkrechtelijke kunstgrepen ons leerde? Was daar de draak die ons wilde wijsmaken dat dr H. H. Kuyper en dr A. G. Honig, die beide vrienden uit de dagen hunner jeugd, die beide collega's in het herfstgetij huns levens, soms beiden emeritus-emeritus-predikant zijn?

Ja?

N u, g r i j p t d i e n d r a a k, e n s l a a t h e m d o o d.

Natuur en genade zijn geen tegenstellingen. Slechts zonde en genade kunnen niet t e g e l i j k bloeien.

Als ds Joh. Jansen dan ook zegt, dat naar zijn gevoelen deze gevallen een eigensoortig karakter dragen, anders dus dan die der niet-theologische hoogleeraren, dan zijn wij dat niet met hem eens. En als de schrijver daarvoor een aparte regeling noodig acht, [3]) volgen wij hem daarin niet. Op hoeveel punten een herziening der kerkenorde ook schreiend noodig is, hier niet. Het betreft hier een overgang tot een anderen staat des levens. Deze personen moeten op grond van artikel 12 der kerkenorde op eervolle wijze uit hunnen dienst worden ontslagen. Geen kerkrechtelijke kunstgrepen, want dat is geen kerkrecht, maar kerkonrecht.

---

[1]) In het weekblad „De Reformatie" is ook een rubriek „Geestelijke adviezen". De vraag is nu maar of deze benaming wel juist is gekozen. Ook de rubriek „Kerkelijk leven" en „Uit de Schrift", en de „Persschouw" geven Geestelijke adviezen. Waar deze rubriek juist meer p e r s o o n l i j k e vragen bedoelt te behandelen, ware het o.i. te overwegen deze rubriek een naamsverandering te doen ondergaan, b.v. „Vertrouwelijke Vragen".

[2]) Zou ook deze benaming niet verandering behoeven?

[3]) Dit stelt de schrijver alleen in den eersten druk voor, bladzijde 59.

d. DE SCHEIDSLIJN GETROKKEN.

Ook enkele uitspraken van dr H. Bouwman, in leven hoogleeraar aan de Theologische Hoogeschool te Kampen, zijn de nadere overweging waard. Op bladzijde 500 van zijn „Gereformeerd kerkrecht", deel 1, zegt de hoogleeraar:

> „Het is dan o.i. ook duidelijk, dat het ambt van doctor of professor niet op dezelfde wijze door de apostelen onder de leiding des H. Geestes is ingesteld als het ambt van herder en leeraar."

Wij zijn het hiermede bijna eens. Maar de woorden „op dezelfde wijze" moeten naar onze meening uit bovenstaanden zin worden verwijderd. Het gaat niet over de vraag op welke wijze de apostelen het ambt van professor hebben ingesteld, maar over de vraag of zij het ambt van hoogleeraar in de theologie hebben ingesteld, ja of neen. Naar onze meening hebben de apostelen dit niet gedaan.

Op bladzijde 504 schrijft de hoogleeraar verder:

> „De doctor en de pastor hebben dit gemeen, dat zij leeraar zijn, evenals de dienaar de regeering gemeen heeft met den ouderling."

Met het woord doctor bedoelt de schrijver den hoogleeraar in de theologie. En zeer zeker heeft de professor met den predikant gemeen, dat hij ook leeraar is. Maar de een is leeraar in de kerk, en de ander in de school; en zijn leeraarschap in de school heeft de professor gemeen met de leeraren van het gymnasium, en met de onderwijzers en onderwijzeressen der lagere school. En de professor heeft met den predikant ook allerlei dingen niet gemeen. In onderstaand schema geven wij enkele belangrijke verschilpunten, zooals wij die zien.

Leeren.

		Predikant	**Hoogleeraar**
Nominativus	Onderwerp	Ambtsdrager	Professor
Genitivus	Plaats en aard	Kerk	School
Dativus	Belanghebbend voorwerp	Gemeente	Studenten
Accusativus	Lijdend voorwerp	De Schrift	De theologie

Op bladzijde 504 vervolgt dr H. Bouwman:

„Het leeren is ook een werkzaamheid van den pastor, hij wordt ook genoemd herder en leeraar....."

Ook? Juist aan het pastor zijn is het leeren verbonden. Men kan nu eenmaal geen pastor der gemeente zijn, zonder tegelijk haar doctor. Men weidt immers geen stom vee, maar menschen door God gemaakt tot schapen, die Hij voedt en weidt, een volk tot Zijnen dienst bereid.

De schrijver vervolgt:

„.....doch het leeren draagt bij den doctor een speciaal karakter."

Ook hier is weer met doctor de hoogleeraar bedoeld. En ook hier vragen wij: zou het waar zijn? Juist het leeren op den kansel draagt het karakter van het speciale, bizondere ambt. Het leeren op den katheder heeft dit speciaal karakter van (bizonder)-ambtelijk onderricht niet. Dat heeft hetzelfde algemeen karakter als het leeren van onderwijzers, leeraren, en hoogleeraren van niet-theologische faculteiten.

De hoogleeraar gaat verder:

„Hij heeft in 't bizonder tot taak om de waarheid Gods te bestudeeren, en te zorgen dat de kennis Gods wordt bewaard, verdedigd en verdiept".

In 't bizonder? Maar dat staat nergens in den bijbel. Juist van het kerkelijk pastoren-en-doctoren-ambt kan dit worden gezegd. Hiervan spreekt de Schrift.

Wij luisteren verder:

„Als zoodanig is zijn werkzaamheid niet beperkt tot eene kerk, maar uitgebreid tot het geheel der kerken."

Natuurlijk heeft de arbeid van een hoogleeraar ook beteekenis voor het geheel der kerken. Maar een bizonder ambt in dienst van alle kerken saam, dat is er niet meer. En ook een goed boek van een ontwikkeld gemeentelid, een uitnemende dissertatie, is vaak van belangrijke beteekenis voor alle kerken saam. Maar daarom fabriceeren wij daaruit nog geen bizonder ambt.

Het gesprek worde voortgezet:

„Doch dewijl er geen ander ambt is dan in verband met de plaatselijke kerk....."

Zouden ze daar weer komen, de kerkrechtelijke kunstgrepen? Wij zouden zeggen als er geen ander ambt is dan in verband met de plaatselijke kerk, dan is het duidelijk dat het hoogleeraarsambt geen ambt is in schriftuurlijken zin.

Maar de „oplossing" van dr H. Bouwman worde ernstig aangehoord en overwogen:

„.....is het noodig dat er zulk een regeling getroffen wordt dat de doctor, — ofschoon hij voor alle kerken werkzaam is en door haar is aangesteld, volgens eene overeenkomst tusschen de Generale Synode en de kerk, waar de hoogeschool gevestigd is — als ambtsdrager in deze kerk geïncorporeerd wordt."

Naar onze meening is dit heelemaal niet noodig. Laat men eerst duidelijk aantoonen dat het hoogleeraarschap een ambt is in den schriftuurlijken zin des woords. Dan was het noodig. En die ééne plaatselijke kerk moet dan den benoemden hoogleeraar gaan beroepen, terwijl zij voor haar plaatselijk kerkwerk weinig of geen hulp van hem te verwachten heeft? Hem in zijn nooddruft niet behoeft te verzorgen? Hem in feite niet noodig heeft? Met andere woorden: deze plaatselijke kerk, waar universiteit of hoogeschool gevestigd is, krijgt, wanneer het aantal hoogleeraren plotseling moet worden uitgebreid, opeens behoefte aan een nieuwen predikant. Enkele jaren geleden had zij daarvoor zoo nog geen roeping. Erkennen wij liever eerlijk, dat met dergelijke kunstgrepen er in de kerk een kerkrechtelijk spel gespeeld wordt haar onwaardig. Men moet in de kerk en met haar beroepingswerk n o o i t d o e n a l s o f.

Dr H. Bouwman doceert verder:

„Tot nog toe is het de gewoonte, dat een predikant, tot hoogleeraar benoemd, om den band met een plaatselijke kerk te bewaren, emeritus wordt van de kerk, die hij het laatste diende."

Om den band met een plaatselijke kerk te bewaren behoeft de benoemde hoogleeraar zijn attestatie slechts in te dienen bij den

raad der kerk alwaar hij wonen gaat. Maar dr H. Bouwman bedoelt hier waarschijnlijk dat men, om den dienaar des Woords als bizonder ambtsdrager te handhaven, er wat op gevonden had, n.l. een emeriteering van den kerngezonden predikant. Doch ook de hoogleeraar speurt kerkrechtelijk onraad:

„Doch deze band is louter formeel."

Met andere woorden: dit is geen wezenlijke binding. En nimmer mag men den schijn geven van wat wezenlijk niet zoo is. O wee, als in de kerk de vlag de lading dekken moet.

En de schrijver ziet nog een gevaar:

„Het is niet mogelijk dat deze kerk, tenzij de kerk is ter plaatse waar de academie gevestigd is, eenig toezicht houdt op de leer en den wandel van haren emeritus."

Maar dit behoeft ook in het geheel niet. De benoemde hoogleeraar is krachtens het ambt der geloovigen verbonden aan de kerk, waar zijn attestatie werd ingediend. De kerkeraden van Amsterdam en Kampen zijn allereerst geroepen toe te zien op de leer en den wandel van die hoogleeraren, die aan haar toezicht zijn toevertrouwd. Allereerst de plaatselijke kerk heeft haar ambtsdragers, b.v. haar ouderlingen in de leer, op te dragen een onderzoek in te stellen naar wat op de colleges wordt geleerd. En verder hebben wij nog het toezicht der curatoren, die, wat Kampen aangaat, verslag moeten uitbrengen op de generale synode. Wat de Vrije Universiteit betreft, is er nog het verband dat door zeven deputaten, door de general synode benoemd, namens haar contact houdt met de theologische faculteit, en welke deputaten ook den kerken in haar vergadering saamgekomen moeten rapporteeren.

Voorts is er nog een onderteekeningsformulier, waarin de hoogleeraren van Kampen en Amsterdam beiden moeten beloven, dat zij indien zij in eenig punt van de gereformeerde leer meenen te moeten afwijken, zij dit ter kennis zullen brengen van de generale synode.

Er zijn dus genoeg vensters die men kan openen om toe te zien op de leer en wandel der hoogleeraren. Maar het allerlaatst komt voor dat toezicht in aanmerking de kerk, welke de hoogleeraar het laatst heeft gediend.

Des hoogleeraars kerkrechtelijk betoog volgen wij nu verder. Na te hebben uiteengezet, dat naar zijn meening de benoemde

hoogleeraar moet worden beroepen door de plaatselijke kerk, alwaar de hoogeschool of universiteit is gevestigd, voor het uitoefenen van een beperkte werkzaamheid, spreekt de hoogleeraar zich als volgt uit :

> „Deze band, ofschoon formeel, wijl de hoogleeraar voor de belijdenis en het leven allereerst aan de Generale Synode onderworpen is, is toch geen schijn."

Maar niemand kan twee dingen tegelijk doen: èn dienaar des Woords zijn èn hoogleeraar eener hoogeschool. Want òf dat predikantschap beteekent niemendal òf dat hoogleeraarschap wordt verwaarloosd òf zij ontvangen beiden een percentage van de 100 % arbeidskracht, waarover deze persoon beschikt. En daar is het predikantschap te heilig voor en het hoogleeraarschap te goed. Er is voorloopig nog genoeg te doen voor onze hoogleeraren. En dr H. Bouwman erkent toch dat ook deze band formeel is. En daar de vorm het wezen moet dekken, moet men, als men zakelijk geen dienaar des Woords van Kampen is, het ook niet in naam zijn. Geen handigheden. Wij dachten overigens dat het een misstand was, dat tot het jaar 1864 de docenten der Theologische School tegelijk de gemeente van Kampen moesten dienen. Dat was niet in orde. Het hoogleeraarschap leed er onder en de gemeente van Kampen voer er evenmin wel bij. Het is met het bizondere ambt zoo: er in òf er uit. Er in? Maar dan ook geheel er in. Er uit? Goed, dan er uit. Maar dan niet door een kerkrechtelijk achterdeurtje er weer in. Zoo blijven we aan den gang, en zoo worden de hoogleeraren van Kampen tòch weer dominee van Kampen, terwijl wij sinds 1864 juist zoo blij waren dat dát nu uit was.

Ook verbaast ons de opmerking, dat de hoogleeraren voor hun belijdenis en wandel allereerst aan de generale synode onderworpen zijn. Neen, wij willen op elk slakje geen zout leggen, vooral niet waar het den arbeid betreft van iemand die zooveel jaren de Theologische Hoogeschool met zijn gaven heeft gediend. Maar deze dingen staan dan toch maar in een handboek voor gereformeerd kerkrecht. En daarom zeggen wij met grooten nadruk dat de hoogleeraren eener hoogeschool, ook die der Theologische Hoogeschool, voor hun belijdenis en wandel allereerst en allermeest verantwoording schuldig zijn aan de kerk ter plaatse. De Kamper ouderlingschap heeft elk gemeentelid te hoeden en te weiden en te leeren. De attestatie van de hoogleeraren behoort niet op de generale synode thuis, maar bij den raad der kerk

waarheen zij met attestatie uit hun vorige woonplaats gekomen zijn.

Dr H. Bouwman vindt dat al is deze band formeel, hij toch geen schijn is. Men leze:

> „Want het raakt allereerst het beginsel dat een persoon en ook een hoogleeraar, om de rechten van dienaar des Woords uit te oefenen, aan eene plaatselijke kerk verbonden moet zijn."

Natuurlijk, al weten wij niet hoe het mogelijk is dat men de rechten zoo kan losscheuren van de plichten, waarmede zij op het nauwst verbonden zijn. Maar is het dan zoo noodzakelijk dat de hoogleeraren die rechten behouden? Geen sprake van. Predikanten genoeg. En afgedacht van dit praktisch argument, theoretisch kan het niet, en daarmede uit. Indien de hoogleeraren profeteeren willen, dat zij dit dan doen niet krachtens hun vroeger ambt dat zij hebben neergelegd, maar krachtens hun onvergankelijk ambt, krachtens hetzelfde ambt waarmede zij den katheder beklimmen, het ambt der gelooviгen dat, nog eens, van God nooit is veracht geweest.

Wij luisteren alweer naar het vervolg van dr H. Bouwmans betoog:

> „En in de tweede plaats zou daarmede naar de bedoeling der Gereformeerde vaderen het nauwe verband tusschen een dienaar des Woords, den doctor (bedoeld is hier weer de hoogleeraar, L.) en de kerk uitkomen."

Natuurlijk is er wel verband tusschen den dienaar des Woords en den hoogleeraar. Maar dat verband is aldus: tot de schapen van des dienaars weide behoort nu eenmaal ook de hoogleeraar. Verder is er nogal wat verschil tusschen hun beider werkzaamheid. Zie onze schematische voorstelling van bladzijde 36. En natuurlijk is er ook een onmiskenbaar verband tusschen de kerk en den hoogleeraar. Hij werd voor zijn werk gedeputeerd door alle kerken saam, althans waar het Kampen betreft. En wat de theologische faculteit der Vrije Universiteit betreft, gelukkig is in het contract met de gereformeerde kerken bepaald, dat dezen belijdend lid eener gereformeerde kerk hebben te zijn. Misschien denkt dr H. Bouwman hier ook aan het verband tusschen kerk en theologie. Maar dat verband is er en dat verband blijft er,

ook al doen wij aan geen enkele kerkrechtelijke kunstgreep. Dat verband behoeven wij niet te doen uitkomen. Dat komt vanzelf wel uit, ook zonder onze slimmigheden. Slechts dan zou naar onze meening dr H. Bouwmans voorstel eenigermate redelijk kunnen zijn, als vaststond dat de beoefening der theologie aan het bizondere ambt was toevertrouwd. Dan waren de hoogleeraren ambtsdragers. Maar dan mocht in de Burgwalkerk te Kampen a.s. Zondag gerust een wetenschappelijk referaat worden gehouden. En dan had de heer N. H. Ridderbos, die op 20 Januari 1939 den titel van magister theologiae behaalde, dit niet mogen doen aleer hij in het bizondere ambt was bevestigd. Naar onze meening loopt de band tusschen kerk en theologie dan ook niet via het bizondere ambt, maar via het algemeene ambt aller geloovigen.

Onze conclusie is, dat ook artikel twee der kerkenorde moet worden herzien. Het luidt:

> „De diensten zijn vierderlei: der dienaren des Woords, der doctoren, der ouderlingen en der diakenen."

Men ziet dat hier de foutieve exegese van Calvijn nawerkt. Ook zal men toestemmen, dat het artikel in dezen vorm niet kan worden gehandhaafd. Het is te betreuren dat, zooals ds Joh. Jansen bij de verklaring van dit artikel zegt, een zeker kerkelijk conservatisme er oorzaak van was, dat dit tot dusver niet gebeurde. [1])

Wij stellen als de nieuwe redactie voor:

> „De diensten zijn drieërlei: der dienaren des Woords of der herders en leeraars, der ouderlingen en der diakenen."

e. „AAN WIE DAT VERDIENEN".

In het jaar 1930 verscheen er, tijdens den strijd voor het promotierecht der Theologische Hoogeschool, een geschrift van K. Schilder, met als titel: „Afbouw". Nu spreken wij over het promotierecht onder dit punt niet. Maar wel spreken wij thans over enkele opmerkingen van K. Schilder betreffende de zaken welke wij zoo juist bespraken.

---

[1]) „Korte verklaring van de Kerkenordening", uitgave J. H. Kok, Kampen, 1923, bladzijde 8. In den tweeden druk van dit werk, 1937, houdt de schrijver terecht vol dat dit artikel moet worden gewijzigd, doch spreekt niet meer van het kerkelijk conservatisme, dat wijzigingen tegenhoudt. Eigenlijk is conservatisme ook iets onkerkelijks.

Op bladzijde 37 zegt de latere hoogleeraar:

> „En nu zal men zeggen: wij gereformeerden zullen ons bevestigingsformulier voor de dominees voorloopig wel niet veranderen. Hetgeen ik zoo dadelijk geloof. We zullen heusch nog wel wat langer knoeien moeten, de officieele kerk, om b.v. professoren emeriti te verklaren met behoud van het formulier en de officieuze dominees, die voor hun kerk zweeten, door arbeid waarom geroepen wordt, en die toch ieder, die eraan begint, kwalijk genomen wordt (als tijdroof aan de gemeente) in te wringen in hun gewonen arbeid, vaak met persoonlijk offer."

Gelukkig erkent ook K. Schilder, dat de emeriteering der hoogleeraren in de theologie kerkrechtelijk geknoei is. Dat vinden ook wij. Maar de schrijver is toch niet van meening dat de professoren in de theologie, ook dr J. Waterink met zijn één uur catechetiek, alsnog dien arbeid als dienaar des Woords verrichten? Want aan die beschouwing zouden consequenties vastzitten. Zou het naar des schrijvers oordeel zoo zijn, dat het bizondere ambt profeteert op den katheder? En dat de colleges dus kerkelijke bijeenkomsten zijn? Wij hopen van niet.

De schrijver vervolgt:

> „Maar dit zal niet altijd zoo blijven. Onze kinderen zullen op den duur leeren roepen om formulieren die plooibaar zijn — iets anders dan rekbaar — en die ruimte laten voor de hoognoodige variatie in den arbeid der predikanten."

Praktisch lijkt ons ook wel eenige variatie noodig. Maar wat zegt de Schrift? Staat zij zulke variaties toe? Wij meenen van niet. Iets anders is natuurlijk de vraag of een dienaar, die groote gaven heeft voor de evangelisatie, zich daar niet eenigermate op kan toeleggen. Maar daar zijn geen nieuwe formulieren en speciale mandaten voor noodig. Als wij eenmaal aan het specialiseeren gaan..... Het is met deze dingen zoo, dat wij daartoe niet in de praktijk moeten overgaan, eer wij principieel overtuigd zijn dat wij in Gods weg zijn. Wij denken in dit verband aan het verplichte aftreden van ouderlingen. Dat hebben wij nu. Maar als het over een ouderling in de leer gaat, grijpt de kerkenorde het roer vast en zegt: pas op, dat gaat zoo maar niet.

Terecht moet daar de classis aan te pas komen. Maar de gewone ouderlingen, de regeer-ouderlingen laten wij maar aftreden, alsof dat niets is. Het was in den zomer van het jaar 1938, dat W. A. Wiersinga, ouderling in de leer te Loosduinen, in het kerkblad dier gemeente van het aftreden der ouderlingen zeide: het Nieuwe Testament zegt er niets van en ik denk, dat het ook wel niet erg apostolisch zal zijn.

Maar kom, wij dwalen af, en grijpen wederom den betoogtrant van K. Schilder vast: Onze kinderen

> „.....zullen roepen om kerkelijke bepalingen, die den naam en de eere van den dienaar des Woords laten behouden aan wie dat verdienen, ook zonder kunststukjes van emeritaatsverklaring....."

Natuurlijk moeten zij, die dat verdienen, den naam en de eer van een dienaar des Woords behouden. En als zij dat werkelijk verdienen, gaat dat zonder kerkrechtelijke kunststukjes. Maar als zij het n i e t verdienen, en wij willen hun t o c h dien naam geven, en die eere, ja dan loopen wij vast. En dan wordt er een kerkrechtelijk kunstgreepje geboren.

Hoe staat het nu met een hoogleeraar? Wat is dr K. Schilder nu? Dienaar des Woords? Welneen, dat was hij in Rotterdam-Delfshaven. Wat is hij dan? Hoogleeraar in de theologie te Kampen. Wat verdient dr K. Schilder dus? Den naam en de eere van hoogleeraar. Dien naam en die eere heeft hij, en wij geven hem die graag. Maar meer niet. Dienaren des Woords honoris causa („naam en eere") kent men in de kerk niet.

f. ALS BROEDER ONDER DE BROEDEREN.

Nu zeiden wij in het voorgaande al, dat een hoogleeraar in de theologie wel als broeder onder de broederen een stichtelijk woord zou mogen spreken. Kennen onze synodale besluiten ook die mogelijkheid? Ja, want de synodes van 1914 en 1930 hebben zich uitgesproken over de oefenaars. Voor wij het desbetreffend besluit citeeren, willen wij verbieden dat men hierover lache. Onze kerkrechtelijke fouten van het verleden zijn er te ernstig, en de kerkrechtelijke wenschen voor de toekomst zijn er te vurig voor. Bovendien bedenke men: wie den oefenaar veracht, smaadt deszelfs Maker, en wie zijn ambt veracht, het ambt der geloovigen: God zal hem verachten. In het boek „Kerkenordening van de

Gereformeerde kerken in Nederland", van ds Joh. Jansen en ds D. Pol vinden wij op bladzijde 9 wat onze generale synode (1914 en 1930) gezegd heeft:

> „.....dat zulk een broeder altijd is te beschouwen als een gemeentelid, wien het enkel vergund is, om als een broeder onder de broeders een stichtelijk woord te spreken, in de kerk of kerken, in welke hem de bevoegdheid is gegeven op te treden."

Er is dus, als wij het zoo zien, volop mogelijkheid voor onze professores theologiae.

Nu is er echter op de synode 1930 nog een besluit gevallen:

> „De synode besluit:
> bij de kerken er op aan te dringen, dat ze geen voormalige dienaren des Woords, welke tot een anderen staat des levens zijn overgegaan, uit te noodigen om voor te gaan in den kerkedienst."

Op welke personen sloeg dit besluit? Laat ons maar eerlijk zeggen: op dr A. A. van Schelven en dr D. H. Th. Vollenhoven, beiden hoogleeraar aan de Vrije Universiteit. Zij hadden somtijds, wel niet zonder uitnoodiging van sommige kerkeraden, een stichtelijk woord gesproken. Wij zelf woonden zulk een profetie van dr D. H. Th. Vollenhoven, in zijn ambt van geloovige, bij. In de kerkbode van Amsterdam-Zuid had gestaan, dat in den openbaren eeredienst zou voorgaan:

> Dr D. H. Th. Vollenhoven, lezing eener predikatie.

Kijk, dat was nu weer een kerkrechtelijk handigheidje, hetwelk in feite dwaasheid was. Dat lezen kon de voorlezer toch ook wel, of een ouderling of diaken? Het viel dan ook met dat lezen genoeg mee. Feit was echter, dat noch de kerkeraad, noch dr D. H. Th. Vollenhoven hier geheel in den ordelijken weg waren. Een synodebesluit, of althans de consequentie van den overgang tot een anderen staat des levens, werd niet gevolgd. Maar één ding was toch zeer juist. Dr D. H. Th. Vollenhoven heeft in dien openbaren eeredienst den apostolischen zegen niet der gemeente opgelegd. Dit was heel fijn aangevoeld, want de hoogleeraar had zijn bizonder ambt neergelegd, en zijn onvergankelijk ambt behouden. Hij sprak daar als broeder onder de broederen.

Nog een verwante kwestie kwam in 1930 op de synodale tafel. Het was de kwestie-Noordtzij. Wat was het geval? Deze theoloog had nimmer in het bizondere ambt gestaan. Na zijn lectoraat aan de Theologische Hoogeschool werd de professorale toga hem om de schouders gelegd. Maar dr A. Noordtzij had wel in zijn jeugd praeparatoir examen gedaan. Hij had dus wel beroepbaarstelling aangevraagd, maar nimmer daarvan gebruik gemaakt. En toen de synode van 1927 besloot, dat het den candidaten verleende preekconsent elk jaar opnieuw moest worden aangevraagd, kwam deze noodzakelijkheid ook voor dr A. Noordtzij. Blijkbaar voelde de hoogleeraar hiervoor zeer weinig. En zoo kwam ook deze zaak voor de poorten der generale kerkenvergadering. In het debat nu over deze zaak heeft dr V. Hepp een wijs woord gezegd. Hij zeide dat dr A. Noordtzij wel als oefenaar zou kunnen blijven prediken. En om die uitspraak van dr V. Hepp is veel gelachen. Nu zeggen wij, dat men dien naam oefenaar gerust kan cadeau krijgen. Maar achter dezen naam zit het b e g i n s e l, (en daar ging het om bij dr V. Hepp), dat men ook als broeder onder de broederen kan profeteeren. Zooals ook de candidaten die zich beroepbaar stellen in die hoedanigheid profeteeren. Dr V. Hepp zeide er toen nog uitdrukkelijk bij, dat men de zaak niet belachelijk moest maken. Het ging niet aan om zulk een oplossing te verachten. Juist het oefenaarschap zou daardoor aan zijn verachting kunnen ontkomen.

Wij zijn het met dr V. Hepp eens. Willen dus dr A. Noordtzij, dr D. H. Th. Vollenhoven en dr A. A. van Schelven, blijven profeteeren, dat zij profeteeren. Zij hebben zich m e t d e n s t e u n v a n h u n k e r k e r a a d te wenden tot de classis. Of liever: de kerk z e l f moet vragen aan de classis of die en die broeder uit haar midden als broeder onder de broederen zou mogen spreken. Dit kan ook geschieden waar het een hoogleeraar b.v. in de juridische faculteit betreft. Wel zal zulk een hoogleeraar op zijn bekwaamheid worden onderzocht. Maar dat is noodzakelijk, natuurlijk.

Maar hoe staat het nu met de theologische hoogleeraren? Hoe staat het nu met dr V. Hepp? Wij zagen dat ook de hoogleeraar in de theologie zijn ambt in feite neerlegde. Hij is in dat opzicht gelijk aan zijn niet-theologische collega's. Dus dr A. Noordtzij oefenaar? Goed, maar dan dr V. Hepp en de andere theologische hoogleeraren ook. Wij zeggen dit waarlijk niet uit gebrek aan eerbied voor dr V. Hepp, of uit geringschatting van het oefenaarschap. Juist het oefenaarschap zou op deze wijze aan zijn verachting kunnen ontkomen. En voorts kan men den naam oefenaar

van ons cadeau krijgen. H e t b e g i n s e l, daar gaat het om.

Voorts merken wij nog op dat het geval van dr A. Noordtzij eigenlijk nooit kerkrechtelijk in orde was geweest. Nimmer heeft hij naar het ambt van dienaar des Woords gestaan. En dan moet men ook niet vijfentwintig jaar lang doen alsof. Het geval van iemand die wel bekwaamheid en begeerte heeft te profeteeren als geloovige, zonder voor een beroep in aanmerking te willen komen, moet als een apart geval worden beschouwd. Was dat geval van dr A. Noordtzij in zijn jeugd goed bekeken en behandeld, dan was deze zaak in 1930 niet ter generale synode gekomen. Eigenlijk is het niet in orde dat iemand de beroepbaarstelling aanvraagt, en verkregen hebbende, den volgenden dag bekend laat maken, dat hij zich niet beroepbaar stelt. Wij herinneren den lezer aan wat de reeds eerder ter sprake gekomen N. H. Ridderbos bekend liet maken. Ook deze wenschte wel een stichtelijk woord te spreken, doch voorloopig wilde hij maar liefst niet bekleed worden met het kerkelijk pastoren-en-doctoren-ambt. Doch hij liet niet publiceeren dat hij zich niet beroepbaar stelde, maar den kerken v e r z o c h t voorloopig hem niet voor beroeping in aanmerking te doen komen. Dit was in elk geval juister geformuleerd.

HOOFDSTUK III

OP REIS IN HET LAND DER HISTORIE

a. CONTACT GEZOCHT.
b. WAT BETEEKENT KERKELIJK?
c. DE BROEDERHAND GEWEIGERD.
d. DE THEOLOGIE DE DOCHTER DER KERK?
e. MERKWAARDIG.

a. CONTACT GEZOCHT.

Op een goeden dag van het jaar onzes Heeren 1880 gaf de postbode aan het woonhuis van dr A. Kuyper een klein pakketje af. Toen de groote denkvorst het papier afwikkelde, sloeg hij zijn oogen op twee brochures, welke hem door den schrijver zelf werden geschonken.

De titel der eerste brochure luidde: „De Christelijke Gereformeerde kerk", met als ondertitel: Een en ander over haar toestand, roeping en toekomst, aan de ernstige overweging ook van de geloovigen buiten haar aanbevolen, door L. Lindeboom. Het geschrift was toen vijf jaren geleden, in 1875, verschenen en had toen spoedig een tweeden druk beleefd. De schrijver, zwak als hij in die jaren was, had in dit geschrift zijn kerkelijk testament willen geven.

Doch het tweede geschrift, dat dr A. Kuyper in zijn handen nam, was zoo juist van de drukpers gekomen. Het was een open brief van ds L. Lindeboom aan dr A. Kuyper onder den titel, (welks inhoud op den Theologischen Hoogeschooldag van 1939 ook nog ter sprake kwam): „Heb de waarheid en den vrede lief". De schrijver laat niemand in het duister over zijn principieel standpunt. Dit blijkt wel uit de bijstellingen, welke aan zijn naam op het titelblad werden verbonden:

L. Lindeboom,

Bedienaar des Woords bij de Christelijke Gereformeerde Gemeente te Zaandam, redacteur van „de Vredebond", en voorstander van een Vrije Gereformeerde Universiteit.

Wat was er gebeurd? In den voorzomer van het jaar 1880 had dr A. Kuyper op een vergadering ten behoeve der Vrije Universiteit gesproken. Ook ds L. Lindeboom was, om van die vergadering getuige te kunnen zijn, gereisd van Zaandam naar Amsterdam. En toen aan het einde der bewuste vergadering

gelegenheid werd gegeven om bezwaren tegen het gesprokene of tegen den grondslag der pas opgerichte universiteit in te brengen, opdat deze door den voorzitter-spreker der vergadering zouden worden beantwoord, had niet alleen ds H. Beuker, die later hoogleeraar in Amerika zou worden, het woord gevraagd, maar na hem ds L. Lindeboom, die drie jaar later in Kampen den katheder zou beklimmen. En toen ds L. Lindeboom, na slechts drie of vier minuten te hebben gesproken, verlangend was het antwoord van den referent te vernemen, werd, hoewel de klok pas tien uur sloeg, de vergadering plotseling verdaagd. Later zou er wellicht eens een aparte vergadering kunnen worden gewijd aan allerlei bezwaren. Nu moest noodzakelijk, aldus dr A. Kuyper, de vergadering worden verdaagd.

En spoedig daarop, in „De Heraut", van 6 Juni 1880, beklaagde dr A. Kuyper zich over den tegenstand van ds L. Lindeboom.

Maar had ds L. Lindeboom vóór of in het jaar 1880 het er naar gemaakt, dat hij werd gebrandmerkt als een felle tegenstander der Universiteit?

Het zou blijken uit dien open brief, dat in het jaar 1875 ds L. Lindeboom een uitvoerigen p a r t i c u l i e r e n brief aan dr A. Kuyper had geschreven,[1]) waarin hij zijn hartelijke liefde voor de aanstaande christelijke universiteit had uitgedrukt. In de bijlage drukt ds L. Lindeboom dezen persoonlijken brief, gedateerd op 18 December 1875, geheel af. En als men dit schrijven leest, dan wordt men daar stil van. Het schrijven ademt zulk een teeren en vromen toon. Het is zoo rustig en bezadigd en kalm. De evangeliedienaar van Zaandam heeft toen reeds met tranen de belangen der aanstaande Universiteit gezocht.

Citeeren wij dezen brief; wij kunnen ons versterken in ons geloof:

Een Christelijke Universiteit.

Aan dr A. Kuyper.

Hooggeachte broeder!

Indien het in iemand, die niet aan eene Universiteit heeft gestudeerd, niet onbescheiden geacht moet worden, zich te mengen in een gesprek over een Vrije of Christelijke Universiteit, vergun mij dan mijne instemming te betuigen met deze zaak, door Br. Gunning op nieuw aan de orde gesteld. Is deze zaak niet van zeer groot belang voor a l l e n die den

[1]) Zie bijlage IV van dien „Open brief".

Christus Gods belijden? En 't is waarlijk een verkwikking des harten als er, te midden van het vele, waarin de belijders des eenigen Heilands, helaas! verschillen, en waarin sympathiebetuiging met het besef van roeping zou strijden, een zoo gewichtig belang op den voorgrond treedt, waarin aller hart en hand kan samengaan. Al ware 't alleen daarom, zou 't mij reeds een behoefte zijn te doen blijken, dat hetgeen waarin wij van u verschillen, ons volstrekt niet verhindert blijmoedig sympathie te betoonen, waar wij het van goeder harte kunnen doen.

Vooral echter om de zaak zelve.

Niet alleen voor de studie der theologie.

't Is misschien omdat ik aan eene Theologische School tot Evangeliedienaar opgeleid ben, maar — ik ben niet zoo bang voor Seminariën. Ik kan nog niet inzien dat de Theologie in een Seminarie noodwendig een kazerne of kerker moet vinden. De vorming dáár zal ook wel grootendeels, zoo niet geheel, afhangen van inrichting, personeel, methode, geest, hulpmiddelen van het onderwijs. Mij dunkt, uit haren aard i s de echte Theologie v r ij; zij laat zich niet kerkeren, evenmin als de onware theologie door den cirkel der Universiteit vrijgemaakt zal worden. 't Is maar de vraag, voor Seminarie en voor Universiteit, of Christus, de Heere, er heerscht.

De laatste opmerkingen willen wij goed onthouden. D e t h e o l o g i e i s n a a r h a r e n a a r d v r ij. Zij staat in de vrijheid op het pad der binding aan de Schrift. Niets kan haar vrijheidsglans verdooven. Zij is geen koningin over de andere wetenschappen, die slechts onderworpen zijn aan de Schrift,. Maar geen macht ter kerk en geen macht ter wereld — uitgenomen dan het vrijheidsboek de Schrift — kan haar binden. Ook haar bede moet zijn:

„Dat ik toch vroom mag blijven,
Uw dienaar t' allen stond.
De tyrannie verdrijven,
Die mij het hert doorwondt."

Ds L. Lindeboom schrijft even later:

„We blijven met onze belangstelling te veel staan bij theologie en predikanten. Alsof de wijding der geneeskunde,

rechtsgeleerdheid, enz. niet van even groot gewicht ware voor Kerk en Staat, voor ziel en lichaam, voor tijdgenoot en nageslacht, voor tijd en eeuwigheid."

Natuurlijk, zeggen wij. Maar „gelukkig" zeggen wij ook. Want ds L. Lindeboom, die Zaanlandsche tegenstander, ziet dus terdege in, dat hemel, aard en zee en berg en dal, Gods grootheid moeten eeren. Hij erkende — althans toen — niet het primaat der theologie.

Ook op de synode van 's-Hertogenbosch (1875) waren deze zaken ter sprake gekomen.

Aan het slot schrijft ds L. Lindeboom:

„Op onze laatst gehouden Synode is daarover nog ernstig gesproken. Ook daar werd de behoefte gevoeld en de wensch geuit: dat de oprichting van scholen voor middelbaar en voorbereidend hooger zoowel als lager onderwijs met kracht mocht worden bevorderd. Ook een Christelijke Universiteit werd zeer gewenscht genoemd.

Als haar „vurigen wensch" sprak de Synode uit: „dat de leden onzer Kerk zich ten sterkste gedrongen mogen voelen om met alle kracht de oprichting van Inrichtingen zoowel voor hooger en middelbaar als lager onderwijs te bevorderen." Hand. Syn. 's Bosch, art. 45.

Wat ik met een en ander slechts zeggen wilde, hooggeachte broeder, is dit: houd u verzekerd dat, wanneer gij eerlang een vergadering tot bespreking dezer zaak samenroept, ook onze sympathie en onze gebeden die bijeenkomst zullen steunen. Hoewel ik alleen in eigen naam spreek, weet ik zeker, dat het „ons" hier mag worden gelezen voor: vele leden der Chr. Geref. Kerk.

Met heilbede,

Uw dw. broeder in den Heere Jezus,
L. LINDEBOOM.

Zaandam, 18 December 1875.

Bij de publicatie van dezen particulieren brief, op bladzijde X der bijlagen van bovengenoemden open brief, teekent ds L. Lindeboom nog enkele dingen aan. Hij verklaart dat de redacteur van „De Vredebond" in de nummers van 1 Maart en 3 Mei 1876 zich ook over deze zaak heeft uitgelaten. Het nummer van 3 Mei bevat de volgende zinsneden:

„De gedachte: beginnen met het allernoodigste om allengs te komen tot een Universiteit, die gedachte zat ook bij de oprichting en uitbreiding onzer Theol. School voor. Zij heel de kerk er maar diep van doordrongen: onze Theol. School m o e t en k a n steeds vooruit; als w ij het maar willen, willen in den weg Gods."

Ds L. Lindeboom zegt dit natuurlijk niet aan dr A. Kuyper om hem bij te brengen, dat hij straks concurrentie heeft te vreezen van een Kamper universiteit, maar wel om hem te doen verstaan dat de idee, en haar verwerkelijking, eener christelijke universiteit bij de leden der Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland slechts liefde zal kunnen oogsten.

Intusschen — hier wordt de idee naar voren gebracht, dat ook een kerkelijke universiteit wel bestaanbaar zou kunnen zijn. Nu zal die gedachte in den loop van dit opstel wel verder worden besproken. Bij voorbaat deelen wij vast mede, dat ook dr A. Kuyper in „De Heraut", nummer 1109, heeft verklaard, dat de gedachte aan een kerkelijke universiteit niet in alle omstandigheden was te verwerpen. Wij komen daarop later terug, maar, om bepaalde bekrompenheidsvoorstellingen over ds L. Lindeboom of de toenmalige christelijke gereformeerden te doen smelten als was, wordt de lezer thans reeds van de gedachten van dr A. Kuyper op de hoogte gesteld. Later deelen wij ook wel mede, wie ons op dat nummer van „De Heraut" wees.

Intusschen lijkt het ons gewenscht — voor wij verder onderduiken in het bad der historie — dat wij over dit bijvoeglijk naamwoord k e r k e l ij k afzonderlijk enkele oogenblikken spreken.

b. WAT BETEEKENT KERKELIJK?

De Theologische Hoogeschool te Kampen wordt vaak, en niet ten onrechte, een kerkelijke hoogeschool genoemd. Beteekent in dit verband het bijvoeglijk naamwoord k e r k e l ij k dat het onderwijs aldaar kerkelijk onderwijs is? Dat zij verre. Kerkelijk onderwijs wordt gegeven in de kerk, door den herder en onderwijzer der gemeente. Ook het catechetisch onderwijs is kerkelijk onderwijs. Kerkelijk onderwijs is het onderwijs, dat met kerkelijk, d.w.z. met bizonder-ambtelijk gezag wordt gegeven. Dat onderwijs wordt in de Theologische Hoogeschool niet gegeven. Daar wordt wetenschappelijk, wil men school-onderwijs gegeven. Als het onderwijs daar kerkelijk was, dan was ook perceel Oudestraat nummer 6

kerkelijk, d.w.z. het was een kerkgebouw. En de titel van pedel moest worden veranderd in dien van koster.

Als wij spreken over de kerkelijke hoogeschool in Kampen beteekent het bijvoeglijk naamwoord alleen, dat de kerken haar hebben laten oprichten en inrichten, haar beheeren, haar hoogleeraren benoemen, schorsen en ontslaan. Maar meer beteekent het woord k e r k e l ij k niet. Ds L. Lindeboom zeide toch reeds in zijn boven aangehaalden persoonlijken brief aan dr A. Kuyper, dat de theologie naar haar aard vrij is? En dat was toch juist? De hoogleeraren der Theologische Hoogeschool hebben zich nimmer behoeven te verbinden om, koste wat het kost, alle synodebesluiten daar te verdedigen.

Of nu de kerk een gansche universiteit mag laten oprichten, is naar onze meening een vraag die staat of valt met die andere, of zij op zuiver theoretische gronden een Theologische Hoogeschool mag laten inrichten. Indien zij één faculteit mag laten bouwen, waarom dan niet twee? Of drie? Maar indien zij geen universiteit mag laten bouwen, dan, naar onze meening althans, ook geen Theologische faculteit. Of men moest weer willen terugkeeren tot de onder ons algemeen verworpen gedachte alsof de theologie de koningin zou zijn van alle wetenschappen. Alsof zij in het bizonder de gunstelinge der kerk had te zijn. Tegen deze gedachte kwam, in zijn particulieren brief van December 1875 aan dr A. Kuyper, ds L. Lindeboom ook op.

Hij zeide daar toch:

> „Alsof de wijding der geneeskunde, rechtsgeleerdheid, enz. niet van even groot gewicht ware voor Kerk en Staat, voor ziel en lichaam, voor tijdgenoot en nageslacht, voor tijd en eeuwigheid."

Ook zagen wij reeds dat de theologische hoogleeraren niet alleen geen kerkelijk onderwijs gaven, maar ook geen bizondere ambtsdragers waren, waar hun katheder ook stond, aan dezen of aan dien kant van het IJsselmeer. Dus stel, er ware eens een kerkelijke universiteit, dan beteekende dat niet dat b.v. de medische hoogleeraren ambtsdragers waren, en dat als de pathologische anatomie werd gedoceerd, de kerk daar haar kerkelijk onderwijs gaf. Een kerkelijke universiteit beteekent alleen, dat de kerken in haar vergadering saamgekomen, zich latende voorlichten door de curatoren, deze universiteit zouden beheeren en besturen, zoowel wat de benoeming als salarieering als de eventueele afzetting der hoog-

leeraren aangaat. Met andere woorden: al is de universiteit door de kerken gecreëerd, daarom is het onderwijs nog niet kerkelijk. Is niet iedere wetenschap vrij naar haren aard? Als alle hoogleeraren van zulk een universiteit, met de studenten en de deputaten-curatoren, maar samen Zijne Majesteit, den Overste van de Koningen der aarde kunnen toezingen:

„Onder Uwe heerschappij,
zijn wij zalig, zijn wij vrij",

dan is die universiteit waarlijk vrij.

Natuurlijk weten ook wij wel dat hiermede vragen samenhangen over de kerk als instituut en organisme, maar wij kunnen dit vraagstuk thans niet ten voeten uit bespreken.[1]) Alleen merken wij nog dit op. Instituut en organisme zijn eigenlijk woorden, welke zeer ongelukkig zijn gekozen. Dat zijn geen tegenstellingen. Ook vullen deze woorden elkander niet aan. Want de kerk als instituut is ook een organisme. En de tegenstelling van organisme is mechanisme. Dr S. Greijdanus zeide voor enkele jaren, dat wij dan maar moesten spreken van de kerk in haar institutaire en haar buiten-institutaire werkzaamheden. Dit is althans beter. Misschien zouden wij hier ook kunnen spreken van k e r k a l s o r g a n i s m e en k e r k a l s o r g a n i s a t i e. Vergelijk hiervoor den titel van het proefschrift van P. A. E. Sillevis Smit: „De o r g a n i s a t i e van de christelijke kerk in den Apostolischen tijd", 1910. Een organisme moet immers, wil het goed functioneeren, wel georganiseerd zijn. Wat heeft men aan een arm die buiten het lichaam is? Immers niets. En een soldaat die op het slagveld gewond ter neder ligt, heeft voor zijn organisme geen goede organisatie meer, terwijl iemand, die in den strijd sterft, de verwoesting van zijn georganiseerd organisme moet ondergaan. Zoo zijn de leden der kerk te beschouwen als de organen der kerk, die in de organisatie der kerk hun eenheid en samenbinding vinden. Die geloovigen, die niet bij de ware kerk behooren, zijn te beschouwen als gedesorganiseerde organen. Daarom zijn zij schuldig zich bij de ware kerk te voegen, opdat daardoor èn hun eigen heil (de deelen), en het heil der kerk (het geheel) moge worden bevorderd.

Doch hoe men ook moge denken over de namen instituut en

---

[1]) Men kan over deze zaak raadplegen dr H. Bavincks „Het recht der kerken en de vrijheid der wetenschap", bladzijde 8 v.v., en 30 v.v.

organisme, òf organisatie en organisme, men wete dat in elk geval de onderscheiding hier parallel loopt met die van het bizondere en het algemeene ambt. Door de week arbeiden de geloovigen als gewoon-ambtelijke geloovigen, los van het bizondere ambt. Maar des Zondags komen de gewoon-ambtelijke geloovigen onder het beslag van het bizondere ambt. Zoo ook de kerkeraad, als die een uitspraak doet, kan men zeggen dat daar de kerk als instituut spreekt. Maar men kan ook volhouden, dat daar het bizonder ambt profeteert. Dus het gaat met een kerkelijke universiteit niet over de vraag of dat onderwijs een bizonder-ambtelijk karakter zou krijgen. Wij zeiden reeds zoo vaak dat alle katheders op hetzelfde hooge plan van het ambt der geloovigen staan; dat alle wetenschappen naar haar aard vrij zijn. Het gaat met een kerkelijke universiteit, evenals met een kerkelijke faculteit, alleen over die vraag of het bizondere ambt haar mag of moet oprichten. Daar valt de kern van het probleem. Nu willen ook wij die vraag niet beantwoorden. Maar met grooten nadruk willen wij wel zeggen, dat het bizonder ambt, de kerk als instituut, een geweldige taak heeft ten aanzien van onze Vrije Universiteit. Want — moet de kerkeraad, en hij allereerst, toezien op het onderwijs dat de theologische hoogleeraren van hun katheders geven, en moet dat toezicht niet maar schijn doch wezen zijn, de kerk heeft óók toegang te vragen tot elke collegezaal waar één harer leden doceert. Dit behoort tot haar roeping, om nauwkeurig op den wandel (want ook de leer behoort tot het leven), harer schapen toe te zien.

Het probleem eener kerkelijke universiteit betreft dus niet de vraag of het bizondere ambt iets heeft te maken met het onderwijs dat aan een universiteit wordt gegeven, want dit is geen probleem. Het gaat hier alleen over de vraag of het bizonder ambt zulk een universiteit mag oprichten. En dan denke men niet in de eerste plaats aan wat men in geval van nood zeker zou doen, maar wat men niet in geval van nood, maar in de ruimte van een stil en gerust leven, theoretisch is verplicht te doen, of wat theoretisch het meest gewenscht zou zijn.

Ook hier wijzen wij op een aequivalent, een gelijksoortig probleem in het staatsleven, n.l. het vraagstuk van een staatsuniversiteit. Wel is dit probleem in de praktijk niet aan de orde, aangezien er nu eenmaal staatsuniversiteiten zijn, zelfs meer dan sommigen lief is. Maar toonden wij in het voorgaande aan dat het ambt der professoren geen kerkelijk ambt is, zooals dat van ouderling of diaken, dit professorenambt

is evenmin een staatsambt. Is een minister of rechter in zijn bestuur of rechtspraak ambtshalve genoodzaakt de wetten des lands te verdedigen, ook al zoude zijn persoonlijke meening daartegen ingaan, en worden de handelingen der genoemde ambtsdragers verricht in naam des Konings, dit is niet het geval met het ambt der professoren aan een staatsuniversiteit. Bij den aanvang van zijn college behoeft de staatshoogleeraar niet te verklaren, dat hij spreekt in naam des konings; ook mag hij — mits hij de openbare orde en de goede zeden daarbij eerbiedigt — vrijelijk het wetsontwerp becritiseeren, dat zoo juist door de handteekening van den Vorst kracht van wet verkreeg, en waaraan de rechter nu bij al zijn ambtshandelingen gebonden is. Door het creëeren van universiteiten heeft de staat ten onzent gedaan wat niet in de eerste plaats op zijn weg lag. Tot de staatsambten behoort immers niet het professorenambt.

Een grooten ondienst aan het gemeenebest zou echter de staat bewijzen indien hij ging verklaren dat de professoren een staatsambt hadden, en nu in al hun uitspraken en colleges gehouden waren na te zeggen wat de staat hun eerst had vóórgezegd. M.a.w. als de staat van zulk een universiteit niet haar eigen souvereiniteit in haar eigen kring eerbiedigen wil, richte hij geen universiteit op. Hij beperke zich tot het gelegenheid geven van hooger onderwijs en legge op het vrijheidspad der professoren geen rijksstruikelblokken.

Stemt men nu toe, dat het oprichten eener universiteit door den staat niet behoort tot zijn primaire staatstaak, dan rijst terstond de vraag of ook dit probleem niet moet worden teruggebracht tot eenvoudiger proporties, n.l. tot de vraag of de staat in bepaalde omstandigheden niet een universiteit creëeren mag, of zulk een handelwijze hem van God zou zijn verboden. En hiermede is het probleem eener staatsuniversiteit teruggebracht tot denzelfden omvang als dat van het vraagstuk eener kerkelijke universiteit. Daarom bevreemdt het eenigermate dat zij, die verbleeken van schrik, wanneer men spreekt over een kerkelijke universiteit, kalm blijven wanneer men het heeft over een rijksuniversiteit; dat dezen voor een professoraat aan een kerkelijke hoogeschool stichtelijk zouden bedanken, en nochtans een leerstoel aan een landsacademie geenszins verwerpelijk achten.

c. DE BROEDERHAND GEWEIGERD.

De bron waaruit wij thans enkele zaken van het jaar 1879 gaan putten is hetzelfde geschrift van ds L. Lindeboom, dat boven reeds ter sprake kwam. Wij bedoelen zijn open brief aan dr A. Kuyper, het geschrift dat ook toen de aandacht heeft getrokken, getuige het feit, dat in korten tijd een tweede druk noodzakelijk bleek.

Welnu, het blijkt dan dat ds L. Lindeboom niet alleen in 1875 een particulieren brief had geschreven aan dr A. Kuyper, maar in 1879, uit naam van elf christelijke gereformeerde predikanten, ook een officieel schrijven had gezonden naar de „Vereeniging voor hooger onderwijs op gereformeerden grondslag." In bijlage I van dit geschrift werd dit schrijven in zijn geheel afgedrukt. De geschiedenis nu van dit schrijven was aldus.

De vereeniging voor hooger onderwijs op gereformeerden grondslag had in een circulaire zich ook gewend tot de evangeliedienaren der christelijke gereformeerde kerk. De vereeniging vroeg ook hun geestelijken, zedelijken en financieelen steun.

Nu had men, gelijk wij boven zagen, ook in christelijke gereformeerde kringen, reeds lang de noodzakelijkheid van een christelijke universiteit gevoeld. Doch, wat nu de totstandkoming der Vrije Universiteit betreft, men had op enkele punten wel eenig bezwaar. Het was daarom dat elf predikanten een gemotiveerd schrijven zonden aan het bestuur der reeds genoemde vereeniging. Het bestuur antwoordde op dit schrijven niets. En een poging om dit schrijven in „De Heraut" opgenomen te krijgen mislukte eveneens. Dr A. Kuyper stond wat dit laatste aangaat op het standpunt, dat niemand verplicht is iets tot zijn eigen nadeel te publiceeren. [1])

Het schrijven dezer elf predikanten is te breed om hier in zijn geheel te worden geciteerd. Wij volstaan met een korte en zooveel mogelijk getrouwe weergeving er van.

Zij verklaren allereerst dat zij met veel blijdschap hebben vernomen, dat er een Vrije Gereformeerde Universiteit stond te worden opgericht. Zulk een universiteit begeeren ook zij, en zij achten de verwezenlijking der voorgenomen plannen geenszins onmogelijk.

Doch de heeren hebben een zeer belangrijk bezwaar. Hoe zal de gereformeerde theologie kunnen worden gekweekt zonder een gereformeerde kerk? Zij zijn van meening, dat de christelijke kerk

---

[1]) Zie bladzijde zeven van bedoelden „Open brief".

de theologie heeft gebaard, en hoe zal nu toch bij de nieuwe universiteit gewaakt kunnen worden voor haar zuiverheid, indien er geen gereformeerde kerk is die haar voedt en weidt en leidt? En waar moeten de leerlingen der theologische faculteit straks heen?

En als aan de theologie „de vaste bodem en de grazige weide en de effene loopbaan ontbreekt", loopt dan niet het christelijk karakter van geheel de Universiteit gevaar?

Hiermede staat hun t w e e d e bezwaar in verband. Zij begrijpen wel dat deze universiteit, althans wat haar theologische faculteit betreft, hoopt eerlang haar kinderen te kunnen afleveren aan het hervormd kerkgenootschap. De deur is nu nog wel niet geopend, maar dr A. Kuyper had immers gesproken van een „stil vertrouwen dat de God en Vader van onzen Heere Jezus Christus machtig is" deze geopende deur te schenken. Maar hoe kan men dit hopen, terwijl juist ditzelfde genootschap de ware en getrouwe discipelen van den Heiland uitgeworpen had, al was dat nu al weer enkele tientallen jaren geleden? Meenen de heeren der Universiteit soms dat de kerkelijke kwestie hier kan worden uitgeschakeld? Dat gáát toch immers niet. (De elf heeren staan dus blijkbaar op het standpunt dat een reformatie van het hervormd genootschap zeer gewenscht is, maar dat deze tot stand dient te komen door de gehoorzaamheid van elken dag. en niet door een berekening dat, als er maar eerst genoeg orthodoxe predikanten zijn afgeleverd, men dan wel eens probeeren kan het bestuur van dit genootschap omver te werpen.)

Bij dit alles hebben de heeren een derde zij het ook praktisch bezwaar. Zij hebben voor de opleiding van hun dienaren des Woords [1]) in het geheel geen behoefte aan de theologische faculteit der aanstaande universiteit. Wel is de Theologische School nog verre van volmaakt, maar zij groeit steeds in innerlijke kracht. En voorts was op de generale synode van 's-Hertogenbosch nog gezegd, dat het ideaal van haar uitbouw tot een volledige universiteit niet mocht worden losgelaten.

Gegeven deze bezwaren en gegeven den wensch der Vereeniging om de gereformeerde paden te bewandelen, stellen zij voor met vereende krachten d e T h e o l o g i s c h e S c h o o l u i t t e b o u w e n t o t e e n U n i v e r s i t e i t. Hier beslisse nu niet — aldus gaat het stuk verder — wie die School heeft opgericht, maar

---

[1]) Over de uitdrukking „opleiden tot den dienst des Woords" spreken wij later afzonderlijk.

alleen de eere Gods. Immers de theologie kan niet leven buiten de ware kerk, en de ware universiteit kan niet leven zonder de ware theologie; dat zij dan nu de handen ineenslaan.

Het slot van het stuk luidt onder meer:

> „Broeders, gij hebt gehoord wat wij, in antwoord op uwe roepstem in 't belang eener Vrije Geref. Universiteit, tot u gesproken hebben. Het zij u een bewijs onzer broederlijke belangstelling in de Universiteit, die gij beoogt. Wij vertrouwen dat, wat de hoofdinhoud betreft, alle leeraren der C. G. Kerk met ons instemmen. Aangenaam zal het ons zijn eerlang het bewijs te ontvangen dat onze bezwaren en vragen door u rijpelijk zijn overwogen."

Men weet reeds dat geen enkel antwoord werd ontvangen. Aangezien de grondgedachten van dit stuk samenhangen met enkele wortelvragen, welke in dit geschrift ter sprake kwamen, willen wij daarover afzonderlijk spreken.

d. DE THEOLOGIE DE DOCHTER DER KERK?

De kerkelijke kwestie kan buiten beschouwing worden gelaten. Niet wegens haar onbelangrijkheid. Maar zij heeft dan toch in den loop der historie haar oplossing gevonden. Men begrijpe echter goed, dat deze elf christelijke gereformeerde predikanten geenszins blind waren voor de moeilijkheden die orthodoxe predikanten in het hervormd genootschap hadden. Zij stonden echter terecht op het standpunt dat men niet, wat de gehoorzaamheid aan Jezus Christus betreft, moet zeggen dat dit later geheel in orde zal komen, maar dat men heden, nu men zijn bekeeringsstem hoort, zich niet moet verharden, maar laten leiden. Terstond moet men waken voor de heiligheid van des Heeren huis en tafel. Naar wij meenen, nemen de gereformeerde predikanten van vandaag geen ander standpunt in, waar het hun orthodoxe broeders en het hervormd kerkgenootschap betreft. Niet rekenen, maar gehoorzamen en de toekomst maar aan God overlaten. [1])

Dit alles laten wij nu daar. Uit het aangehaalde schrijven blijkt echter ook dat de schrijvers de Theologische School willen uitbouwen tot een Universiteit. Zij zien daarin blijkbaar niet het

---

[1]) Zie dr K. Schilder „Ons aller moeder", Kampen, J. H. Kok, 1935, bladzijde 61 en volgende.

minste bezwaar. Hoe jammer is het echter dat zij niet theoretisch hebben uiteengezet wat naar hun meening het verband zou zijn tusschen de kerk (als instituut) en de niet-theologische faculteiten. En als men erkent, dat de theologie geen koningin is der andere wetenschappen, ligt het dan niet voor de hand dat, als de kerk één wetenschap, één faculteit mag organiseeren, zij dit ook mag waar het gaat om het geheel der wetenschappen? 't Is maar een vraag, want ook wij weten niet precies hoe de theoretische peilers van een kerkelijke universiteit er uit zien.

Merkwaardig is echter dat het schrijven verklaart, dat de kerk de theologie heeft gebaard. Zij is dus moeder van de theologie, en deze is haar flinke dochter. Deze gedachte zou een vijftig jaar later ook dr H. Bouwman in zijn „Gereformeerd kerkrecht" komen te zeggen, zie deel 1, bladzijde 503. Nu moet men echter met beeldspraak altijd voorzichtig zijn, vooral hier. Want is de theologie de eenige dochter der kerk, dan komt zij als koningin der wetenschappen ons begroeten, met al de benauwde consequenties daarvan. Alsof de andere wetenschappen niet van evenveel belang zijn. Alsof de arbeid van de litterarische faculteit soms minder geestelijk zou zijn..... Maar wij willen dien kant niet uit, want het einde is de tegenstelling tusschen natuur en genade. De fout hier is dat men in de uitdrukking dat de theologie de dochter der kerk is, k e r k neemt als instituut, in haar bizonder-ambtelijke verrichtingen. En dàt is door en door onjuist. Want de theologie zou de dochter der kerk als instituut zijn, als zij aan het bizondere ambt was toevertrouwd. En dat is niet te handhaven, gelijk wij zagen. Wel heeft de kerk — als organisme, in haar gewoon-ambtelijke, buiten-institutaire verrichtingen, — de theologie gebaard, m a a r h a a r n i e t a l l e e n. Want de theologie is slechts een van de zooveel wetenschappen, of liever een bepaald deel van de eene wetenschap. De band tusschen kerk en theologie loopt over het gewone ambt, gelijk dat ook het geval is met de band tusschen de kerk en de rechtsgeleerdheid, de letteren en wijsbegeerte, enz.

Wij besluiten dus dat in de uitdrukking „de theologie de dochter der kerk", d e k e r k als organisme moet worden verstaan, en dat het lidwoord d e vervangen moet worden door het lidwoord e e n. Het is een goed gereformeerd gezin, dat er zich voor schaamt met één heele dochter voor den dag te komen. Op zijn minst zijn er vijf.

De theoretische band tusschen de kerk en de theologie is dus geen millimeter dikker dan die tusschen de kerk en de andere wetenschappen. Slechts in één opzicht is er tusschen de theologie

en de kerk als instituut een nauwere band dan tusschen de kerk en de andere wetenschappen. Doch dat is een praktische band. De kerken hebben verklaard, dat, aleer men staat naar het kerkelijk pastoren-en-doctorenambt, het met vrucht gevolgd hebben van een theologischen studiegang, het meest gewenscht is.

> „Men zal geen schoolmeesters, handwerkslieden of anderen, die niet gestudeerd hebben, tot het predikambt toelaten, tenzij....."

Uit dit „tenzij" volgt duidelijk dat de kerken hebben ingezien, dat de band tusschen theologie en het bizondere ambt wel gewenscht is (praktijk) maar niet in alle omstandigheden geboden is, (theorie).

Te forsch geformuleerd is dan ook naar onze meening de uitspraak van de synode van Dordrecht, 1893, artikel 175, dat in zijn aanhef aldus luidt:

> „De Gereformeerde Kerken erkennen geen anderen weg tot de Bediening des Woords dan die der Theologische studiën, behoudens de zeer zeldzame gevallen..... enz."

Uit het feit, dat de kerken in haar vergadering samengekomen besloten hebben een Theologische Hoogeschool te onderhouden, volgt dan ook niets voor den theoretischen band tusschen de kerk als instituut en de theologie. Gelijk uit eenzelfden band tusschen de kerk en een universiteit niets volgt voor de verbindingslijn van het bizondere ambt tot de andere wetenschappen. Hier beslist alleen de vraag of het bizondere ambt zulk een universiteit mag laten inrichten. Het onderwijs aan zulk een universiteit — stel zij ware theoretisch geoorloofd — zou daar wezenlijk vrij zijn, als, naar het woord van ds L. Lindeboom, Christus de Heere er maar heerscht.

e. MERKWAARDIG.

Door de straten en pleinen van de oude IJsselstad joeg een scherpe oostenwind. Het was negen Januari 1883. Koud was het in de natuur, maar warm in het gemoed van hen, die heden een hoogtijdag zouden beleven. Drie nieuwe hoogleeraren waren aan de Theologische School benoemd, n.l. dr H. Bavinck, ds L. Lindeboom en ds D. K. Wielenga. Naar volgorde van leeftijd zouden

zij hun inaugureele rede houden. En zoo trad dan aan den avond van den negenden Januari allereerst professor D. K. Wielenga op, met zijn rede over: „Het karakter der kerkgeschiedenis".

Op bladzijde 49 van zijn „Onder veilige hoede" zegt dr H. Bouwman van professor D. K. Wielenga:

> „Merkwaardig was zijne verklaring, dat hij als hoogleeraar zijn ambt beschouwde als voortzetting van zijn werk als bedienaar des Woords."

Dat was zeker merkwaardig. En het was ook onjuist. Want elken dag zou nu professor D. K. Wielenga merken, dat zijn werk iets gansch anders was dan dat van dienaar des Woords. En de goede werkelijkheid veranderde door zulk een onjuiste beschouwing ook niet.

Maar ook merkwaardig was dat dr H. Bouwman in zijn „Gereformeerd Kerkrecht", zooals wij zagen, eigenlijk precies denzelfden kant uitging als professor D. K. Wielenga.

En ook opmerkelijk is dat dr H. Bouwman enkele regels tevoren had gezegd:

> „In het smaakvol versierde en matig verwarmde kerkgebouw aan den Burgwal, dat boordevol was, had aan den middag van 9 Januari, onder leiding van den President-curator Ds J. Bavinck de bevestiging der drie hoogleeraren plaats."

Van b e v e s t i g i n g immers spreekt men slechts bij het bizonder ambt. Wanneer hoogleeraren of leeraren of onderwijzers hun arbeid aanvangen spreekt men immers van i n s t a l l a t i e. Men ziet echter, hoe deze term misverstanden kan opwekken. In de redevoeringen waarmede deze drie hoogleeraren tot hun werk werden ingeleid is op het titelblad hunner officieele uitgave wel sprake van i n s t a l l a t i e[1]), maar merkwaardig is ook weer de slotzin van de rede van ds W. H. Gispen op bladzijde 11 van genoemd geschrift:

---

[1]) „De Christ. Geref. Kerk en de Theologische School. Twee toespraken gehouden den 9en Januari 1883 bij de installatie van de drie leeraren aan de Theol. School door W. H. Gispen, President der laatstgehoudene Synode, en door J. Bavinck, voorzitter der Curatoren", uitgave G. Ph. Zalsman, Kampen, 1883.

„En hiermede geëerde hoorders, heb ik gesproken, en noodig ik den curator, door zijne ambtgenooten met deze taak belast, uit, om, volgens het besluit der Synode tot de bevestiging over te gaan."

Men ziet aan dit alles wel hoe weinig deze zaken over het algemeen toentertijd waren doorgedacht.

Dit zou ook blijken den volgenden dag, toen op den tienden Januari professor L. Lindeboom zijn inaugureele rede zou houden. Het onderwerp van zijn rede was: „De Bijbelsche Geschiedenissen de onomstootelijke Godsopenbaring en de onmisbare sleutel tot de wetenschap". Ook deze hoogleeraar zag zijn hoogleeraarschap als een bizonder ambt. Consequent als hij was legde hij zijn gehoor in den aanvang een verkeerd begrepen Schriftwoord als apostolischen zegen op.[1]) Daarbij kwam zijn beschouwing ook uit in zijn poging om het wetenschappelijke en stichtelijke in zijn rede beide te verwerken. Ook een tusschenzang werd gezongen. Het gevolg was dat zijn rede semi-stichtelijk en semi-wetenschappelijk was, en daarbij vreeselijk lang duurde. Hij sprak meer dan drie uren![2])

En ten laatste van allen trad dr H. Bavinck naar voren om zijn rede uit te spreken over „De wetenschap der H. Godgeleerdheid".[3]) Zijn standpunt, in deze rede verdedigd, komt in zijn consequenties hierop neer, dat zij, die de theologie doceeren, arbeid van hooger orde verrichten dan de hoogleeraren der andere faculteiten. Hij zeide toch:[4])

„Wat spreekt men dan, dat de Theologie geene wetenschap zou zijn? Is het haar te wijten, dat anderen niet waarnemen, wat door den geloovige wordt aanschouwd en daarom haar dezen naam betwisten? Zij is de wetenschap, „Regina scientiarum". Hoog staat zij boven alle wetenschappen..... Niet als gunste, maar als recht komt haar de eerste, de eereplaats toe. Wil men haar die niet afstaan, dat ze dan te fier zij, om tot slavin zich te verlagen."

---

[1]) „Dat de vrede Gods heersche in uwe harten", Colossenzen 3:15. Zie bladzijde 5 van zijn onder gelijkluidenden titel verschenen rede, uitgave D. Donner, Leiden, 1883. Op bladzijde 91 van dit geschrift zet de schrijver zijn denkbeelden over het z.g. vierde ambt uiteen.

[2]) Zie hiervoor dr V. Hepp: „Dr Herman Bavinck", uitgave W. ten Have, Amsterdam, 1921, bladzijde 120.

[3]) Kampen, G. Ph. Zalsman, 1883.

[4]) Bladzijde 33 en volgende.

Natuurlijk mag de theologie nooit worden verlaagd tot slavin der andere wetenschappen. „Zij is uit haren aard vrij". Maar als dr H. Bavinck verklaart, dat zij regina scientiarum, koningin der andere wetenschappen is, vraagt men zich af of deze wetenschappen soms slavinnen moeten worden der theologie? En als de theologie de koningin der andere wetenschappen is, dan zijn de theologen de koningen der andere beoefenaars der wetenschap. Dan moeten de niet-theologische hoogleeraren aan de Vrije Universiteit geregeld college ontvangen van hun theologische collega's, want anders gaat het met hun wetenschap mis. [1])

Maar ruim tien jaren later hooren wij èn van professor D. K. Wielenga èn van dr H. Bavinck andere dingen. Alleen professor L. Lindeboom veranderde van meening niet. Dit zou voor hem dan ook groote moeilijkheiden medebrengen.

---

[1]) Slechts in zooverre theologen, nu zeer in het algemeen gesproken, beter allerlei Schriftgegevens kunnen verstaan, kunnen zij ook de theologische zaken van andere wetenschappen beter beoordeelen dan deze geleerden zelf. Dit is echter een p r a k t i s c h feit, zonder theoretischen bodem. Immers alleen aan de specialiseering der ééne wetenschap in vijf of meer faculteiten, heeft dit feit zijn ontstaan te danken. Als een jurist of natuur-filosoof maar knap genoeg is kan hij ook zelf de Schriftgegevens op juiste wijze verstaan en in zijn wetenschappelijken arbeid indragen. Helaas zijn juristen en natuur-filosofen niet a l t ij d knap genoeg.

HOOFDSTUK IV

DE REORGANISATIE DER THEOLOGISCHE SCHOOL

a. VERANDERING OP TIL.
b. EEN MEESTERLIJK PLEIDOOI.
c. VERGEEFSCHE TEGENSTAND.
d. HET ANTWOORD NIET SCHULDIG GEBLEVEN.
e. OVER TITELS EN GRADEN.

a. VERANDERING OP TIL.

Het jaar 1896 is van groot belang geweest voor de Theologische School. Immers toen is zij zoodanig gereorganiseerd, dat haar onderwijs sindsdien in den besten zin des woords hooger onderwijs kon worden genoemd. Natuurlijk wordt hiermede niet gezegd, dat het onderwijs vóór die jaren van inferieure hoedanigheid was. Dat kan men toch niet zeggen, als men bedenkt, dat het college van hoogleeraren bestond uit mannen als Bavinck en Wielenga, Lindeboom, Noordtzij en Biesterveld. Maar wel werd, mede tengevolge der vereeniging van 1892, de inrichting der Theologische School zoo veranderd, dat zij in niets meer het karakter hield van een seminarie. Doch ook dit ging, zooals wij zullen zien, niet zonder een strijd, welke in zijn theoretischen achtergrond niet zonder beteekenis is voor ons opstel.

Het was in Kampen tot 1896 zoo dat, behalve het theologisch onderricht, ook het onderwijs dat thans aan een gymnasium is toevertrouwd, door de hoogleeraren moest worden gegeven. Dit was dan de z.g. litterarische afdeeling. [1]) De hoogleeraren hadden bij dit onderwijs den steun van een enkelen litterarischen docent. In 1883 b.v. werden zij bijgestaan door den heer C. Mulder, die onderwijs moest geven in Nederlandsche taal en letterkunde, Duitsch, Fransch, Engelsch, Algemeene Geschiedenis en Aardrijkskunde. [2]) Een jongeman die het voornemen had later te staan naar den dienst des Woords, kon dan op zijn zeventiende jaar aan de Theologische School toegelaten [3]), te weten aan de z.g. litterarische afdeeling, welke vijf jaar duurde. Deze bepaling kon aldus worden ontdoken, dat men voor zijn zeventiende jaar maar zooveel kennis zich eigen trachtte te maken, dat men terstond in een hoogere klas kon worden geplaatst. Dit gebeurde dan ook vaak, zoodat de eerste klassen slecht waren bevolkt. Maar ieder, die

---

1) Zie dr H. Bouwmans „Onder veilige hoede", bladzijde 24 e.v.
2) Aangehaald werk, bladzijde 48.
3) Vergelijk hiervoor „Opleiding en theologie", door M. Noordtzij, D. K. Wielenga, H. Bavinck en P. Biesterveld, uitgave J. H. Kok, Kampen, 1896, bladzijde 17 e.v. Ook enkele volgende gegevens werden aan dit geschrift ontleend.

leerling werd van deze afdeeling, had terstond den titel *student!*

Het is zonder bewijsvoering wel duidelijk, dat hier van de hoogleeraren een arbeid werd gevraagd, welke hun theologische prestaties slechts kon schaden. Met stapels schriften onder den arm kwamen zij thuis om..... Latijnsche en Grieksche thema's te corrigeeren.

Nadat men zoo de litterarische afdeeling had doorloopen, kwam dan de eigenlijke theologische studie, welke drie jaar duurde, althans in normale gevallen. Het candidaatsexamen werd in twee gedeelten afgenomen. Eerst werd men semi-candidaat, een jaar later aan het einde van het derde studiejaar, kon men dan zijn candidaatsexamen doen. Dit examen werd dan — schrik niet — afgenomen door de curatoren. Dit examen gaf terstond toegang tot den preekstoel, om te staan naar den dienst des Woords. De candidaten van Kampen behoefden geen praeparatoir examen te doen. Het schoolexamen werd tevens beschouwd als een kerkelijk examen. Geheel deze regeling belemmerde dus wel de vrije studie. De hoogleeraren hadden, vooral het derde jaar, maar te zorgen dat de studenten gereed waren om het aangezicht der examineerende curatoren te ontmoeten. Vermelden wij nu nog dat aldus tien tot twintig candidaten zich tegelijk den kerken met hun vele vacatures presenteerden, dan zal men begrijpen, dat aan deze regeling werkelijk menig bezwaar kleefde.

b. EEN MEESTERLIJK PLEIDOOI.

Vooral professor L. Lindeboom zag met schrik de komende veranderingen tegemoet. De hoogleeraar begreep dat het seminaristisch karakter zou gaan verdwijnen, dat de z.g. litterarische afdeeling haar einde tegemoet ging, dat het praeparatoir examen ook voor de Kamper studenten verplicht zou worden gesteld, ja dat het geheele onderwijs op strikt-wetenschappelijke leest zou worden geschoeid. En de hoogleeraar, zelf een man van dege wetenschap, en in menig ander opzicht begaafd met een breedheid van blik, welke slechts verbazen kan, vreesde met groote vreeze dat op deze wijze een valsch wetenschapsideaal de poorten der school zou worden binnengehaald, en dat de souvereine wetenschap en niet Gods Woord het Kamper onderwijs zou gaan regelen. Van 1893 af, tot 1896 toe, toen de curatoren bezig waren een regeling te ontwerpen, welke aan de synode van 1896 zou worden voorgelegd, heeft professor L. Lindeboom met zijn volgelingen niet opgehouden te waarschuwen voor de gevaren, welke het onderricht aan de

Theologische School bedreigden. De vier overige hoogleeraren, Bavinck, Biesterveld, Noordtzij en Wielenga, waren het met hun collega niet eens. Doch zij zwegen lang. Maar toen in 1896 de eerste omtrekken van de naderende synode zichtbaar werden, legden zij in alle bescheidenheid een geschrift achter de winkelruit van den boekhandelaar neer, dat niet zou nalaten een grooten indruk te maken. Het was hun brochure: „Opleiding en theologie",[1]) een geschrift, dat door zijn vloeienden stijl en helderheid van betoogtrant, en diepte van inzicht ook nu nog een plaats in elke theologische boekenkast waard is.

Natuurlijk wil dit geenszins zeggen, dat men het met elke opmerking uit dit geschrift eens zal zijn. Zoo moet ons terstond van het hart dat in den titel „Opleiding en theologie", naar onze meening, het begrip „opleiding" niet is te handhaven. Men kàn voor een ambt niet worden opgeleid. Dit is maar niet een grapje, maar ernst. Gelijk men in het staatsleven niet kan worden opgeleid tot het ambt van rechter, minister of koning, zoo kan men in de kerk niet worden opgeleid tot het ambt van herder en leeraar, ouderling of diaken, of ook maar tot het ambt der geloovigen. Men kan tot een ambt door God, of in den naam Gods, worden geroepen, men kan met een ambt worden bekleed, of tot een ambt worden gezalfd (David), maar men kan niet tot een ambt worden opgeleid, althans niet door menschen.

Op bladzijde 13 begint het college al terstond met een opmerking, welke ieder zal toestemmen, die eenigszins met de geschiedenis der Theologische School op de hoogte is. Men heeft in de practijk allerlei dingen ingevoerd, welke theoretisch niet duidelijk waren :

> „Wat in de geschiedenis der Christ. Geref. Kerk en ook van de Theol. School wel het meeste treft, is dit, dat alle regeling bijna geheel door practische motieven wordt bepaald. Zeker, men had de Gereformeerde belijdenis van harte lief. Maar aan het onderzoek, hoe deze inwerken moet op alle toestanden van Kerk en School, werd weinig zorg besteed.
>
> .....Over al de vraagstukken, die thans aan de orde van den dag zijn, spreidt de vroegere geschiedenis der Christ. Geref. Kerk geen licht. De Theol. School is enkel en alleen uit de behoefte geboren; of een seminarie dan wel eene Theol. faculteit gewenscht en door de Geref. beginselen geboden is,

[1]) Uitgave J. H. Kok, Kampen, 1896.

werd nimmer besproken. De verhouding van de School tot de Kerk is practisch geregeld en telkens naar omstandigheden gewijzigd; maar nooit is eene studie verschenen of een principieele discussie gevoerd, waarin deze verhouding naar den eisch der Geref. belijdenis werd uiteengezet. De wetenschappelijke roeping der Theologie is nooit ingedacht;..... Toen deze roeping in het licht werd gesteld, is ze door niemand weersproken."

Tot zoover het eerste citaat, waarmede wel ieder het eens zal zijn. De schrijvers vervolgen :

„Dat de Theologie niet alleen een middel was tot practische opleiding, maar ook als wetenschap een taak te vervullen had, werd terstond door allen erkend. Het was een bewijs dat de Scheiding van 1834 niet uit piëtistische of methodistische, maar uit Gereformeerde beginselen is geboren."

Wij veroorloven ons hier de opmerking, dat de theologie niet een middel is tot practische opleiding. Aangezien men voor geen enkel ambt kan worden opgeleid, moet men zich anders uitdrukken. Men zegge dat de theologie van groot belang is, onder anderen voor hen die, na haar geruimen tijd te hebben beoefend, zullen staan naar het bizonder ambt. Dit houdt verband met artikel acht van de kerkenorde, dat in normale gevallen voor dezulken een theologischen studiegang vereischt. De Schrift eischt zulk een theologische studie niet, wij hebben hier te doen met een kerkelijke bepaling.

Op bladzijde 33 en 34 bespreekt het college van hoogleeraren (uitgezonderd dan professor L. Lindeboom) de kwestie, dat het candidaatsexamen aan de Theologische School feitelijk tegelijk praeparatoir examen is :

„Nu was ten allen tijde het praeparatoir examen, waar het bestond, een k e r k e l ij k examen, afgenomen door de classis. Trouwens er zijn naar Geref. Kerkrecht geen andere kerkelijke examens dan in de Classis."

Heel scherp zegt het college verder :

„Het examen, dat te Kampen door de Curatoren wordt afgenomen, s c h ij n t wel een kerkelijk examen, maar het i s

het niet. De curatoren worden wel door de Kerken in hare Provinciale vergaderingen benoemd, maar zijn daarom geen kerkelijke vergadering. Ze zijn deputaten vanwege de Kerken, maar geen Kerkeraad, Classis of Synode, en dus geen kerkelijke vergadering. Kerkelijke examens zijn alleen zulke, die door de Kerken zelve in haar classicale samenkomsten worden afgenomen. Feitelijk is het examen een s c h o o l examen, dat de Kerken tijdelijk als kerkelijk examen erkennen, maar dat daarom toch niet van natuur en karakter veranderd wordt. Bovendien, het recht om iemand Candidaat te verklaren tot den Heiligen Dienst, is uitsluitend een recht der kerken. Geen commissie van deputaten, zij het ook door de Kerken aangewezen, heeft daartoe de bevoegdheid."

Ook hiermede zal men het eens kunnen zijn.
Het college vervolgt:

„Gelijk naar Geref. beginselen de Classis alleen iemand tot den dienst des Woords kan aanstellen en uitzenden, zoo is ook het recht der classis alleen, om iemand praeparatoir te examineeren en hem Candidaat te verklaren."

Hier vergissen de schrijvers zich. Ieder zal zich met hen kunnen vereenigen in hun strijd om ook voor de Kamper candidaten het praeparatoir examen verplicht te stellen. Maar nimmer mag men in dien strijd verklaren, dat alleen de classis het recht heeft om iemand als dienaar des Woords aan te stellen. Dat is niet juist. Als men beroepen wordt, wordt men beroepen door de gemeente Gods, en dus van God zelf. M.a.w. alleen de plaatselijke kerk heeft het recht iemand aan te stellen als dienaar des Woords. Dat men nadien door de classis peremptoir wordt geëxamineerd, moet men aldus zien, dat de plaatselijke kerk examineert met behulp der classis welker diensten zij vraagt. [1])

Iets anders is het met het praeparatoir examen. Dit moet natuurlijk wel met steun van de plaatselijke kerk worden aangevraagd, omdat deze te oordeelen heeft b.v. over den levenswandel van den aanvrager; maar dit praeparatoir examen komt principieel gezien niet aan de plaatselijke kerk toe, maar aan het kerkverband, omdat de candidaat tot het praeparatoir examen de kerken wil afreizen om te staan naar den dienst des Woords.

[1]) Zie ds Joh. Jansen, aangehaald werk, bladzijde 21; tweede druk bladzijde 20.

Het betoog der hoogleeraren beluisteren wij verder :

> „Goed beschouwd zijn het dus de K e r k e n, die het recht tot het praeparatoir examen, tijdelijk aan Curatoren toegestaan, moeten terugeischen."

Dit is dan ook gebeurd. Wij weten thans nog van één vooraanstaand persoon in onze kerken — hij woont in Amsterdam — dat hij van meening is, dat de Kamper candidaten alsnog behoorden te worden vrijgesteld van het praeparatoir examen. Al lezende zal men begrepen hebben, dat de slagboom van dit probleem neervalt bij de vraag: is het candidaatsexamen aan de Theologische School een kerkelijk examen, ja of neen? Examineeren daar nu hoogleeraren, of de kerken in haar vergadering saamgekomen? Het antwoord is: het is een schoolexamen, een wetenschappelijk onderzoek. Dit onderzoek is n i e t hetzelfde als het onderzoek naar geschiktheid om te staan naar den Dienst des Woords. De slagboom valt dan ook neer bij het bord waarop geschreven staat: e e n a c a d e m i s c h e x a m e n. Over den titel „candidaat tot het praeparatoir examen" spreken wij later afzonderlijk.

De nieuwe regeling — aldus gaat het college verder — brengt voor de taak der curatoren groote verandering :

> „De nieuwe regeling verlegt inderdaad het zwaartepunt van de zorg der Curatoren en verlangt, dat die zorge voortaan niet alleen en uitsluitend besta in het afnemen van examen, maar in nauwkeurig toezicht over heel het o n d e r w ij s zelf. .....Curatoren moeten in het vervolg voor andere zaken samenkomen dan alleen voor Bazuin, financiën en examens."

Ook dit is werkelijkheid geworden.

In § 4 wordt gesproken over de „Eigene inrichting". Ter sprake komen daar verschillende zaken waarheen de punt van onze pen reeds had gewezen. Allereerst spreekt het college zich uit over lagere scholen die van de kerk uitgaan :

> „Maar kerkelijke scholen worden zulke genoemd, die door of vanwege een Kerkeraad worden opgericht, die onder kerkelijk toezicht staan, waar alleen de kinderen der gemeente worden onderwezen, in wier kosten geheel of gedeeltelijk uit kerkelijke fondsen wordt voorzien. Maar niemand denkt er aan, dat de school zelve daardoor Kerk wordt; beide blijven onderscheiden..... Niet als kerkelijk ambtsdrager maar als onderwijzer geeft de leeraar les."

Na deze duidelijke uiteenzetting bespreekt het college de gevoelens van hen die meenen, dat de hoogleeraren als kerkelijke ambtsdragers les geven. Het gevoelen dezer richting wordt aldus weergegeven :

> „Daar zijn er, die zeggen: de Theol. School is in dien zin kerkelijk, dat de Kerk zelve daarin de Theologie beoefent en doceert. De Professoren zijn kerkelijke ambtsdragers. Zij geven les in de qualiteit van doctoren, en dit is naar art. 2 der Kerkenorde een kerkelijk ambt. Het onderwijs in de Theologie aan de aanstaande Dienaren des Woords is niet anders dan eene uitbreiding van wat elk predikant op de catechisatie aan de jeugdige lidmaten der gemeente biedt. De School staat niet buiten de kerk. Zij staat geheel en al in de Kerk. Zij is een stuk, een element van het kerkelijk leven zelf. De vergaderingen der Docenten zijn kerkelijke vergaderingen..... Er zijn er niet velen, die dit gevoelen voorstaan, maar ze zijn er toch."

Maar nu worden de scherpe pijlen der critiek één voor één afgeschoten en geen enkele mist haar doel :

> „Maar deze voorstelling dunkt ons onhoudbaar. Want waarlijk indien ze juist ware, dan moest de Theol. School in eene gansch andere verhouding tot de Geref. Kerken staan dan waarin zij nu tot haar is geplaatst. Dan ware het zelfs onjuist, van een verband en verhouding tusschen Kerk en School te spreken, want dan was de School zelve Kerk; dan is alle onderscheiding van kansel en katheder onjuist; ja dan moet de School ingelijfd worden in het kerkelijke leven, ingevoegd worden in het verband van de eene of andere plaatselijke Kerk. Als het werkelijk de geïnstitueerde Kerk zelve is, die in de eigene inrichting Theologie beoefent of doceert, en de Professoren als zoodanig kerkelijke ambtsdragers zijn, dan moet ook heel de School als eene functie en werkzaamheid van eene plaatselijke Kerk worden beschouwd en behandeld en moeten de Hoogleeraren zitting hebben in den Kerkeraad."

Van het beroep op artikel 2 der kerkenorde zeggen de schrijvers:

> „Het beroep op het doctorenambt in Art. 2 der Kerkenorde is voor deze opvatting maar schijnbaar een argument. Voor-

eerst toch wordt dat ambt in de belijdenis heel niet genoemd, en naar de voorstanders van dit gevoelen is het juist deze alleen die uitmaakt wat Gereformeerd is."

Wij merken hierbij op dat het kerkelijk doctorenambt wel in de belijdenis wordt genoemd, maar in anderen zin dan zij, die het bestreden gevoelen deelen, voorstaan. Immers, als de belijdenis spreekt van de dienaren des Woords, spreekt zij hiermede in feite over de herders en leeraars, m.a.w. over het kerkelijk pastoren-en-doctorenambt, hetwelk van de plaatselijke kerk uitgaat en aan haar alleen is verbonden. Maar andere kerkelijke doctoren, neen, die zijn er niet, ook al zegt de kerkenorde van wel.

Het college van hoogleeraren gaat verder:

„Hoe dit alles ook zij, feitelijk wordt deze opvatting door de Kerken ook niet gehuldigd. School en Kerk worden door bijna allen wel terdege onderscheiden. Voor machtsoverschrijding der School is men daarom zeer bevreesd. De katheder wordt tegenover den kansel gesteld. De School, hoe nauw aan de Kerken verbonden, heeft toch haar eigen terrein. Daarom zijn de Professoren geen Dienaren des Woords meer in actieven zin, maar emeriti, en hebben ze geen zitting in den Kerkeraad der Kerk van Kampen; alleen hebben ze op de Synode een adviseerende stem."

Men kent nu ons gevoelen, dat de hoogleeraren oud-predikanten zijn en geen emeriti. Men lette er op dat het college spreekt niet van p r a e - adviseurs maar van de adviseerende stem waarmede zij de synode dienen. Nog onlangs werd dit onder ons terecht als de juiste term verdedigd. Zie het agendum van de synode van Sneek, 1939.

De schrijvers schrijven voorts:

„Ieder moet toestemmen en stemt ook feitelijk toe, dat de School een relatieve zelfstandigheid bezit, dat ze, hoe klein dan ook, eene souvereiniteit heeft in eigen kring. Wie dat niet wil erkennen moet de School opheffen. School is nu eenmaal iets anders dan Kerk. Hoe nauw de band ook zij, ze zijn twee, niet een.

.....Als dus de Theol. School eene eigene inrichting der Gereformeerde Kerken wordt genoemd, dan kan dit alleen in dien zin worden verstaan, dat zij door de Kerken opgericht, onderhouden, verzorgd, geleid, bestuurd wordt enz. Een andere opvatting is niet mogelijk."

In § 5 (bladzijde 45 e.v.) spreekt het college van hoogleeraren zich uit over hen, die de Theologische School, als kerkelijke inrichting, geboren achten uit een b e g i n s e l. Nu zeiden wij reeds hoe heel het begrip „opleiding" in verband met het a m b t verwerpelijk is. Men zal — wil men hier vast houden aan een beginsel — dan moeten zeggen, dat de kerken den plicht hebben een Theologische Hoogeschool te organiseeren opdat aan den eisch van artikel acht (eerst een theologische studie en pas dan staan naar het ambt) goed kunne worden voldaan. Maar dit is dan n o o i t een beginsel in Schriftuurlijken zin, want dan zou het in de belijdenis moeten worden opgenomen, en dan moesten ook zij worden vermaand die het bestonden er een andere meening op na te houden.

Het college vervolgt met de verzuchting:

> „Er moet echter worden opgemerkt, dat over heel deze belangrijke kwestie nog geen enkele principieele, wetenschappelijke studie het licht heeft gezien."

Nu, groote pretenties heeft ook dit geschrift niet. Het wil echter aan de hand der historie trachten enkele problemen zuiver te stellen. Want daarop komt het allereerst aan, bij alle z.g. opleidingszaken. Een fotograaf, die van een belangrijke gebeurtenis een foto of film moet opnemen, zal er goed aan doen de drie pooten van het statief, met hun spitse puntjes, op den millimeter nauwkeurig op te stellen. Dan valt het beeld in scherpe omtrekken op de gevoelige plaat.

Het college vervolgt:

> „De Synode te Assen (1888) heeft eerst dit beginsel uitgesproken. Voor dien tijd is er nooit anders dan even terloops over gehandeld. Op conferentiën en vergaderingen was ze in de Christ. Geref. Kerk nooit ter sprake geweest..... Op de Synode kwam de zaak eerst aan het einde van alle punten aan de orde betreffende de vereeniging in behandeling, op een Zaterdagvoormiddag, toen niemand zulk een principieele beslissing meer verwachtte. De discussie was zoo uiteenloopend, dat de notulen officieel meedeelen, dat een nadere bestudeering van dit punt niet overbodig zal zijn. Desniettemin is het beginsel bij tweede stemming met 23 tegen 14 stemmen aangenomen".

Deze overhaasting heeft heel wat verdriet gebracht. Men kan een theologische hoogeschool, door de kerk georganiseerd, hoogst

gewenscht achten, haar in schriftuurlijk opzicht voor volkomen geoorloofd houden, men behoeft daarom nog niet te staan op het standpunt dat het door de Schrift is geboden. Want dan moet er een schriftbewijs zijn. En een beginsel neemt men ook maar niet met meerderheid van stemmen aan.

Het college doceert verder:

> „Daar zijn er niet velen die op dit standpunt staan. Er zijn er slechts weinigen, voor wie dit beginsel, door de Synoden geaccepteerd, een stuk der belijdenis, een artikel des geloofs, in vollen zin een dogma is. Maar zij zijn er dan toch, en hebben gesproken in dezen geest. Zij eischen, dat de erkenning van vrije studie, mede naast het beginsel der eigene inrichting door de Synode aanvaard, worde ingetrokken.
>
> ..... Zoo drijft de consequentie van het aanvaarde beginsel bij sommigen tot vernietiging van het Gereformeerd beginsel der vrije studie en bepaaldelijk ook van de Theol. Faculteit aan de Vrije Universiteit te Amsterdam."

Het standpunt van professor L. Lindeboom in 1896 is dan in zijn consequenties ook in strijd met dien particulieren brief uit 1875, zie hoofdstuk III a.

De schrijvers vervolgen :

> „Ja, een enkele maal gaat zelfs een stem op, dat heel de Universiteit eigenlijk van de Kerk moet uitgaan."

Dit hangt naar onze meening ook samen met het standpunt inzake kerk en theologie. I n d i e n het vaststaat dat het theoretisch v o l k o m e n is geoorloofd dat de kerk een Theologische School mag inrichten, waarom dan ook niet een iuridische inrichting van hooger onderwijs? Staat of valt het een niet met het ander? Of vergissen wij ons hier? 't Is maar een vraag.

Het college van hoogleeraren heeft ook bezwaar tegen de stelling, dat de theologie van de kerk (als instituut) m o e t uitgaan :

> „Ze zou kunnen beteekenen, dat ieder geloovige, als lid der institutaire kerk, of in elk geval ieder kerkelijk ambtsdrager, de Theologie in wetenschappelijken zin had te beoefenen. Maar dat zal zeker de bedoeling niet zijn..... Maar thans mag toch zooveel worden gezegd dat lang niet

alle geloovigen en ook niet alle ambtsdragers, die Theologische vakken hebben te beoefenen, welke in de School worden gedoceerd."

Wij kunnen niet anders zien of ook dit schot is raak.
Het college van hoogleeraren houdt voet bij stuk (bladzijde 48):

„De bewering is dus onhoudbaar, dat de wetenschappelijke Theologie opkomt uit en uitgaat van de ambten als zoodanig. Het ambt der geloovigen, der diakenen, der ouderlingen en ook der leeraren is een ander, dan de beoefening der wetenschappelijke theologie. Wij bespreken hier nog niet de vraag of deze ook in verband staat met de ambten; maar ontkennen dat de beoefening der Theologie in wetenschappelijken zin als zoodanig opkomt uit en een essentieel bestanddeel is van de ambten..... De beoefening der wetenschappelijke Theologie is geen ambtelijke werkzaamheid, evenmin als het Professoraat een kerkelijk ambt is.... Het is onbewijsbaar, dat de Theologie in wetenschappelijken zin uitgaat van de Kerk als instituut."

Men bemerkt nu wel welken theoretischen achtergrond de reorganisatie van 1896 had. Allerlei kwesties stonden daarmede in verband.
Op bladzijde 49 lezen wij verder:

„De theologie in dezen engeren (wetenschappelijken) zin is dan niet eene kerkelijke werkzaamheid, eene ambtelijke functie, zooals bijv. de armenzorg, de Dienst des Woords, de regeering der Kerk, de Zending; maar de Kerken hebben dan toch naar deze opvatting belang bij de Theologische wetenschap en de roeping te zorgen dat deze beoefend worde."

Men ziet dat ook deze schrijvers verklaren dat de band tusschen kerk en theologie door de praktijk geworden, maar niet uit de theorie geboren is; dat die band loopt over het algemeene en niet over het bizondere ambt, hoeveel bizondere ambtsdragers zich in de praktijk daarmede ook bemoeien.
In paragraaf 6 spreken de hoogleeraren zich uit over het beginsel dat de kerk zelf moet zorgen voor de „opleiding":

„Er is nergens ook maar met een enkel woord sprake van dat de Kerken als Kerken voor de opleiding zorgen m o e t e n.

> Wel leert ons de Schrift, dat Jezus Zijne discipelen onderwees, en dat de Apostelen weer anderen onderrichtten. Maar dit alles bewijst niets voor eene opleiding, die van de Kerken moet uitgaan en voor eene School tot welker oprichting de Kerken verplicht zijn."

Er is nergens in den bijbel ook maar met een enkel woord sprake van dat een opleiding tot den dienst des Woords mogelijk is. Het moet dan eerst worden bewezen, dat, wat de Heere Jezus deed met Zijn onderwijs, was een opleiden tot het ambt. Naar onze meening heeft de Heiland niet anders gedaan dan de bestaande ambtelijke geschiktheid verder helpen ontplooien. Die ambtelijke geschiktheid der apostelen was een g a v e, die niet door onderwijs van buiten naar binnen werd gemaakt, maar door roeping en bekwaammaking van binnen naar buiten werd gegeven.

Van de oprichting der Theologische School zeggen de schrijvers ongeveer hetzelfde als wat ds L. Lindeboom in zijn open brief aan dr A. Kuyper zeide:

> „Ze is volstrekt niet in het leven geroepen, omdat men oordeelde dat God dat uitdrukkelijk gebood, maar wijl de kerk haar van noode had."

Even later:

> „.....ze (de kerken) hebben art. 8 der Dordtsche Kerkenorde niet willen te niet doen, en niet te niet gedaan, dat mannen met singuliere gaven zonder opleiding aan de School der Kerken, konden worden toegelaten tot den Dienst des Woords. Ze hebben uitdrukkelijk het beginsel van vrije studie gehuldigd. Ze hebben toegestemd in een verband met de Vrije Universiteit en laten de Candidaten harer Theol. faculteit tot het praeparatoir examen toe."

Het is vanzelfsprekend dat, niet alleen de ongestudeerde predikanten maar o o k zij die wel een theologisch diploma hebben, niet zijn opgeleid tot een ambt. De laatsten hebben alleen voldaan aan de kerkelijke bepaling dat men, aleer men staat naar het kerkelijk pastoren-en-doctorenambt, een theologisch diploma zal hebben gehaald. Maar een ambt verwerft men niet met het volgen van een cursus. Gelukkig hebben de gereformeerde kerken, die eenerzijds in Dordt (acta generale synode, 1893 artikel 130) heb-

ben verklaard, dat de Theologische School een opleidingsschool was, toch — in strijd daarmede, en hoe gelukkig is deze tegenstrijdigheid — altijd vastgehouden aan het beginsel van vrije studie. De gereformeerde kerken zijn in dat opzicht zoo breed mogelijk, breeder dan het hervormd kerkgenootschap. Al is men candidaat van een rijksuniversiteit (alwaar de godsdienstwetenschap wordt gedoceerd!), dan nog kunnen, na een desbetreffend onderzoek, de poorten der kerk voor zulk een opengaan. Ds D. J. Couvee is gereformeerd predikant te Hillegersberg, hoewel hij in de godsdienstwetenschap aan een rijksuniversiteit heeft gestudeerd.

In § 7, bladzijde 53 en volgende, bespreekt het college van hoogleeraren nog de vraag of er tweeërlei theologie, tweeërlei kennis is van God en zijn Woord. Met kracht handhaaft het college, dat er tusschen de kennis der theologen en der gemeenteleden een verschil in graad is. De een weet meer dan de ander, ook gaat de theoloog vaak op een andere methode te werk dan het eenvoudige gemeentelid. Dit zal wel niemands tegenspraak opwekken. Ook hieruit volgt dat de band tusschen kerk en theologie loopt over het algemeene ambt, evenals de band tusschen kerk en de rechtsgeleerdheid loopt over het algemeene ambt. Zoo is er dus ook een gradueel verschil tusschen de kennis van een jurist en een gewoon ongeleerd mensch.

O wee, indien er een wezenlijk verschil is tusschen de theologie der theologen en de geloofskennis der gemeente. Dan is er onraad, dan zij de gemeente maar op haar post, om te blijven bij het geloof dat aan de heiligen is overgeleverd. Hiermede komt overeen wat, bij de herdenking der afscheiding van 1834, dr A. G. Honig in „De Reformatie" van 12 October 1934 schreef als opschrift boven zijn artikel: „De spanning tusschen het geloof der gemeente en de wetenschap der theologie opgeheven". Deze typeering der afscheiding is te schoon om haar te vergeten.

Hierbij nemen wij nu afscheid van het geschrift „Opleiding en Theologie", al is de geschiedenis daarmede niet tot haar voltooiïng gekomen.

c. VERGEEFSCHE TEGENSTAND.

Nu is het stil in Kampen, en donker. Wel verlicht de maan de schapenwolkjes die onder haar turenden blik voorbijvaren, maar verder is er niets dat de aandacht trekt, geen nachtegaal, geen ruit noch muit. De toren der Bovenkerk wordt niet moede rechtop te staan. Zijn donkere omtrekken zijn door het schaarsche maan-

licht zichtbaar. Klikklak, klikklak, onze voetstap weerkaatst tegen de straatmuren, en haastig loopen wij nu voort, tot plotseling de toren der Bovenkerk met een doffen dreun ons bekend maakt dat het half één is. Alles slaapt, maar van het theologisch Kampen slaapt nog niet alles. Daar ginder, daar ginder valt een lichtspleet door het gordijn.

Fèl krast de pen nu over het papier. Nu mag hij niet zwijgen. Nu moet ook hij schrijven. Nooit is de strijd tegen broeders hem aangenaam geweest, ook nu niet. Nog eenmaal stopt hij zijn lange pijp, de lucifer steekt den brand daarin, en, terwijl zijn echtgenoote in een nevenvertrek haar handwerk verder werkt, doopt professor L. Lindeboom nogmaals zijn pen in den inktkoker.

In minder dan geen tijd werd het stuk „Opleiding en theologie" door hem beantwoord met een geschrift dat honderd en tien bladzijden telde. Naar zijn gewoonte werd ook dit geschrift van een langen titel voorzien :

BEWAART HET PAND U TOEBETROUWD
of
De geruststelling in „Opleiding en Theologie" onderzocht en gewogen.

Een woord aan de kerkeraden en aan de leden van de Geref. Kerken in Nederland.

Uit den titel van dit geschrift (uitgave G. Ph. Zalsman, Kampen, 1896) kan men terstond zien hoe, naar het oordeel van den auteur, de reorganisatie van 1896 ligt in de religieuze en niet in de wetenschappelijke sfeer. Een tekstwoord is toch het middelpunt van zijn vermaning. Dat de schrijver de situatie zoo ernstig inzag, blijke ook daaruit dat hij aan alle kerkeraden een exemplaar van dit geschrift liet sturen, iets wat toch geen geringe kosten veroorzaakt. En als wij het geschrift nu openslaan, en doorbladeren wordt de voorloopige indruk van den titel uitermate zeer bevestigd. Wel verdenkt de schrijver zijn vier collega's niet van hartstocht, maar hij verwijt hun daarentegen des te scherper dat zij den ernst van de situatie niet inzien. Hun brochure gaf geen grondige bespreking, geen wetenschappelijk betoog, geen weerlegging uit Schrift en belijdenis. De schrijvers redeneeren over de kwesties heen, zij lossen niets op, en stellen niet op goede gronden gerust. Zelfs de oprechtheid van de vier hoogleeraren wordt in twijfel getrokken. Op bladzijde 35 zegt de hoogleeraar :

„Heeft de souvereine wetenschap gelijk, welnu, men kome daar rond voor uit, en eische in klare taal, gelijk sommigen ook al beginnen te doen, de opheffing der School als instituut der kerken. Maar men deformeere haar niet, onder de vlag van behoud en verbetering. Dat is geen mannenwerk, geen werk van Christelijke oprechtheid en moed."

Zeer ontdaan is professor L. Lindeboom over de mededeeling der vier hoogleeraren, dat zij hun ambt van hoogleeraar niet als een kerkelijk ambt beschouwden. Daarvan zegt de schrijver dit (bladzijde 37):

„Wie niet als Kerkelijk ambtsdrager aan de Theol. School de Theologie kan onderwijzen, zou moeten beginnen met de verklaring: Geref. Kerken, ik kan u niet langer dienen uit kracht van de benoeming, waardoor gij mij als dienaar des Woords hebt geroepen aan uwe School tot opleiding van Herders en Leeraars."

Maar professor L. Lindeboom was niet b e r o e p e n tot hoogleeraar, maar b e n o e m d. Daar is verschil tusschen beroeping en benoeming. Toch is de beschouwing in deze regelen hier wel consequent. Want, is inderdaad het hoogleeraarsambt een bizonder ambt, een kerkelijk ambt van dienaar des Woords, dan brengt de heiligheid van dat ambt ook stellig mede dat hij, om wiens schouderen deze bizonder-ambtelijke mantel golft, van den diepen ernst daarvan doordrongen zij. Wij deelen het standpunt van professor L. Lindeboom hier niet, zooals men nu trouwens ook wel weet; maar hadden wij dat standpunt, dan zouden ook wij zeggen: ieder die dit ambt bekleedt erkenne het bizonder-ambtelijke karakter van zijn werk. Het is overigens duidelijk dat, als het standpunt van professor L. Lindeboom in de praktijk zijn realiseering had gevonden, er maar één hoogleeraar aan de Theologische School zou zijn overgebleven, n.l. professor L. Lindeboom.

Doch bij deze bezwaren tegen de ambtsbeschouwing zijner collega's blijft het niet. Professor L. Lindeboom is van meening, dat men thans op een keerpunt staat. In al de vraagstukken die aan de orde zijn, ziet de hoogleeraar den strijd tusschen de eenvoudigheid in Christus en de ijdele filosofie. Nu moet de strijd worden gestreden wie heerschen zal, Christus of Minerva. Tot deze beginselen herleidt professor Lindeboom de situatie. Geen wonder dat men dan ook, naar zijn meening, thans op een keerpunt

staat van de ontzaglijkste beteekenis, dat over het wel of wee van de gereformeerde kerken en haar toekomst zal beslissen. Wat moet er worden, zoo roept hij uit, van de Vrije Universiteit, van de Theologische School? Deze bange gedachte vervult zijn ziel. Het gebed zijns harten gaat uit voor deze nooden. Moge de verhooring zijns gebeds bewerken, dat ieder klaar en onderscheiden zag dat het thans om niets minder gaat dan om de keuze tusschen theologie en filosofie. Inzonderheid bidt de hoogleeraar ook voor dr A. Kuyper, opdat hij met zijn bizondere inzichten moge ophouden, en meer werk moge maken van gezonde exegese. Hij houde ook op met de nieuwe voorstelling van leer tot de kerken die eventueel in hare belijdenis zullen hebben opgenomen.

Men ziet dus wel dat deze brochure een merkwaardig stuk is. In een volgend punt, wanneer wij het antwoord der reeds genoemde vier hoogleeraren zullen bespreken, komen deze zaken vanzelf ook ter sprake. Uit historisch oogpunt is dit geschrift natuurlijk belangrijk. Uit ethisch gezichtspunt is het stuk niet geheel billijk tegenover hen die een ander gevoelen zijn toegedaan. En naar onze beste overtuiging straalt deze brochure geen licht op de problemen, welke in dit geschrift steeds weer ter sprake komen.

d. HET ANTWOORD NIET SCHULDIG GEBLEVEN.

De enveloppe welke dr H. Bavinck thans aan den uitgever J. H. Kok overhandigt is wel niet zoo dik als die, welke het handschrift bevatte van het in punt 22 besproken geschrift „Opleiding en Theologie". Het antwoord der vier hoogleeraren, verschenen onder den titel „Nadere verantwoording" is een kleine brochure van slechts 34 bladzijden, welke nog met vrij groote letters zijn bedrukt. Maar het geschrift moge in zijn omvang klein zijn, het spreekt zich nogmaals op beteekenisvolle wijze uit over de aanhangige zaken. Over het karakter van het door de curatoren afgenomen candidaatsexamen, dat tegelijk als classicaal examen gold, zegt het college op bladzijde 17 :

> „Wij beweren, dat het examen aan de Theol. School, afgenomen door de Curatoren, niet is een k e r k e l ij k examen; Curatoren zijn wel door de kerken benoemd, maar ze zitten in het Curatorium niet in hunne qualiteit als kerkelijke ambtsdragers en vormen saam ook geen kerkelijke vergadering. Evenmin als bijv. de deputaten voor de correspondentie

met de Hooge Overheid, ofschoon door de Kerken benoemd, in hun samenkomst eene kerkelijke vergadering zijn, blz. 37."

Natuurlijk, hetzelfde zou kunnen worden verklaard van het college van hoogleeraren. Zij zitten daar niet als ambtsdragers. Hun ambt legden zij neer, zooals wij zeggen. Wat de wijze van benoeming betreft — men lette op het derde punt van vergelijking — zijn de hoogleeraren deputaten. Het is mogelijk dat later nog afzonderlijk hierover zal worden gesproken.

Even later verklaren de vier hoogleeraren :

„En alzoo zijn de examens, door de Curatoren afgenomen, geen kerkelijke examens gelijk die, welke in de classis door de Kerken zelve worden ingesteld."

Van het beginsel „opleiding door de kerk voor de kerk" zeggen de vier mannen ook thans het hunne :

„En de voorsteller en verdediger van dit beginsel op de Synode te Assen verklaarde onlangs op eene kerkelijke vergadering, welke één onzer toevallig eenige oogenblikken bijwoonde, dat dat beginsel indertijd ten onrechte naast de belijdenis en de Kerkenorde tot een beding der vereeniging was gemaakt. Maar het schijnt, dat de broeders op het indenken van aard en strekking van dit beginsel niet durven ingaan. 't Moet door zichzelf vast staan. 't Moet gelden als een p a a l b o v e n w a t e r."

Maar door een onrechtmatigen hamerslag mag nooit de discussie over het beding worden stilgezet. Het komt er maar op aan h o e wij er over spreken en w a t wij er over spreken, niet d a t wij er over spreken.

En ook thans kan het college niet erkennen, dat de docenten als ambtsdragers hun werk verrichten :

„Want al zijn de Docenten door de Kerken benoemd, daarom en daardoor zijn ze toch nog geenszins ambtsdragers. Een koster wordt ook door eene Kerk benoemd en is dus in kerkelijken dienst; maar daarom is hij toch nog niet drager van een kerkelijk ambt."

Dat is nu juist wat wij ook telkens zeiden. Men bedenke overigens dat het college een hoogleeraar niet vergelijkt met een

koster, maar alleen het verband tusschen een koster en de plaatselijke kerk vergelijkt met het verband tusschen een hoogleeraar en het geheel der kerken.

Tenslotte nog één citaat, waarin de hoogleeraren aantoonen, dat aan het verband tusschen School en Kerk in de voorgenomen plannen niet wordt getornd, maar wel dat de verhoudingen in de School zelve anders zullen worden. Professor L. Lindeboom kan gerust zijn :

> „De School blijft, de Curatoren blijven, het toezicht blijft, de benoeming van Docenten en Curatoren door de Kerken blijft. Alleen wordt een nieuwe regeling der examina voorgesteld."

En zoo is de reorganisatie van 1896 tot haar voltooiïng gekomen. Maar men ziet nu, dat achter de reorganisatie van 1896 allerlei vragen staken en daaronder allerlei theoretische fundamenten lagen. Want bij de bespreking van haar historie kwamen telkens die vragen naar voren, welke wij, voor wij aan de beschrijving van haar geschiedenis begonnen, reeds hadden behandeld, n.l. of de hoogleeraar een bizonder ambtsdrager is of niet, of het onderwijs kerkelijk was of academisch, of de theologie in bizonderen zin de gunstelinge der kerk behoort te zijn of niet, of haar primaat moet worden geleerd of bestreden, of het beginsel „opleiding door de kerk voor de kerk" een schriftuurlijk beginsel is of een disputabele overtuiging, en nog wel meer. Wat dit laatste betreft sprak de synode van Zwolle (1911, artikel 47) uit „dat de Gereformeerde Kerken in Nederland noch in dit beginsel noch in eenig ander beginsel van opleiding ooit een dogma hebben gezien, en vermaant alle broeders om, ook bij verschil van overtuiging op dit punt, elkander in broederlijke liefde te dragen."

Hoewel wij de vredemakende kracht van dit besluit ten volle waardeeren, zijn wij wel verplicht op te merken, dat er geen enkel beginsel van opleiding is. De theologie heeft wèl een beginsel, en dat beginsel is de vreeze des HEEREN, die het beginsel ook van alle theologische wijsheid is. Ook aan dit besluit, dat met de nobelste bedoelingen werd genomen, ziet men hoe gevaarlijk theoretische fouten zijn. Dit besluit van 1911 staat ook in nauw verband met het z.g. beding voor de vereeniging der beide kerkengroepen in 1892, (wij komen hierop nog terug), welk beding ook spreekt over opleiding. Ook dit opleidingsbeginsel heeft den strijd om de reorganisatie van 1896 voor een groot deel beheerscht.

En in heel deze geschiedenis ziet men nu wel dat het er op aan komt de verschijnselen tot hun beginselen te herleiden; want daar valt de beslissing, en daar begint onze gehoorzaamheid òf onze afwijking. God heeft de theorie en de praktijk wel samengevoegd, zoodat zij als levende eenheid niet van elkander kunnen worden gescheiden, maar van elken tweeling heeft toch een het eerstgeboorterecht, en in dit geval moet deze kroon worden gezet op het hoofd der theorie.

e. OVER TITELS EN GRADEN.

Al zouden wij nu het liefst dadelijk overgaan tot het jaar 1899, er is nog een kleine kwestie welke moet worden besproken. Artikel 11 van het reglement van de Theologische Hoogeschool luidt aldus:

> „Het college van hoogleeraren heeft het recht van examineeren in de theologie en tot verleenen van den graad van candidaat tot het praeparatoir examen."

In zijn strijd tegen het promotierecht heeft de curator dr W. A. van Es[1]) de aandacht op dit artikel gevestigd en gezegd, dat dus het candidaatschap aan de Theologische Hoogeschool geen wetenschappelijk examen was; dat daaruit tevens volgde, dat aan diezelfde school geen gelegenheid moest worden gegeven tot het afleggen van doctoraal examen en het behalen van den wetenschappelijken doctorsgraad. En — zoo zouden wij er dan aan willen toevoegen — dan behoort ook de bepaling te worden ingetrokken volgens welke de Kamper candidaten dezen doctorstitel wel mogen behalen aan de Vrije Universiteit. Want als het candidaatsexamen aan de Theologische Hoogeschool niet een wetenschappelijk examen is, behooren zij niet aan de Vrije Universiteit

---

1) Zie hiervoor dr C. Bouma „Een kwestie van recht", uitgave J. H. Kok, Kampen, 1930, bladzijde 31, alwaar deze voor het gevoelen van dr W. A. van Es verwijst naar de Leeuwarder kerkbode van 3 Maart 1930. Als dr W. A. van Es in genoemd nummer ook zegt, dat de Theologische School, volgens artikel 1 van het reglement, bestaat om op te leiden tot den dienst des Woords, moet den curator worden geantwoord, dat deze doelstelling dient te worden gewijzigd. Ware zij juist, dan moest de naam der Theologische Hoogeschool worden veranderd in dien van: „Opleidingshoogeschool" of „Ambtelijke Hoogeschool". Dan was in zulk een naam aangegeven, dat men daar kon worden opgeleid tot een ambt. — Men zie ook een belangrijk artikel over deze zaak in „De Reformatie" van 27 October 1939, van de hand van dr S. Greijdanus.

het doctoraal te mogen afleggen. Dit kan die universiteit slechts schaden.

De bedoeling van dr W. A. van Es was overigens duidelijk. Want, was het candidaatsexamen een wetenschappelijk examen, dan — zoo begreep de curator wel — was er ook niet het minste bezwaar tegen het doctoraal examen aan dezelfde inrichting. En dan de promotie..... neen, wij moesten blijven bij de oude paden. Men was in Kampen candidaat tot het praeparatoir examen. Het reglement zeide het toch? Nu bleek echter in het voorgaande al dat het dilemma van het Kamper examen was: wetenschappelijk òf kerkelijk. En in verband daarmede in het eerste geval wèl en in het tweede geval g e e n praeparatoir examen. Het is dus òf een wetenschappelijke òf een kerkelijke titel. Nu zegt dr W. A. van Es: Het is zeker geen wetenschappelijke titel, hoe komt men daarbij? Maar volgens hem is het eigenlijk ook geen kerkelijke titel. Want nu moet men toch praeparatoir examen doen. En uit de wat onvolledige formuleering van het reglement leidt de curator met ijver nog een argument tegen het promotierecht af.

Evenwel, in „De Reformatie" van 30 Juni 1939 doet dr K. Schilder een merkwaardige mededeeling. Dr K. Dijk had in de „Handelingen der Curatoren der Theol. School" van 1855 ontdekt, dat een jaar na de oprichting der School de curatoren hadden besloten dat na het derde examen iemand den titel dragen k a n van candidaat in de Godgeleerdheid. [1])

Het is echter aan te nemen, en geenszins aan dr W. A. van Es kwalijk te nemen, dat hij van dit historisch gegeven uit het jaar 1855 geen kennis droeg. [2]) Wel echter bevreemdde in het jaar

---

[1]) Men spreke nimmer van candidaat in de Heilige Godgeleerdheid, want het theologische deel der eene wetenschap is niets heiliger dan de andere deelen. Of, indien men wil blijven spreken van de heilige Godgeleerdheid, spreke men ook van de heilige rechtsgeleerdheid, en de heilige wijsbegeerte enz. Feitelijk moest men spreken van de faculteit der Schriftgeleerdheid, aangezien alle kennis over God en Zijn werk voor, in en na de historie, haar beginselen put uit de Schrift. Dit was ook eerbiediger met het oog op den heiligen naam van God.

[2]) Het is mogelijk dat de curatoren der Theologische Hoogeschool wel in die hoedanigheid de verschijnende acta der curatoren ontvangen, maar dat zij alle vroegere „Handelingen" niet bezitten. Dit is toch voor iederen curator wel gewenscht. Men vergelijke de regeling welke het christelijk doofstommen-instituut „Effatha" voor zijn bestuursleden heeft getroffen. Ieder bestuurslid ontvangst in zooveel deelen alle jaarverslagen der vereeniging. Maar op den rug dezer boeken staat met vergulde letters: „Eigendom der vereeniging". Met andere woorden, komt men als bestuurslid te overlijden, of treedt men als zoodanig af, dan worden door de vereeniging deze boeken aan den opvolger

1930 de mededeeling van den curator, dat de hoogleeraren dit wel stilletjes zouden hebben veranderd op den candidaatsbul. Dit leek wel iets op insinueeren. In „De Bazuin" van 14 Maart 1930 verklaarde echter dr H. Bouwman dat, in opdracht van de curatorenvergadering, na de besproken reorganisatie van 1896, dit officieel werd vastgesteld. Blijkbaar stond deze qualificatie vroeger dus niet officieel op het theologisch diploma, dat door de Theologische School werd uitgereikt.

Dit vermoeden vond bevestiging in „De Reformatie" van 27 October 1939, waar dr S. Greijdanus een belangrijk artikel aan deze zaak wijdde. De hoogleeraar toonde in dat artikel aan dat de candidaatsbul vóór 1896 slechts verklaarde, dat de student na zijn examen beroepbaar was voor den predikdienst. Gelukkig is aan deze machtsoverschrijding toen een einde gemaakt. Na 1897 zien wij dan ook den graad van candidaat in de Heilige Godgeleerdheid op den candidaatsbul verschijnen. Sindsdien werd in de verslagen van het curatorium uitgebracht aan de generale synode ook steeds gesproken over candidaten in de Godgeleerdheid.

Namens het curatorium der Theologische Hoogeschool werd in overeenstemming hiermede aan de synode van 1939 het voorstel gedaan artikel 11 van het reglement te wijzigen, zóó dat de officieele verklaring dat men aldaar bij zijn examen wordt gepromoveerd tot candidaat tot het praeparatoir examen, zou worden ingetrokken. Dit voorstel van de curatoren is op de synode van 1939 zonder stemming aangenomen. (Zie „De Standaard" van 27 September 1939.) Dus heeft — uitgezonderd dr W. A. van Es, die tegenstander bleef — de synode unaniem uitgesproken, dat men in Kampen candidaat in de theologie is. Het woord candidaat wil dus zeggen, dat men candidaat is vóór de hoogere studiën in de theologie. M e n m o e t d u s v e r d e r ! Als dr W. A. van Es in deze verandering dan ook een precedent voor het promotierecht ziet en daarom bezwaren blijft koesteren, moeten wij dezen antwoorden, dat ook wij in deze eensgezind tot stand gekomen

---

ter hand gesteld. Het zou van belang zijn als elke curator der Theologische Hoogeschool op deze wijze de vroegere „Handelingen" in zijn bezit had.

Op bladzijde 32 van zijn „De Christ. Gereformeerde kerk enz." (uitgave Gezelle Meerburg-Wuyster, Heusden, 1875) klaagde in 1875 ds L. Lindeboom er al over dat het verslag der curatorenvergaderingen alleen aan de kerkeraden werd toegezonden, en niet algemeen verkrijgbaar werd gesteld. Wij voegen er aan toe, dat toch zeker de contribuanten der Theologische Hoogeschool dit verslag bij het voldoen hunner bijdrage wel mogen ontvangen.

reglementswijziging een van de vele lichtpunten zien, die ons den weg wijzen naar het promotierecht. Hoe hopen wij dat ook dr W. A. van Es met belangstelling ons pogen om tot meer klaarheid te komen zal gadeslaan.

In „De Reformatie" van 16 Juni 1939 deed dr K. Schilder in een artikel over het promotierecht over deze zaak nog de volgende opmerking :

> „Het candidaatsexamen, èn van Kampen, èn van de V. U., geeft, van den kant der wetenschap gezien, den wetenschappelijk definieerbaren graad van candidaat in de theologie. Maar datzelfde examen, èn van de V. U., èn van Kampen geeft, van den kant der kerken gezien, den kerkelijk definieerbaren graad van candidaat tot het praeparatoir examen." [1])

Als we het ontleedmesje van dr K. Schilder een oogenblik mogen leenen, zouden we dit iets scherper willen zeggen. Naar onze meening is men na zijn candidaatsexamen, in Kampen of Amsterdam, geen candidaat voor het praeparatoir examen. De graad van candidaat in de theologie is alleen wetenschappelijk definieerbaar, niet kerkelijk. Men is pas candidaat voor het praeparatoir examen wanneer men dit examen in den ordelijken weg heeft aangevraagd en deze aanvrage is toegestaan. Men bedenke dat er, zoowel in Kampen als Amsterdam, omstandigheden zich kunnen voordoen, waaruit blijkt dat men niet automatisch candidaat voor het praeparatoir examen is. Want, om praeparatoir examen te doen, moet men bijv. kunnen overleggen een gunstig getuigenis van zijn kerkeraad over zijn levenswandel. Ook is het denkbaar dat iemand, in Kampen candidaat geworden, van zijn oorspronkelijk voornemen, om te staan naar den dienst des Woords, afziet. En in Amsterdam kunnen ook zij candidaatsexamen doen die geen lid zijn van de gereformeerde kerk; gelijk dat oorspronkelijk ook in Kampen de bedoeling schijnt geweest te zijn. [2])

---

[1]) De spatieeringen in dit citaat zijn van dr K. Schilder.

[2]) Wij meenden enkele jaren geleden in één onzer kerkelijke bladen te hebben gelezen, dat de eerste vier docenten der Theologische School een wensch hadden gekoesterd, dat ook hervormde etc. studenten aan deze inrichting konden studeeren. Bij een poging om den authentieken tekst van dit gegeven in deze noot te plaatsen, moesten wij vernemen, dat geen nasporingen daartoe konden worden gedaan. Indien iemand echter den schrijver hier meer licht kan verschaffen, zal hij daarvoor erkentelijk zijn en wellicht hij niet alleen.

Tenslotte, in verband met het wetenschappelijk karakter van het candidaatsexamen, nog een enkel woord over de titulatuur. Iemand heeft ons eens gevraagd wat nu wel de titel was als men candidaatsexamen in de theologie had gedaan. Wij antwoordden, dat deze titel was: weledelgeboren heer. „Ik dacht: eerwaarde heer", was het antwoord. Wij hebben toen verzekerd dat het candidaatsexamen een wetenschappelijk examen was en dat in geen faculteit iemands titel versprong bij het candidaatsexamen. Maar, zoo zeiden wij daarbij, heeft men praeparatoir examen gedaan, dan is men candidaat tot den heiligen dienst. Dan is de titel: eerwaarde heer. Doet men, zoolang men nog candidaat tot den heiligen dienst is, doctoraal examen in de theologie, dan is de titel: eerwaarde geleerde heer. Promoveert men dan nog, aleer men wordt bekleed met het kerkelijk pastoren-en-doctoren-ambt, dan is het praedicaat: eerwaarde zeergeleerde heer; terwijl men als dienaar des Woords dan den titel zou ontvangen van weleerwaarden zeergeleerden heer. Wij zeggen dit ook om den titel welken thans de theologische hoogleeraren dragen: weleerwaarde hooggeleerde heer. Hier ziet men dus weer de combinatie van het predikantschap — dat men heeft neergelegd — en het hoogleeraarschap. Naar onze meening moet ook in de titulatuur deze vermenging van bizonder en gewoon ambt, van kerkelijk en wetenschappelijk onderwijs, worden bestreden. De titel der theologische hoogleeraren moet worden: hooggeleerde heer, of weledelhooggeleerde heer, gelijk dus aan dien van hun niet-theologische collega's. Blijven zij als broeder onder de broederen profeteeren, dan zij hun titel: eerwaarde hooggeleerde heer.

Het belangrijke jaar 1899 vraagt thans onze aandacht.

HOOFDSTUK V

HET VOORSTEL VAN Dr H. BAVINCK

OP ZOEK NAAR DE EENHEID

OP ZOEK NAAR DE EENHEID.

De eenheid van de beide onderwijsinrichtingen — van eenheid van opleiding spreken wij niet — was altijd een wensch geweest van dr H. Bavinck. Trouwens van hem niet alleen. Ook professor L. Lindeboom had zich nimmer tegen elken vorm van eenheid verzet. Het ging er maar om hoe deze wensch zijn verwerkelijking zou vinden. Dat het vele spreken over deze voorgenomen eenheid, in een wel verre van rustige sfeer, langzamerhand tot nadeel van het gereformeerd kerkelijk leven zich ontwikkelde, was in het jaar 1899 wel duidelijk. Ook moet dr H. Bavinck — het is ons slechts uit mondelinge traditie bekend — meermalen hebben gezegd: „ach broeders, om het kleine kapitaal, dat de Theologische School kost, uit te sparen, hebben we een veel grooter kapitaal aan broederlijke liefde verteerd."

De ouderen onder ons zullen nog wel weten, dat in allerlei kwesties dr H. Bavinck niet zoo spoedig iets van zich deed hooren. Voorzichtig, soms tot op het aarzelende af, is hij altijd geweest. Maar in 1899 deed hij — terwijl niemand dit verwachtte — plotseling een voorstel tot vereeniging der beide inrichtingen, een voorstel dat wel niet aller instemming verwierf, maar wel aller aandacht trok. Hij gaf bij J. H. Bos te Kampen zijn brochure uit, welker titel was: „Theologische School en Vrije Universiteit, een voorstel tot vereeniging." Het is een geschrift dat 81 bladzijden telt. En daarin doet de bekwame schrijver het voorstel om de theologische faculteit der Vrije Universiteit geheel onder de kerk te brengen. Doet men dat, dan kan de Theologische School worden opgeheven, aangezien de kerk dan toch de benoeming, het ontslag en de salarieering der theologische hoogleeraren in haar handen heeft. Inderdaad kon dan ook een man als professor L. Lindeboom zich met dit voorstel om tot eenheid te komen, wel vereenigen. En, al spreekt het vanzelf dat dit voorstel van dr H. Bavinck uit de nooden van de praktijk werd geboren, het is toch duidelijk, dat de ontwerper dezer gedachte haar wel niet zou hebben begunstigd als hij niet van oordeel was dat, hetgeen hij thans voorstelde, theoretisch volkomen geoorloofd was. Om dit laatste gaat het ons natuurlijk.

Op bladzijde 42 bespreekt de schrijver allereerst het z.g. beginsel dat op dien Zaterdagvoormiddag in Assen was aangenomen. De schrijver zegt nogmaals hoe ongerijmd het is, dat men dit beginsel ongeveer als een artikel des geloofs voorstelt. Dit kan toch eigenlijk niet, zoo zegt hij op een volgende bladzijde. Indien de bedoeling der synode ware geweest uit te spreken dat het noodzakelijk was een eigen theologische school te onderhouden, waarom sprak men dan toch niet liever van o v e r t u i g i n g, die, hoe sterk en oprecht ook, toch voor wijziging vatbaar blijft. Wellicht zou ook „De Wachter" van het jaar 1940 deze zienswijze van dr H. Bavinck eens willen overwegen. Maar wij vervolgen onzen tocht door de brochure van dr H. Bavinck. Men leze wat hij over den term „eigen inrichting" zegt op bladzijde 43 :

> „Evenzoo is de uitdrukking: e i g e n e i n r i c h t i n g ongelukkig gekozen, wijl zij aanleiding geeft tot misverstand. Immers kan daaronder, gelijk soms is beweerd, niet eene school verstaan worden, waar de kerk zelve door professoren als kerkelijke ambtsdragers de Theologie beoefent en onderwijst; maar zij duidt de school alleen aan als eene inrichting, die door de kerken opgericht is, door haar onderhouden en verzorgd wordt, en dan voorts op eigen terrein en binnen eigen kring een bijzonder karakter draagt, een eigen leven leidt en zekere mate van zelfstandigheid bezit."

Hier ziet men al hoe dr H. Bavinck zijn stellingen in gereedheid brengt. Volkomen in overeenstemming met wat hij in 1896 zeide, zegt hij nu nog dat het onderwijs aan een door de kerken onderhouden en ingerichte school of faculteit vrij is. Vergelijk hiermede de uitspraak van ds L. Lindeboom in zijn particulieren brief aan dr A. Kuyper in 1875, zie hoofdstuk III a.

Natuurlijk weet ook dr H. Bavinck wel dat er zooiets is als het beding van 1892. Maar dit beding wil toch niet zeggen, dat men nu n o o i t meer over de afgesproken zaken zou mogen spreken. Heel juist — althans naar onze meening — zegt de schrijver daarvan op bladzijde 44 :

> „Indien het in strijd is met Gods Woord en met de Geref. belijdenis, dan is het plicht van ieder lid der kerk, om er zijn stem tegen te verheffen, al was het duizend maal als een beding aanvaard. Maar nog meer, het is niet aanvaard als persoonlijke overtuiging van vele broederen, die als zoodanig

op eerbiediging aanspraak heeft. De aanvaarding van het beding legde alleen de verplichting op, om niet terstond na de vereeniging de Theol. School door eene toevallige meerderheid op de Synode op te heffen of in de Theol. faculteit der Vrije Universiteit op te lossen, maar om over dit gewichtig belang der opleiding broederlijk met elkander van gedachten te wisselen, om saam met elkander te onderzoeken, wat in dezen de eisch van 's Heeren Woord en de roeping der kerken is, en om dan later, wanneer er een algemeene overtuiging verkregen is, gemeenschappelijk te beraadslagen en te beslissen, welke wijze van opleiding de voorkeur verdient. Zoo verstaan wordt het beding niet verzwakt, maar wint het in zedelijke kracht."

Ieder die met ons toestemt, dat de traditie door ons niet zonder onderzoek mag worden overgenomen van het voorgeslacht, zal ook moeten erkennen, dat dr H. Bavinck volkomen gelijk heeft wanneer hij hier verklaart, dat het beding vatbaar blijft voor schriftuurlijke critiek.

Het beding, dat de synode der Chr. Geref. Kerk (1891) tot voorwaarde van haar vereeniging stelde luidde:

„Wat de opleiding tot het leeraarambt betreft, oordeelt de Synode, te moeten handhaven het beginsel, dat de kerk geroepen is eene eigene inrichting tot opleiding harer leeraren te hebben, tenminste wat de godgeleerde vorming betreft."

En de synode van Nederduitsch Gereformeerde kerken te 's-Gravenhage nam met deze verklaring genoegen, onder anderen onder dit voorbehoud dat de bedoeling van deze voorwaarde niet is om het aloude gereformeerde beginsel van vrije studie te vernietigen. [1])

En aangezien schriftuurlijke critiek op dit beding niet alleen geoorloofd maar zelfs geboden is, moeten wij verklaren, dat, hoe nobel de wederzijdsche bedoelingen van dit compromis ook zijn geweest, het onschriftuurlijk is. Er wordt immers gesproken van opleiding tot het ambt, en dat is ongeoorloofd. Al willen wij gaarne aannemen, dat dit begrip opleiding het verst werd doorgetrokken door de toenmalige christelijke gereformeerden, ook bij

---

[1]) Zie voor een en ander ds Joh. Jansen en ds D. Pol, „Kerkenordening van de gereformeerde kerken in Nederland", bladzijde 238.

de doleerenden — men vergunne ons deze korte aanduiding — werd dit begrip gevonden [1]). En ook hadden deze nederduitsche gereformeerde kerken in 1891 reeds deputaten om toezicht te houden op het onderwijs aan de theologische faculteit der Vrije Universiteit „uit een oogpunt van geschiktheid van dat onderwijs, als opleiding voor den dienst des Woords in de Ned. Gereformeerde kerken." [2])

De fout, dat hier geopereerd werd met het begrip opleiding, zat dus aan beide kanten. Laten wij toch daaraan vasthouden, dat men tot een ambt door God kan worden gezalfd. Wij hebben niet een aantal flinke jongelingen klaar te stoomen, tot wij ze God kunnen aanbieden zeggende: „Heere, nu zijn ze klaar, nu kunt Gij hen zalven". God zal zelf Zijn keus bepalen, zeggen wie Hij hebben moet. Neen, wij bedoelden het ook zoo kwaad niet, maar wij zeiden het verkeerd, met dat begrip opleiden. Het is duidelijk dat het beding moet worden veranderd, b.v. aldus dat de kerken, zoolang zij artikel acht der kerkenorde, dat om gestudeerde dominees roept, handhaven, ook verplicht zijn de gelegenheid tot zulk een vrije theologische studie te geven.

Dat in 1893 het geroep om eenheid van onderwijsinrichting al begon, zonder eerst de gelegenheid van een rustige sfeer en een broederlijk zoeken van elkander af te wachten, is stellig een fout geweest van de broeders, welke uit de doleantie afkomstig waren. Waarlijk, de voormalige christelijk-gereformeerden hadden om die discussie niet geroepen. [3]) In zooverre is de praktische beteekenis van het beding door hen geschonden. Volkomen juist is toch het bovenaangehaalde woord van dr H. Bavinck, dat het beding pas bij een algemeen heerschende overtuiging moet worden veranderd. Men moet dit echter zoo opvatten dat deze algemeen heerschende overtuiging niet moet worden afgewacht, maar moet worden afge-

---

[1]) Zie bijvoorbeeld den titel van H. H. Kuypers boek: „De opleiding tot den dienst des Woords bij de gereformeerden", 1891, (academisch proefschrift). Vergelijk stelling 1 van dit proefschrift: „De opleiding tot den dienst des Woords, behoort volgens de Gereformeerde beginselen plaats te vinden aan een Universiteit, niet aan een Kerkelijke School." Hier ziet men dus hoe het begrip opleiding algemeen was doorgedrongen, en hoe ook de Vrije Universiteit volgens deze stelling een opleidingsschool zou zijn, en dus (volgens sommigen) geen aanspraak zou mogen maken op het promotierecht. Tegen heel deze voorstelling moeten wij protesteeren.

[2]) Zie L. Lindeboom: „De geschiktheid van het theologisch onderwijs voor de opleiding tot den dienst des Woords", 1908, bladzijde 17.

[3]) Zie hier ook „Uit de geschiedenis van de gereformeerde kerken in Nederland" van J. H. Kok, Kampen, J. H. Kok N.V., 1939, blz. 63 e.v.

smeekt, terwijl men tevens hard, en zonder partijzucht, en met een hart vol liefde voor de kerk, voor elke noodzakelijke wijziging werken moet.

Op bladzijde 46 van zijn geschrift zegt dr H. Bavinck, dat het naar zijn overtuiging zeer gewenscht is dat de kerken volledige zeggenschap hebben over een eigen hoogeschool. [1]) Op dezelfde bladzijde wijst hij op enkele duidelijke uitspraken van dr A. Kuyper. In nummer 828 van „De Heraut" had dr A. Kuyper zelfs gezegd, dat als allen zeiden dat de

> „eigen inrichting moet verdwijnen, de Heraut zou eraan vasthouden; de kerken mogen de opleiding tot den dienst des Woords niet uitsluitend laten in handen van de wetenschap."

Maar nòch aan de wetenschap, nòch aan de praktijk mogen de kerken de onmogelijke zaak van opleiding tot het ambt toevertrouwen. Aan het ambt is niet allereerst de gedachte van discursief denken maar van intuïtief grijpen verbonden. Wie een ambt waarlijk kan bekleeden is een geboren of liever een wedergeboren kunstenaar. Men heeft die geschiktheid of men heeft die niet. Dit hangt daarmede samen, dat God tot het ambt verkiest, hen, die daartoe van Hem door geboorte en wedergeboorte het vermogen hebben ontvangen. Dit zien wij reeds bij het ambt der geloovigen. Daartoe worden wij verkoren, en daartoe ontvangen wij het vermogen door de kunst van te gelooven. In laatster instantie berust het geloof immers niet op wetenschap of kennis, maar op de gave van het geloof. Men kan de kennis wel bezitten, zonder te kunnen gelooven. Maar wie God tot het ambt der geloovigen roept, geeft Hij ook de kunst om te gelooven. Zoo is het ook met het ambt sommiger geloovigen, namelijk het ambt van dienaar des Woords. Met kennis is dit niet te verwerven, het hangt samen met de gaven en de uitverkiezing tot dat ambt. Het is een kunst dat ambt te bekleeden. Voor deze kunst zorgt de groote Kunstenaar, die in de hemelen is.

Natuurlijk zeggen wij dit niet om een tegenstelling te scheppen tusschen wetenschap en kunst. Want evenmin als geloof en wetenschap elkander tegengesteld zijn, evenmin mag er strijd zijn tusschen de begrippen wetenschap en kunst. Tenslotte is wetenschap ook een kunst welke aan den mensch, in

---

[1]) Dr H. Bavinck spreekt eigenlijk van „opleidingsschool", maar wij willen dit foutieve woord niet gebruiken.

tegenstelling met het dier, is toevertrouwd. Een mensch kan dus zoowel door de kunst van discursief denken als die van intuïtief grijpen het wezen der dingen benaderen (al kan hij door de zonde helaas ook in beide dwalen). Men zie deze beide acten van den mensch aldus :

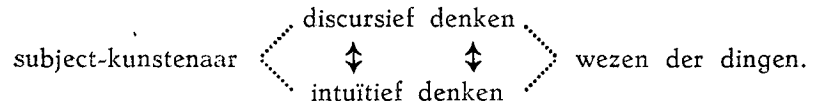

Deze beide acten behooren tot de kunst van den mensch. In principe zijn deze beide vermogens in elk mensch aanwezig, en kunnen zij bij den mensch ook nooit gescheiden van elkander optreden. Bij den een is echter d i t vermogen, bij den ander d a t vermogen meer ontwikkeld. Een dier is wel armer dan een mensch, omdat een dier niet discursief kan denken, maar ook een dier is een kunstenaar bij de gratie Gods. Een dier kan alleen intuïtief denken en zoo kan het dier het wezen grijpen der dingen, welke voor hem noodig zijn. Een dier kàn wel wat, zelfs heel veel dat de mensch niet kan, maar op een andere manier. Een mensch kan door discursief denken zijn kunnen grooter maken, het is bij hem: kunnen — kennen — kunnen. Maar bij een dier is het kunnen — kunnen — kunnen. Daarom kan men een dier hoogstens een paar kunstjes leeren (opleiden), maar geen kennis; dat zal niet gaan. En de kunst die het dier machtig is, behoeft het niet van een ander dier te leeren; dat gaat zoo maar.

En zoo zijn a l l e m e n s c h e n geboren, en alle geloovigen wedergeboren kunstenaars. Alleen, de wetenschap, die toevertrouwd is aan het ambt aller geloovigen, is een kunst die, in hoe geringe mate ook, ieder geloovige kan en moet beoefenen. Immers, ieder die het mugje eens bekijkt dat hij heeft gevangen, doet aan wetenschap. Maar de kunst van het bizondere ambt is aan enkele bizondere geloovigen toevertrouwd. Men kan die kunst pas bedrijven, wanneer men met het bizondere ambt is bekleed. E n e e r d e r n i e t. Zoo kan men ook die kunst niet l e e r e n, voor men met het bizonder ambt is bekleed.

Wanneer de kerken dus een theologisch diploma vereischen voor hen, die zullen staan naar het bizondere ambt, mogen zij in de verte daarmede niet verklaren, dat dit een opleiding is tot het bizondere ambt. Wanneer wij het evangelie aan ongeloovigen prediken, zeggen wij toch evenmin dat wij hen opleiden tot het ambt der geloovigen?

Terecht zegt dr H. Bavinck in het vervolg van zijn betoog, dat de tegenstelling van school en faculteit moet verdwijnen. Maar dit is, zuiver theoretisch gezien, naar onze meening ook nooit een tegenstelling geweest, tenzij dan alleen in het punt van de benoeming en het ontslag der hoogleeraren. Op het vrije karakter van het theologisch onderwijs mag zulk een benoeming en bestuur door de kerken in het geheel geen invloed hebben.

Op bladzijde 50 zegt dr H. Bavinck :

> „Bediening des Woords en de wetenschappelijke beoefening der theologie zijn niet hetzelfde, maar zij zijn in de werkelijkheid niet te scheiden."

Als zij niet hetzelfde zijn, zijn zij in de werkelijkheid gescheiden, en zijn zij niet te scheiden omdat zij reeds gescheiden zijn. Alleen artikel acht van de kerkenorde dat een theologisch diploma, verworven krachtens het ambt aller geloovigen, vereischt om te staan naar het ambt sommiger geloovigen, heeft tusschen de theoretisch en praktisch onderscheiden zaken een noodbrug gelegd. Deze brug kan onmiddellijk worden opgeblazen, zoodra de kerken hun eisch ten deze laten vallen.

Op bladzijde vijftig besluit dr H. Bavinck een onderdeel van zijn betoog door te verklaren, dat de theologische studie aan een theologische school veel beter is verzekerd dan aan een universiteit. Zoo staat zij ook meer in verband met de kerk welker eigendom deze inrichting is. Hiertegen moeten wij opmerken, dat de schrijver hier blijkbaar nog steeds uitgaat van het begrip opleiding. Dit nu is niet juist. Het is natuurlijk wel mogelijk, dat de theologie aan een universiteit eerder gevaar loopt een valsch vrijheidsbegrip te gaan beleven, en dat de verkeerde wijze van haar beoefening gevaar brengt voor de kerken die later leerlingen van zulk een universiteit gaan beroepen. Het is duidelijk dat dit dan niet ligt aan het gebrekkig opleidend karakter van het universitair onderwijs, maar aan het gebrekkig theologisch karakter van dat theologisch onderwijs.

Als dan ook de hoogleeraar op bladzijde zestig schrijft :

> „dan kan de eenheid van opleiding niet daardoor worden verkregen, dat de kerken de Theol. School prijsgeven en de opleiding voortaan alleen toevertrouwen aan de theol. faculteit der Vrije Universiteit",

dan zullen wij dit zoo moeten verklaren, dat de hoogleeraar vreest

dat het theologisch onderwijs aan een universiteit, los van het bestuur der kerk, eerder een valsch vrijheidsbegrip zou gaan beleven, dan zulks aan een door de kerken bestuurde hoogeschool het geval zou zijn. In geen geval mag men nu ooit meer zeggen, dat het universitair onderwijs, naar zijn aard, minder geschikt is voor de bekwaming der theologische studenten, dan zulks aan een kerkelijke hoogeschool het geval zou zijn.

Het is bekend, dat de kerken in de zeventiende en achttiende eeuw er niet veel genoegen van hebben beleefd dat zij de leerlingen hebben geslikt van universiteiten, alwaar het onderwijs in de theologie verre van normaal was. De leergeschillen van toen waren immers kolossen vergeleken bij de kleine kindertjes van tegenwoordig. Ach, het was zoo mooi begonnen in 1619, maar kom eens veertig jaar later, en de heele boel ligt overhoop, zoodat men met weemoed ziet naar de ruïnes van vergane grootheid.

Nu is men onder ons algemeen van oordeel, dat dit hieraan te wijten was, dat de kerken over zulk een universiteit niets hadden te zeggen, en dat daarom, uit de hooge sferen der wetenschap, de ketterijen in de kerken waren afgedaald.[1]) Nu is inderdaad op deze wijze menige dwaling binnen de kerkmuren gekropen, om zich daar te nestelen en te vermenigvuldigen. Maar is nu de oorzaak alleen daarin te zoeken dat de kerken niets te zeggen hadden over de universiteiten, of althans over de theologische afdeelingen daarvan? Geenszins. Immers, dan moet men niet alleen bedroefd kijken naar die universiteiten, maar dan moet men ook vragend zien naar de kerkelijke bepaling van artikel acht, dat om gestudeerde dominees roept. De kerken hebben door het handhaven van die bepaling m e d e g e w e r k t om de ketterijen binnen haar muren te halen. Nu willen wij de kerkelijke bepaling van artikel acht niet afkeuren, maar wel daarop wijzen, om de reden dat o o k d a a r een oorzaak ligt van de ketterijen en haar zaad. En — behalve dat — werd ook de kerkelijke tucht goed bediend?

Nu zal men zeggen dat dus een Theologische Hoogeschool door de kerken georganiseerd nog zoo dwaas niet is; zoolang — en dat komt ons wel waarschijnlijk voor — artikel acht, dat om gestudeerde dominees roept, wordt gehandhaafd. Natuurlijk lijkt ook ons zulk een Theologische Hoogeschool, door de kerken georganiseerd, niet zoo dwaas. Maar haar bestaansrecht vindt zij

---

[1]) Zie dr H. Bouwman, „Gereformeerd kerkrecht", deel 1, bladzijde 503.

dan alleen in artikel acht van de kerkenorde; en een theoretisch fundament vinden wij dan voor haar niet. Althans werd zij niet om de theoretische noodzaak, maar om de omstandigheden opgericht. Dat bevredigt het theoretisch gevoel niet. Vandaar de telkens weerkeerende vraag in ons geschrift: is een kerkelijke universiteit ook geoorloofd?

Zoo kwam dan in zijn brochure ook dr H. Bavinck tot het voorstel, dat de Vrije Universiteit voortaan de Theologische School als haar theologische faculteit beschouwe. De theologische hoogleeraren der universiteit zouden dan moeten worden benoemd aan de Theologische School, deze laatste zou moeten worden verplaatst en in een zoodanig verband moeten worden gezet met de universiteit, dat zij samen als een complete universiteit zouden zijn te beschouwen. Niet alleen ziet de schrijver tegen deze oplossing niet het minste bezwaar, maar ook is hij van oordeel dat de gereformeerde universiteit daar wèl bij zou varen. Immers, dan zou de onverkwikkelijke „opleidings"-strijd tot het verleden behooren. De universiteit zou zich dan met te meer ijver op haar andere faculteiten kunnen toeleggen. Het ideaal van haar volledigheid zou dan eerder werkelijkheid zijn.

Het is duidelijk dat de oplossing van dr H. Bavinck in feite werd geboren uit artikel acht van de kerkenorde, dat om gestudeerde dominees roept. Was dat artikel er niet geweest, dan zou er wel nooit zooveel gevochten zijn over deze aangelegenheden. Met andere woorden: de oplossing van dr H. Bavinck bevredigt ook niet geheel. Wel kon men tegen haar niet inbrengen dat de vrijheid van het wetenschappelijk onderzoek daardoor zou worden belemmerd. De kerk zal nooit mogen opeischen, dat men haar meer gehoorzame dan de Schrift. Doch daarover straks meer. Wel zou men dan aan de Vrije Universiteit zijn vrijheid, om hoogleeraren in de theologische faculteit te benoemen, kwijt zijn. Maar dat had niets met de vrijheid van het wetenschappelijk onderzoek te maken. Om een volksuitdrukking te gebruiken — de leidslieden van de Vrije Universiteit zouden dan, inzake de benoeming van hoogleeraren aan de theologische faculteit, „hun vrijïgheid" kwijt zijn, maar niet hun vrijheid van wetenschappelijk onderzoek. Geen sprake van.

Aangezien het duidelijk is dat het begrip „opleiding" onmogelijk bestaanbaar is voor God, rijst de vraag hoe het verband te denken zou zijn tusschen de kerken en de Vrije Universiteit — indien de Theologische Hoogeschool er niet zou zijn. Wij stellen deze vraag uit zuiver theoretische overwegingen, en hebben daartoe

niet alleen het recht, maar ook den plicht. Het beding moet toch worden veranderd, zooals wij zagen.

Dan rijst allereerst de vraag of de Vrije Universiteit in kerkzaken wel een neutraal standpunt mag innemen.[1]) In geen geval mag zij, uit overwegingen van handigheid, propaganda of financiën, bepalen dat ook lidmaten van het hervormd kerkgenootschap en van de „Gereformeerde Kerken in hersteld verband" op haar katheders kunnen staan. (Men zij er van verzekerd, dat wij hier geen persoon willen treffen, maar een beginsel willen zoeken.) Er is geen enkel principieel verschil tusschen de theologische faculteit en de andere faculteiten. Naar onze meening moet men voor alle faculteiten dezelfde regelen stellen. Wij weten ook wel dat deze stelling niet handig is, maar zij is theoretisch juist: blijf er dus met uw handen af. Men kan alleen uit praktische overwegingen hier weer gaan konkelen. Dat zou dan moeten om leerlingen van de theologische faculteit af te kunnen leveren aan de gereformeerde kerken. Wat is het oordeel van de Vrije Universiteit over artikel 28 van de belijdenis? Over de acte van afscheiding? Het zou van belang zijn als wij eens — zonder te letten op de financiën van de universiteit en op propaganda onder hervormden en zoo — konden vaststellen wat het standpunt der universiteit in kerkzaken moet zijn. N o o i t, n o o i t, n o o i t, mag zij, die geroepen werd tot profeteeren, wat dit betreft, zeggen: en de praktijk verbiedt me hier te profeteeren. De praktijk heeft bij ons niets in te brengen dan leege briefjes.

Deze vraag laten wij nu verder over aan de Vrije Universiteit en haar profeteerende professoren, directeuren en curatoren[2]), en denken aan de theoretische mogelijkheid dat de Vrije Universiteit vrijwillig — zonder eenigen dwang van buiten — bepaalde, dat al haar hoogleeraren, ook die van de theologische faculteit gereformeerd moeten zijn, in kerkelijken zin. Toezicht door de plaatselijke kerk op het onderwijs is vanzelf geboden. (Als zij dit nog niet uitoefent, is zij reeds zestig jaar in plicht te kort geschoten.) En als de plaatselijke kerk dwalingen ontdekt in de leeringen der

---

[1]) In de missive der elf christelijk-gereformeerde predikanten, uit het jaar 1879, kwam deze zaak ook reeds ter sprake.

[2]) De vraag rijst of de Vrije Universiteit niet wat weinig curatoren heeft. Hun taak is toch veel zwaarder dan die hunner collega's aan de rijksuniversiteiten. Zij moeten immers niet alleen op het wetenschappelijk karakter van het onderwijs toezien, maar ook op het p r i n c i p i e e l - wetenschappelijk karakter van het onderwijs. Iedere faculteit mag dan wel m i n s t e n s drie curatoren hebben. Op het oogenblik zijn er in het totaal slechts v i j f curatoren.

hoogleeraren? Dan moet zij die hoogleeraren vermanen. Gaan deze rustig door met hun verkeerde profetieën, dan moeten ook de directeuren en curatoren der universiteit vermanend optreden; of kunnen aantoonen dat hier niet wordt gedwaald. Het is echter denkbaar, dat de kerk een hoogleeraar wegens propageeren der dwalingen na langdurig vermaan censureert, wegens het aanrichten van secte en muiterij in de kerk. Het bestuur van zulk een waarlijk gereformeerde universiteit behoort er voor te zorgen, dat, zoolang deze zaak een voorwerp is van kerkelijke tucht, de betrokken hoogleeraar geen gelegenheid ontvangt om zijn dwalingen verder te propageeren, en dus òf tijdelijk wordt geschorst, òf gedurende de kerkelijke behandeling niet over de betrokken onderwerpen op zijn colleges spreekt. Want de Vrije Universiteit moet maar niet denken, dat zij vrij is van de kerk. Dat kan zij wel zeggen, maar dat helpt niemendal; de kerk heeft veel toezicht te houden op die universiteit. Ook indien er hervormde hoogleeraren zijn heeft zij tot hun collegezalen toegang te vragen, omdat moet worden nagegaan welk onderwijs de gereformeerde studenten volgen en of zij dat onderwijs mogen volgen.

De Vrije Universiteit is dus heelemaal niet vrij van de kerk. Ook is zij niet vrij van het geld der kerk.

En om nu tot het voorstel-Bavinck terug te keeren — de rust werd door dat voorstel niet gebracht.

Vragen over de vrijheid der wetenschap werden gedaan. Zou nu niet de theologische wetenschap in de kerkelijke klem geraken?

Dr H. Bavinck stond zijn tegenstanders spoedig te woord in zijn tweede brochure: „Het recht der kerken en de vrijheid der wetenschap", welke in datzelfde jaar bij Ph. Zalsman te Kampen verscheen.

In § 4 bestrijdt dr H. Bavinck nu de zienswijze van hen die beweren, dat de Vrije Universiteit in zijn voorstel wordt onthoofd, dat het hart haar uit het lichaam wordt gesneden. Nu staat ook voor dr H. Bavinck vast dat de theologie tot de cyclus (kring) der wetenschappen behoort. Daarom wil hij ook dat in de voorgestelde oplossing de Theologische School in zoo nauw mogelijk verband worde gezet met de universiteit. Maar wil men soms beweren dat de theologische faculteit het hoofd is en het hart der universiteit, dan wete men dat hij op dat standpunt niet staat. Ontvangen de verschillende wetenschappen, zoo vraagt hij op bladzijde 18, soms uit de theologie haar bloed? Kunnen zij niet leven zonder de theologie? Nu, theologen kunnen dat beweren, maar zij alleen zullen dat dan wel zeggen. Niet alleen wijst de

schrijver op verschillende universiteiten uit het verleden en heden, welke geen theologische faculteit hadden of hebben, maar ook benadert de hoogleeraar deze opmerkingen van den principiëelen kant. Nu bestrijdt hij de ook door hem vroeger uitgesproken gedachte alsof de theologie de koningin van alle wetenschappen zou zijn. Op bladzijde 19 luidt het:

> „De Schrift is de lamp voor den voet der overige wetenschappen, maar niet de Theologie. Deze heeft geen recht, aan gene de wetten voor te schrijven om als eene Koningin over haar zusteren te heerschen."

Ook tegenwoordig zal men het met deze uitspraak wel eens kunnen zijn.

In het slot van deze paragraaf zegt de schrijver dan nog, dat het zijn bedoeling was, dat de Theologische School en de Vrije Universiteit op een en dezelfde plaats zouden worden gevestigd. En men zegge nu maar niet, dat er alleen aan de Vrije Universiteit iets wordt ontnomen, zij ontvangt de Theologische School daarvoor in de plaats.

Ook de gedachte van een kerkelijke universiteit wordt naar voren gebracht, niet omdat dr H. Bavinck die thans wil hebben, maar wel hierom dat dr A. Kuyper wel eens gezegd had dat ook zulk een universiteit theoretisch wel mogelijk was. Als zulk een universiteit theoretisch mogelijk is, dan toch zeker een theologische faculteit, welke onder kerkelijk bestuur staat! In „De Heraut", nummer 1109, had dr A. Kuyper gezegd:

> „...de geïnstitueerde kerk kan ook eene Universiteit stichten, ze kan een Faculteit tot stand brengen."

Hoe jammer is het overigens dat dr A. Kuyper ds L. Lindeboom, die namens de elf christelijke gereformeerde predikanten zulk een voorstel bij hem indiende, daarover niet te woord wilde staan.[1]) Dr H. Bavinck kan zich (bladzijde 31) zeer wel met de gedachte eener kerkelijke universiteit vereenigen. De hoogleeraar acht deze oprichting van een universiteit door de kerk in sommige omstandigheden volkomen gerechtvaardigd. Helaas verklaart hij verder over het recht der kerk tot oprichting eener universiteit niet te willen uitweiden.

---

[1]) Zie hoofdstuk III c.

Zijn bedoeling met deze woorden was overigens duidelijk: als een kerk het recht heeft een universiteit op te richten, dan ook een theologische faculteit. Dit is zeer consequent, als namelijk de kerk het recht heeft een universiteit op te richten.

Nu tenslotte nog iets over de vrijheid der theologische wetenschap. De schrijver is van oordeel dat er geen sprake is van een binding dier vrijheden. Op bladzijde 44 zegt hij:

> „Maar als eene Theologische Faculteit staan moet, gelijk onder ons allen erkennen, op den grondslag van de belijdenis der kerken, dan is de wetenschap aan zulk eene Faculteit in geen enkel opzicht vrijer en heeft zij hoegenaamd geen meerdere rechten dan aan eene Theol. School. De benoeming van de hoogleeraren vanwege de kerken of vanwege de Vereeniging laat de rechten en vrijheden der wetenschap in dezelfde mate onaangetast, of legt ze naar het oordeel onzer tegenstanders in volkomen dezelfde mate aan banden."

Over deze zaken is later in onzen kring nog wel eens gesproken. Natuurlijk, als de wetenschap aan een theologische hoogeschool of een door de kerken beheerde faculteit zou moeten steunen op het gezag der kerk, dan zou zij gebonden zijn. Een (inmiddels verbeterde) fout van het doopsformulier, waarin nog niet zoo lang geleden stond, dat wij met den Heiland werden begraven in Zijn dood, mocht dan op het college niet worden besproken. Intusschen heeft een Kamper hoogleeraar wel aangetoond dat men niet in iemands dood kan worden begraven, wel in iemands graf. De veranderingen zijn aangebracht.

In het jaar 1930 heeft, ter gelegenheid van het vijftigjarig bestaan der Vrije Universiteit, de heer mr Th. Heemskerk op 21 October 1930 in het concertgebouw te Amsterdam een herdenkingsrede uitgesproken, welke in het „Gereformeerd theologisch tijdschrift" van December 1930 werd gepubliceerd. Op bladzijde 321 van den 31en jaargang zegt mr Th. Heemskerk:

> „Dat de Kerk geene Universiteit heeft te stichten en te onderhouden, daarover zal tusschen ons op Gereformeerd standpunt wel geen verschil bestaan."

Wij weten nu dat noch Kuyper, noch Bavinck, noch Lindeboom deze gedachte ten allen tijde hebben verworpen; al is hiermede

nog niets gezegd ten gunste van de theoretische bestaansmogelijkheid van zulk een universiteit.

De redenaar vervolgt:

> „Iets minder eenvoudig is het, waar het geldt de theologische faculteit of eene theologische school. Maar ook de theologische wetenschap moet niet steunen op het gezag der kerk, maar op het gezag der Schrift."

Dit is — theoretisch gezien — niet minder eenvoudig, maar òf even eenvoudig òf even moeilijk. In elk geval is ons gebleken dat de wetenschap aan een door de kerken opgerichte hoogeschool of universiteit daar niet wordt gedreven krachtens het bizondere ambt, maar alleen krachtens het gewone ambt. De wetenschap steunt daar dus niet op het gezag der kerk.

Wij luisteren verder:

> „Daaruit volgt, dat het niet vanzelf spreekt, en, ik zeg het in alle bescheidenheid, zelfs theoretisch minder gewenscht is, dat de kerk zelve voor theologisch onderwijs zorgt, en dat de voorkeur behoort te worden gegeven aan theologisch onderwijs door een Vrije Universiteit op Gereformeerden grondslag."

Maar, als het onderwijs te Kampen niet behoeft te steunen op het gezag der kerk, is daarmede tevens bepaald dat h i e r geen bron is om een argument te putten tegen haar bestaan, noch tegen het bestaan eener kerkelijke universiteit. Of het zou zoo moeten zijn dat, als de kerk een universiteit opricht, en deze niet zou steunen op het gezag der kerk, deze universiteit een schriftuurlijke fout zou maken. Maar dat kan men toch niet volhouden.

Wij kunnen dus de meening van dr H. Bavinck, dat in zijn oplossing de vrijheid der wetenschap geen gevaar loopt, alleszins de overweging waard achten. Het zou belangrijk zijn als met een voorbeeld uit de praktijk eens kon worden aangetoond in hoeverre het theologisch onderwijs in Kampen minder vrij is, of dat in Amsterdam minder vrij zou zijn als een dergelijke oplossing van dr H. Bavinck werkelijkheid ware geworden. Aan zulk een praktisch voorbeeld zouden wij dan ook het theoretisch verschil des te duidelijker kunnen zien.

Ook K. Schilder heeft in zijn reeds eerder genoemd geschrift „Afbouw" zich over deze kwestie duidelijk uitgesproken.

Op bladzijde 55 van dit geschrift zegt K. Schilder:

> „...de theologische faculteit aan de V.U. bindt zich aan de geref. belijdenis, en de promoveerenden in de theologie eveneens, en voor Kampen wordt niet anders begeerd."

En op bladzijde 56 zegt de schrijver:

> „...er mag geen sprake van zijn, dat een Calvinistisch kerkgeheel de knechtelijkheid van de aan haar uitgedrukt geloof zich vrijwillig bindende wetenschap zou erkennen."

En, als bijlage van „De Reformatie" van 17 Juli 1936, verscheen van de hand van denzelfden schrijver een open brief aan dr H. H. Kuyper over enkele z.g. opleidingszaken. Men weet, dat dr H. H. Kuyper aan de Theologische Faculteit te Parijs een eeredoctoraat ontving. Dr K. Schilder had echter aangetoond dat deze daad van dr H. H. Kuyper niet geheel in overeenstemming was met de stijl van het anti-promotierechtgebouw, dat deze in den loop der historie had opgetrokken. Want er was tusschen die faculteit en de kerk een nogal nauw verband, iets, wat in de oogen van dr H. H. Kuyper en vele anderen een groot bezwaar was tegen het promotierecht. Maar dr K. Schilder deelde in dien brief mede dat hij het niet zoo erg vindt als zulk een faculteit nauwe relaties onderhoudt met de kerk. De hoogleeraar zeide toch in dien open brief:

> „Toen bleek ons, dat Parijs met meer dan één groote teen in de kerkelijke klem (mij overigens onbekend voor professoren die in die kerk hun Christelijke vrijheid beleven) vastzat."

Men ziet dus dat deze opmerking van dr K. Schilder wel overeenkomst had met de opvattingen van dr H. Bavinck uit 1899. Men herinnert zich nu nog wel hoe wij ook samen bespraken de reorganisatie van 1896. Toen ging het naar het oordeel van dr H. Bavinck over het recht en de vrijheid der wetenschap. Het interne leven der Kamper School was toen in geding. Maar nu, in 1899, gaat het naar het oordeel van dr H. Bavinck niet over het recht en de vrijheid der wetenschap, maar over het recht en de vrijheid der kerken. Men ziet dus, hoe weinig gevaar dr H. Bavinck toen voor de vrijheid der wetenschap zag. Dat gevaar

dreigde in 1896, toen er iemand was die meende, dat het uitslaan der wetenschappelijke vleugels de heiligheid besmeurde van het pand den kerken toebetrouwd.

Slechts in één opzicht is het onderwijs in Kampen minder vrij. Maar dat heeft niets te maken met het gezag der kerk maar met het begrip „opleiding". Het reglement der Theologische Hoogeschool zegt in artikel 1 :

> „De Gereformeerde Kerken in Nederland onderhouden eene Theologische School ten dienste van hen, die tot de bediening des Woords wenschen te worden opgeleid." [1])

Dat begrip opleiding moet uit deze definitie worden verwijderd. En dit begrip opleiding heeft zijn nadeeligen invloed op het onderwijs gehad. Maar daarover later.

Behalve de Theologische Hoogeschool is ook de theologische faculteit der Vrije Universiteit in haar wetenschap vrij van een soort kerkelijk gezag, dat zich boven de Schrift zou stellen. Maar helaas is dit onderwijs in één opzicht bijkans even leelijk gebonden als dat aan de Theologische Hoogeschool te Kampen. Immers, in artikel één, drie en acht van het verband dat de gereformeerde kerken met deze faculteit onderhouden, moeten de zeven deputaten die dit verband oefenen, ook letten op het onderwijs „met het oog op de opleiding tot den dienst des Woords". [2]) En dit begrip opleiding heeft zijn nadeeligen invloed op het onderwijs der faculteit gehad. Maar daarover later.

Wij deelen voorts mede dat, toen het voorstel van dr H. Bavinck in zijn volle draagwijdte goed was verstaan, men van de zijde der Vrije Universiteit niet naliet hiertegen te protesteeren. [3]) Uit mondelinge traditie was ons reeds bekend dat de benoeming van dr H. H. Kuyper, predikant te Leeuwarden, tot hoogleeraar aan de Vrije Universiteit, bedoeld was als een demonstratie van de leidslieden der universiteit om hun afkeerigheid van het voorstel-Bavinck duidelijk te maken. Deze traditie werd bevestigd door de wat geheimzinnige berichten, welke wij in de historiebladen vonden. Blijkens mededeeling van dr V. Hepp [4]) werd dr H. H. Kuyper eerst tot buitengewoon hoogleeraar benoemd. Toen dr H.

---

[1]) Zie ds Joh. Jansen en ds D. Pol „Kerkenordening van de Geref. Kerken in Nederland", bladzijde 229.

[2]) Idem, bladzijde 239.

[3]) Zie dr V. Hepp, „Dr Herman Bavinck", bladzijde 264.

[4]) Bladzijde 267.

Bavinck vroeg waarom de datum van diens benoeming geheim werd gehouden, verklaarde dr D. P. D. Fabius dat de benoeming tot buitengewoon hoogleeraar een vergissing was! En volgens dr J. C. Rullmann [1]) werd dr H. H. Kuyper op 20 October 1899 tot gewoon hoogleeraar benoemd. Deze overigens nauwkeurige geschiedschrijver slaat in een officiëel geschiedenisboek zoo maar over de enkele maanden dat dr H. H. Kuyper buitengewoon hoogleeraar is geweest. De historicus doet dus alsof er niets aan de hand was. Als men nu weet dat de generale synode van 1899 in den zomer werd gehouden, en dat daar werd besloten geen poging te doen het voorstel-Bavinck in de praktijk om te zetten, en men leest dan in Rullmanns boek de argelooze mededeeling dat op 20 October daarna dr H. H. Kuyper tot gewoon hoogleeraar werd benoemd, dan zou men denken, dat deze twee gebeurtenissen niets met elkander te maken hadden. En dat is niet waar. Dr H. H. Kuypers benoeming, reeds voor de synode een feit, heeft het heel gereformeerd Nederland duidelijk gemaakt dat men van het voorstel-Bavinck niet was gediend, en daarom ging de synode van Groningen er niet op in. [2]).

Aan hen die alsnog meenen dat zulk een voorstel te overwegen ware, worde medegedeeld dat dit voorstel thans alleen al geen kans zou hebben, omdat sinds, in het jaar 1905, de Vrije Universiteit door de goede hand onzes Gods over haar, de effectus civilis verkreeg, een herhaling van dit voorstel deze effectus civilis in gevaar zou brengen. Immers dan zou de Universiteit een faculteit minder tellen, hetgeen verboden is.

Zoo bleek dan ook bij de geschiedenis van het jaar 1899 dat allerlei theoretische vragen hiermede in verband stonden, zooals de vraag waarop het recht der kerken om een eigen hoogeschool te onderhouden nu steunt, op de theorie, of op de praktijk van artikel 8 K.O. Ter sprake kwam weer het primaat der theologie, dat niet genoeg kan worden bestreden. Ook zagen wij dat aan de Theologische Hoogeschool het onderwijs niet steunt op het gezag der kerk, gelijk dat al evenmin het geval zou zijn aan een

---

[1]) „De Vrije Universiteit", uitgave N.V. Dagblad en Drukkerij „De Standaard", Amsterdam, 1930, bladzijde 111.

[2]) Zie dr H. Bouwman, „Onder veilige hoede", bladzijde 83; zie ook „De Theologische School te Kampen", door A. C. Wijkhuizen, Haarlem, Smit Hazevoet, 1908, bladzijde 42; voorts: J. H. Kok, „Uit de geschiedenis van de Gereformeerde Kerken in Nederland", Kampen, J. H. Kok N.V., 1939, bladzijde 103 en 104.

kerkelijke faculteit. Ook het promotierecht kwam om den hoek gluren. Want ware in overeenstemming met de wenschen van dr H. Bavinck zijn voorstel in daden omgezet, dan zou, gelijk de voorsteller natuurlijk goed had begrepen, aan deze kerkelijke faculteit ook worden gepromoveerd. Voegt men bij dit alles nog de kerkelijke universiteit van dr A. Kuyper en de instemming van dr H. Bavinck daarmede, dan is de balans van het jaar 1899 opgemaakt. Maar dan dienen wij ook te zien welke rekening het jaar 1902 aan het hedendaagsch geslacht, van wie God vreest en Zijne wet betracht, heeft aan te bieden.

HOOFDSTUK VI

HET JAAR 1902

THEORIE EN PRAKTIJK

THEORIE EN PRAKTIJK.

Een korte overweging van de theoretische beteekenis van het jaar 1902 zal ook dienstig kunnen zijn voor ons opstel. In Maart 1902 besloot professor L. Lindeboom aan zijn maandblad „Wat zegt de Schrift?" een bijblad te verbinden, welks titel was: „Voor het recht, de vrijheid en den vrede der kerken". Dit bijblad werd alleen opgericht om de belangen der Theologische School te verdedigen. „De Wachter" was er op dat moment nog niet, al zou die wel in dat jaar, met het geweer aan den voet, zijn post bezetten. Allereerst moeten wij over den titel spreken van dit bijblad. Deze spreekt over een r e c h t der kerken. De inhoud van dit blad gaat steeds uit van de mogelijkheid, dat men kan opleiden. [1]) Is die mogelijkheid aanwezig, (al of niet door een ambt in Schriftuurlijken zin), dan wordt het duidelijk dat men in dit verband spreekt van een recht der kerken tot het hebben en houden eener Theologische School. Men weet nu dat wij van meening zijn, dat de theoretische grond voor de oprichting eener Theologische School niet staat of valt met de mogelijkheid van opleiding, maar met de bestaanbaarheid eener kerkelijke universiteit.

Daarbij komt dan voor de Theologische School nog dit p r a k t i s c h argument, dat, als de kerken zoo vrijmoedig zijn in artikel acht K.O. een theologische studie te vereischen, men dan niet veel kan zeggen als zij ook zoo vrijmoedig zijn deze gelegenheid tot theologische studie te geven. Voor zoover wij kunnen zien — het theoretisch fundament van kerkelijke scholen, of van kerkelijke gymnasia, of van een kerkelijke universiteit, kennen wij niet, wij weten alleen dat Kuyper, Bavinck en Lindeboom een kerkelijke universiteit niet verwerpelijk hebben geacht — voor zoover wij kunnen zien heeft de Theologische School geen ander fundament dan artikel acht; met andere woorden, wij zien van haar geen t h e o r e t i s c h fundament. Wel steunt haar onderwijs niet op het gezag der kerk. Dat bleek reeds duidelijk. Met andere woorden, nòch uit den titel van Bavincks brochure, nòch

---

[1]) Het begrip opleiding werd reeds veroordeeld, en deze veroordeeling zal later nog in scherpte toenemen.

uit den titel van Lindebooms bijblad, is ook maar één argument te putten daarvoor, dat dit recht der kerken theoretisch gefundeerd is. Men leide er vooral niet uit af, dat de kerk souverein moet zijn over haar kring, en dat het beginsel van dr A. Kuyper, toegepast op de kerk, vanzelf een Theologische Hoogeschool doet verrijzen. Want wij toonden reeds aan dat de theologie niet de eenige dochter is der kerk. Als men dus zegt, dat in 1854 de kerken het recht hebben gegrepen om zoo maar een Theologische School op te richten, omdat het noodig was, kan dit veilig worden toegestemd, maar men kijke maar niet met een boos gezicht naar de christelijke-gereformeerde kerk van toen; àls men boos wil kijken, kijke men maar naar het Dordt van 1619, dat, omdat het noodig werd geoordeeld, zoomaar zeide dat men om te staan naar het bizondere ambt, theologie moest hebben gestudeerd. Het Kampen van 1854 is dien eisch gaan vervullen.

Geenszins is dus in 1854 bepaald dat de theologie aan het bizondere ambt was verbonden. In de Theologische School is — of dit werd ingezien of niet — van meetaf krachtens het ambt der geloovigen gedoceerd en gestudeerd.

Het zal den lezer wel waarschijnlijk voorkomen, dat, als men in de dagen van 1902, daarvoor en daarna, goed had beseft dat een opleiding tot den dienst des Woords een onmogelijke en ongeoorloofde zaak was, deze strijd een gansch ander verloop zou hebben gehad. De fout van het begrip opleiding zat — zooals wij zagen — aan beide kanten.

In het jaar 1902 kwam er dan ook een voorstel, dat alle pennen en tongen weer in beweging zou brengen. Vijfentwintig vooraanstaande mannen zonden toen aan alle kerkeraden een „Advies" over de eenheid van „opleiding".[1]) Tot de onderteekenaars behoorden ook de kerkrecht-canonici dr F. L. Rutgers en dr H. H. Kuyper. Merkwaardig is dat deze 25 broeders zoo maar ongevraagd een advies aan de kerken uitreikten. Kerkrechtelijk gezien is dit wel wat wonderlijk. Als men bepaalde dingen van de kerken wenscht, kan men die kerken iets vragen, heel beleefd, maar niet ongevraagd adviseeren, dat zal niet gaan. Men zag al spoedig hoe allerlei classes zich of voor of tegen dit advies gingen uitspreken.[2]) Dit is toch niet de manier om zaken op de meerdere vergaderingen te brengen.

---

[1]) Zie genoemd bijblad, eerste jaargang, bladzijde 4.
[2]) Idem, bladzijde 28.

Aan de beraadslagingen, die aan de totstandkoming van dit advies voorafgingen, had ook professor L. Lindeboom deelgenomen. Doch de hoogleeraar meende zijn verderen steun aan deze poging om tot eenheid te komen niet te kunnen geven. Het bleek hem, dat het zou uitloopen op een compromis. En de hoogleeraar zag, dat de kerk haar zeggenschap over de toekomstige ééne inrichting van onderwijs zou moeten deelen met een vereeniging. Wij deelen mede dat aan de voorgestelde ééne hoogeschool de eene maal een hoogleeraar zou worden benoemd door de curatoren der kerken, de andere maal door de directeuren der vereeniging voor hooger onderwijs; evenwel met dien verstande, dat deze colleges voor de te verrichten benoeming met elkander voeling zouden houden over de eventueele bezwaren welke zich konden voordoen. Om kort te gaan, het was een voorstel van geven en nemen, en de toekomstige regeling leek wel niet een einde te zullen maken aan de voortdurende strubbelingen. Daarbij moest dan inderdaad de kerk haar toen bestaande recht en vrijheid deelen met de vereeniging, terwijl het niet onmogelijk was dat de rechten der vereeniging meerder en der kerk minder zouden worden op den duur.

In een gemotiveerd schrijven van 20 November 1901 deelde professor L. Lindeboom aan de beraadslagende broeders mede, waarom hij verder niet kon meewerken. Later publiceerde de hoogleeraar zijn brief, [1]) waaraan wij een gedeelte ontleenen:

> „Ik kan niet anders zien of op dien weg komt de eigen inrichting terstond in gevaar, en de eigen opleiding wordt dadelijk een gedeelde, en zal op den duur hoe langer hoe meer opgaan in de Vrije Universiteit. Daartoe mag ik niet medewerken.
>
> Zoolang het diepgaand verschil der beginselen niet plaats maakt voor eenheid van inzicht en doel, is m.i. de aangewezen weg deze, dat èn de Vereeniging èn de Kerken hare vrijheid bewaren en elk op de wijze die zij voor Gods aangezicht roeping achten, ongehinderd door elkander, arbeiden op dit gebied. Gelijk ik 2 April (1901) heb voorgesteld, zou ik ook nu willen raden: laten wij biddend trachten, tot eenheid van b e g i n s e l te komen, door ten voeten uit het verschil te teekenen en te bespreken."

Men zal toch moeten erkennen dat deze opmerking volkomen juist is, ook al kwam zij van iemand, wiens standpunt in deze

[1]) Zie genoemd „Bijblad", eerste jaargang, bladzijde 9.

aangelegenheden grootendeels onjuist was. De eenheid van beginsel is er nu. Het beginsel der theologie is de roeping, welke tot allen komt. Zij wordt beoefend krachtens het ambt a l l e r geloovigen. En het beginsel van het werk van den dienaar des Woords is de roeping, welke tot sommigen komt. Dit werk wordt bedreven krachtens het ambt s o m m i g e r geloovigen. Een opleidingsbeginsel is er niet, aangezien men noch tot het ambt aller, noch tot het ambt sommiger geloovigen kan worden opgeleid.

Op z'n hoogst kan er nu nog verschil bestaan over de vraag, of een kerkelijke hoogeschool theoretisch bestaanbaar is.

De hoogleeraar vervolgt:

> „Indien niet de Heere zelf de eenheid werkt, zal ons passen en meten, en vragen en geven van concessies aan elkander, niet baten, wel schaden."

De hoogleeraar wijst er dus op dat eenheid in de praktijk heerlijk is, maar dat zij dient te worden voorafgegaan door eenheid in de theorie. Intusschen kon men het op de synode van Arnhem, 1902, in theorie niet eens worden, en dus behoorde men het ook in de praktijk niet te probeeren.[1]) Dit werd echter toch gepoogd, op wereldgelijkvormige wijze. Immers, kan men het in de wereld niet eens worden in de theorie, dan is het laatste woord aan de kanonnen der praktijk. Dan zal het geweld zegevieren. Tot deze methode werd nu spoedig besloten, want men liet professor L. Lindeboom rustig praten. De benoeming van dr H. Bavinck en professor P. Biesterveld tot hoogleeraar aan de Vrije Universiteit was nu spoedig een feit.

Toen dook de kop van het schip onder in het schuimend nat. De winden staken op, en de stortzeeën eischten van de bemanning den grootsten moed. Bavinck en Biesterveld verlieten, met vele studenten, nu haastig het vaartuig, en namen dankbaar plaats in de reddingsloep uit de haven van Amsterdam hun tegengezonden. Maar Lindeboom bleef met Noordtzij achter op het schip, dat n i e t verging, maar den storm overleefde.

Intusschen, de eisch om het theoretisch met elkander eens te worden blijft. N o o i t moet men berusten in de toestanden der praktijk, a l t ij d moet men zoeken de bronnen der theorie.

En als wij ons bukken, om de aren van 1902 saam te bundelen

---

[1]) Zie voor een en ander dr H. Bouwmans „Onder veilige hoede", bladzijde 90 en volgende.

tot een schoof, opdat het nageslacht zie wat op den historischen bodem kan groeien, dan stellen wij vast dat er in 1902 wel een beroep werd gedaan op het recht en de vrijheid der kerken, maar dat dit recht en deze vrijheid alleen maar een praktisch fundament hadden in artikel acht der kerkenorde. Theoretisch zien wij voor ons voor Kampen nog geen verder fundament; ten ware dat kerkelijke scholen en hoogescholen theoretisch waren geoorloofd.

Wij hoorden echter professor L. Lindeboom ijveren voor het primaat der theorie boven dat der praktijk. De oplossing door de praktijk ten koste van het recht, door het geweld ten nadeele der redelijke onderhandelingen, moest als ongodvruchtig van de hand worden gewezen.

En indien sommigen van meening mochten zijn dat tweeheid van onderwijsinrichting zonde is voor God, moet daartegenover worden gesteld onze bewering dat tweeheid van kerken, welke eenzelfde belijdenis (theorie) hebben, zonde is voor het aangezicht van Hem, wien alle partijzucht een gruwel is. Maar tweeheid van onderwijsinrichting moge wel wijzen op onze menschelijke zwakheid en gebrek, haar te metamorfoseeren in een eenheid, terwijl men theoretisch niet één is, is feitelijk een doen alsof. Dit nu is God niet aangenaam. Toen het op de synode van Arnhem (1930) wat warm werd in het kerkgebouw, en de debatten over het promotierecht wat stroef gingen, stond er inderdaad iemand op die zeide: „Die tweeheid, dat is zonde voor God". Maar het was juist zonde voor God om, zoolang men door gebrekkig inzicht het niet eens kon worden, wel deze eenheid te forceeren. Het oudste adviseerend lid der synode sprong dan ook als een springveer op, zeggende: „Ik heb dat nog nooit als een zonde gevoeld."

En de distels der partijzucht had hij s t e e d s verbrand in het vuur der liefde.

HOOFDSTUK VII

HET VERBAND DER GEREFORMEERDE KERKEN MET DE THEOLOGISCHE FACULTEIT DER VRIJE UNIVERSITEIT OPNIEUW GEREGELD

DE THEOLOGIE IN HET DIENSTHUIS DER OPLEIDING

DE THEOLOGIE IN HET DIENSTHUIS DER OPLEIDING.

Ook in het jaar 1908 zijn enkele belangrijke dingen gebeurd, der overdenking waardig. Bij de opening van den nieuwen cursus aan de Theologische School, op 25 September 1908, hield professor L. Lindeboom, als rector, een door hem later gepubliceerde rede, welke als titel voerde: „De geschiktheid van het theologisch onderwijs voor de opleiding tot den dienst des Woords".[1])

Voor wij het geschrift openslaan, zal het dienstig zijn om, afgedacht van den inhoud, den titel te overwegen.

Indien men mocht meenen dat de schrijver hier bedoelde de geschiktheid welke de theologie als vanzelf eigen is om hen toe te rusten die later zullen staan naar het ambt, vergist men zich. Naar onze meening heeft de synode van Dordt 1619 niet geëischt dat de beoefening der theologie dienstbaar moest worden gemaakt aan de z.g. opleiding tot het ambt, maar wel heeft zij in artikel 8 K.O. beleden, dat naar haar overtuiging de theologie die naar haar aard vrij is, een aangeboren geschiktheid bezat om hen toe te rusten die zouden staan naar het bizondere ambt. Er werd dus tusschen de beoefenaars der theologie en de toekomstige ambtsdragers een praktische band gelegd, die geen invloed mocht uitoefenen op de schriftuurlijke vrijheid van het theologisch onderwijs.

Het andere deel van den titel: „voor de opleiding tot den dienst des Woords" worde nu besproken. Men weet nu dat men voor een ambt niet kan worden opgeleid. Het ambt is een arbeid dien men in opdracht van hoogere instanties van overheid of kerk, die daartoe door God zijn gemachtigd, moet verrichten. Men kan (idealiter) voor een ambt niet solliciteeren. Met het ambt hangt ook de gedachte van uitverkiezing samen. Men wordt daartoe verkoren. Onze vorstin benoemt en ontslaat ministers naar welgevallen.

Ook tot het ambt van dienaar des Woords wordt men verkoren. Men kan wel zooveel kennis verzamelen als men voor het bizonder ambt noodig heeft, maar daarom is men nog niet geschikt voor,

---

[1]) Kampen, Ph. Zalsman, 1908.

of opgeleid tot het bizondere ambt. Het zou misschien ook wel mogelijk zijn zooveel kennis te verzamelen als men noodig heeft voor het ambt van minister van justitie. Maar ieder voelt dat daarmede nog niets gezegd is van de ambtelijke geschiktheid van dezen persoon, of van de roeping tot dat ambt door onze vorstin [1]).

Zoo is het nu ook met iemand die theologie heeft gestudeerd. Deze studie, met hoeveel bekwaamheid ook volbracht, zegt niets over iemands ambtelijke geschiktheid. Als de Heere het huis der ambtelijke geschiktheid niet bouwt, tevergeefs wordt de theologie gedoceerd en gestudeerd. Men lette er ook op dat de Theologische Hoogeschool nooit den officiëelen naam heeft gedragen van opleidingsschool. Deze bij-naam ontving zij pas later, zooals wij nog zullen zien. Men wordt daar niet opgeleid tot een ambt, maar men wordt daar onderwezen in de theologie. De reden van haar bestaan vindt zij in artikel acht K.O. Want al onze dominees, gestudeerd of niet, zijn dominees naar artikel acht, dat immers als grooten regel een theologische studie vereischt voor het eventueel later te bekleeden bizonder ambt.

Deze inleiding moge ons nu steunen, nu wij het geschrift van professor L. Lindeboom openslaan.

Op bladzijde 16 zegt de hoogleeraar het volgende:

> „De G.K. en we mogen wel zeggen, geheel de Christelijke Kerk van de tijden der apostelen tot heden, zoolang zij zich vrij kon bewegen en zich hield aan de H.S., heeft steeds hare roeping erkend, te zorgen voor den dienst des Woords en der Sacramenten, en daarom ook, zorg te dragen voor de opleiding van dienaren des Woords."

Deze gedachten moeten worden overwogen en bestreden. Het is natuurlijk volkomen juist dat de kerk heeft te zorgen voor den dienst des Woords. Maar te zorgen voor den dienst des Woords is de taak van de plaatselijke kerk. Nergens staat in den bijbel dat dit de taak is van de kerken in haar vergadering saamgekomen. De dienst des Woords is verbonden aan de plaatselijke kerk, en dus zij allereerst en allermeest heeft voor de volharding in den dienst des Woords en der gebeden zorg te dragen. Als haar herder en leeraar overlijdt, heeft zij een nieuwen ouderling in de leer te beroepen. Zij bidt daartoe tot God, en ga nauwkeurig te

---

[1]) Een artikel over „Het begrip ambt" van dr W. P. Berghuis kan men vinden in het tijdschrift Philosophia reformata, uitgave J. H. Kok N.V., Kampen, derde jaargang (1938), bladzijde 224 en volgende.

rade met de eischen welke de Schrift aan de ambtelijke geschiktheid verbindt, make gebruik van het kiesrecht der gemeente en kome zoo tot de volharding in den dienst des Woords en der gebeden. Nu zal men ons zeggen dat wij niet hebben gesproken over de theologische studie die de te bevestigen ambtsdrager zal moeten hebben verricht. Wij lieten dit opzettelijk na. Dit is een praktische eisch der kerken, niet een theoretische eisch der Schrift.

De eerste fout in bovenstaand citaat van professor L. Lindeboom is dus dat de hoogleeraar, die de schriftuurlijke roeping tot den dienst des Woords daar wilde uiteenzetten, niet uitging van de plaatselijke kerk, maar van het geheel der kerken. De tweede fout is, dat, uit de roeping der kerk om te zorgen voor den dienst des Woords, volgt de noodzakelijkheid eener opleidingsschool. Immers uit de roeping om te volharden in den dienst des Woords volgt dat de gemeente onder aanroeping van den naam Gods een goeden dienaar zal hebben te verkiezen. De conclusie dat een theologische studie dus is vereischt, is theoretisch niet houdbaar, al erkennen wij gaarne dat zulk een studie is gewenscht. En de derde fout in dit citaat is, dat daar wordt gesproken van opleiding van dienaren des Woords. Al bedoelt de hoogleeraar hier de opleiding tot den dienst des Woords, men weet nu wel dat het niet mogelijk is om iemand op te leiden tot een ambt, en daarom vermijde men deze uitdrukking.

Ook bedenke men de consequenties van zulk een standpunt. Als de kerken werkelijk de roeping hebben om op te leiden tot den dienst des Woords, dan volgt daaruit ook dat de aldus opgeleiden in het ambt moeten worden geplaatst, en dat niet-opgeleiden niet in dat ambt kunnen worden geplaatst. Artikel 8 der kerkenorde en het besluit der synode van Dordt 1893, zie hoofdstuk III d, welke wij te straf geformuleerd achtten, zouden dan volgens dit standpunt te slap zijn geredigeerd. Het zou dan ongeoorloofd zijn ongestudeerden, die niet tot het ambt waren opgeleid, wel in het ambt te plaatsen.

De hoofdfout van professor L. Lindeboom is, dat hij er toe overging de praktische bepaling van Dordt, 1619, (theologische studie in normale gevallen gewenscht) door woorden als roeping en opleiding om te vormen tot een theoretischen eisch.

Daar komt dan nog bij de vraag of, als de kerken zulk een roeping hebben om jonge mannen op te leiden tot zij geschikt zijn om bekleed te worden met het kerkelijk pastoren-en-doctoren-ambt, zij niet een gelijke roeping hebben ten aanzien van de andere ambten, n.l. die van ouderling en diaken, en het ambt der

geloovigen. Dat zijn ook ambten waarvoor men goed dient te zijn toegerust. Nu heeft professor L. Lindeboom, wat de ouderlingen betreft, vroeger ook deze consequentie getrokken. In 1875 zeide hij in zijn geschrift „De Christelijke Gereformeerde kerk"[1]), dat men ook moest overgaan tot het stichten van een opleidingsschool voor ouderlingen. Het ontbrak er nu nog maar aan dat men een soortgelijk instituut ook voor diakenen begeerde. Men ziet hier hoe foutieve uitdrukkingen als o p l e i d e n t o t een vloedgolf van misverstanden in onzen wetenschappelijken kelder kunnen binnenhoozen. Men had moeten erkennen dat men nimmer van opleiding had moeten spreken. Want het Dordt van 1619 spreekt niet over een opleiding welke voor het ambt noodzakelijk is. Het zegt in klare taal dat men om te staan naar het ambt van dienaar des Woords als regel zal moeten hebben gestudeerd in de theologie. Maar deze uitspraak spreekt gelukkig niet van opleiden tot het ambt.

De aanleiding voor professor L. Lindeboom om over deze zaken te spreken en te schrijven was het feit dat op de synode van 1908 een nieuwe regeling tot stand kwam van het verband tusschen de Gereformeerde kerken en de theologische faculteit der Vrije Universiteit. In artikel één, drie en acht van dit verband wordt ook gesproken over geschiktheid van het onderwijs of van den hoogleeraar om mede te werken aan de opleiding tot den Dienst des Woords in de Gereformeerde Kerken. Indien de deputaten, die dit verband uitoefenen, het onderwijs van den hoogleeraar totaal ongeschikt achten, om mede te werken aan de opleiding, kunnen zij hiertegen bezwaar maken. Op deze gronden kunnen zij ook protest aanteekenen tegen een voorgenomen benoeming van een hoogleeraar. Wordt van hun bezwaren geen notitie genomen, dan kunnen, na afloop van een procedure, de deputaten binnen een maand maatregelen nemen, opdat binnen zes maanden de generale synode bijeenkome. De kerkrechtelijke zijde van deze regeling bespreken wij nu maar niet.

Het is over deze geschiktheid dat professor L. Lindeboom spreekt. En dat dat niet is de geschiktheid welke aan een goed theologisch onderricht als vanzelf eigen is, maar een geschiktheid welke aan het theologisch onderwijs dient te worden toegevoegd, bleek ons reeds duidelijk.

Dat wij het met deze opvatting niet eens zijn zal nu verder ter

---

[1]) Uitgave Gezelle Meerburg—Wuyster, Heusden, 1875, tweede druk, bladzijde 40.

sprake komen nu wij de brochure van professor L. Lindeboom gaan bespreken.

In een noot op bladzijde zeven vermeldt de hoogleeraar de formuleering van de eigen inrichting, welke de synode van Dordt, 1893, acta, artikel 130, gaf:

> „dat zij onder „eigene inrichting" verstaat eene kweekschool van Dienaren des Woords, die..... tenminste voor de geheele Theologische vorming, dat is, de vorming door de wetenschappelijke studie der Theologie en de practische toebereiding voor de heilige bediening, heeft te zorgen."

Op deze formuleering — waarop professor L. Lindeboom zich voor zijn betoog beroept — moeten wij aanmerking maken. Het is ongepast de Theologische School een kweekschool van dienaren des Woords te noemen. Noch in den staat, noch in de kerk kan men ministers kweeken. Als wij dezen kant uitgaan, krijgen sommige oud-gereformeerden toch gelijk als zij spreken van „domineesfabriek". Altijd en altijd is de naam der Kamper inrichting geweest T h e o l o g i s c h e School. Men kan daar t h e o l o g i s c h onderricht ontvangen. Maar dienaren des Woords kweekt men niet als bloembollen.[1])

Opmerkelijk is voorts dat de synode eischt, dat tenminste de geheele theologische vorming tot de taak der Theologische School behoort. Dit spreekt naar onze meening vanzelf. Als men een T h e o l o g i s c h e School opricht om daar t h e o l o g i s c h onderricht te laten geven moet men niet halverwege blijven staan, maar dan moet het geheele theologisch onderricht, tot de promotie toe, daar worden gegeven, en anders moet men geen t h e o l o g i s c h e school oprichten. Terecht beroept men zich voor de erkenning van het promotierecht op deze uitspraak.

Verder spreekt het synodebesluit niet alleen van de wetenschappelijke vorming door de studie der theologie, maar ook van de praktische toebereiding voor de heilige bediening.

Deze uitdrukking is niet te handhaven. Hierachter schuilt allereerst een verkeerde opvatting over de verhouding van wetenschap

---

[1]) Ook de naam kweekschool, voor die inrichtingen van onderwijs waar zij worden onderricht die later onderwijzer hopen te zijn, dient zoo spoedig mogelijk te worden gewijzigd. Onze christelijke schoolbesturen kunnen hier de leiding geven. Uit eerbied voor God en Zijn schepselen zegge men niet meer, dat men een kweekschool heeft.

en praktijk. Als er werkelijk goed wetenschappelijk onderricht wordt gegeven, dan staat dat onderricht toch niet los van de praktijk? Kan men goed kerkgeschiedenis geven zonder aan de praktijk te raken? Zou er werkelijk iemand zijn, die het zou kunnen klaar spelen om exegese Nieuwe Testament te geven zóó dat dat onderricht theoretisch is, zonder beteekenis te hebben voor de praktijk? Hoe kan men de dogmatiek doceeren zonder te beseffen, dat men in het volle leven staat? De band tusschen de dogmatiek en de praktijk moge niet altijd voor iedereen zichtbaar zijn, maar deze subjectieve bijziendheid doet aan den werkelijken band tusschen dogmatiek en praktijk niets af. Deze twee kunnen noch mogen ooit van elkander worden gescheiden. Zoodra de dogmatiek niets meer met de praktijk heeft te maken, is zij een onding geworden, dat men kan wegwerpen, kort en goed. Heel deze formuleering van dit synodale artikel gaat er van uit, dat de wetenschappelijke studie theoretisch is, en dat dan daaraan moet worden toegevoegd een praktische vorming. Hier wordt de theorie losgescheurd van de praktijk, en dat is vreeselijk. Want stel dat dat kon, dan zouden èn de theorie èn de praktijk beiden sterven. Denk aan de Siameesche tweeling.

En voorts komt dan in dit artikel ook de gedachte naar voren alsof men voor de heilige bediening praktisch kan worden gevormd. Ook deze gedachte is ongepast. Men kan iemand niet de ambtelijke geschiktheid met lepels ingeven. Men kan iemand theologisch onderrichten, maar men kan iemand niet ambtelijk vormen. Ook door allerlei imitatie van ambtelijke verrichtingen (b.v. catechiseeren van studenten door studenten) komt men er niet. Het gaat hier om een ambt. Het zal al weer wat jaren geleden zijn, dat een christelijke gereformeerde predikant, die nu hoogleeraar is in Apeldoorn, als legerpredikant de herhalingsoefeningen bijwoonde. Toen aan het einde van een vermoeienden dag een generaal-majoor aan hem vroeg: „En, dominee, hoeveel stervenden en zieken hebt u vandaag bijgestaan?", was het kloeke antwoord: „Och, generaal, uw werk leent zich voor imitatie, het mijne niet." Dit meesterlijk woord toont duidelijk aan dat men voor een ambt geen praktische vorming kàn geven.

En dus moet zoowel in Apeldoorn, Kampen als Amsterdam, het z.g. preekcollege worden afgeschaft. Want dit is een imiteeren van de acten, welke alleen door het bizondere ambt mogen worden bedreven; en dat is zonde voor God. Gelijk studenten zich niet moeten bekwamen door b.v. catechisaties door studenten voor

studenten te organiseeren, zoo moet evenmin deze hun bekwaming worden gezocht in het organiseeren van preeken door studenten voor studenten. Het is een misbruiken van den heiligen naam van God, en een onteeren van de heiligheid van den dienst des Woords. Onze bedoeling blijft daarbij buiten bespreking, het gaat om wat wij in feite doen. Wij imiteeren de acten van het bizondere ambt, om geschikt te worden voor de bekleeding met dat ambt, dat wij op dat moment nog niet bezitten. Zoo doen wij toch ook niet, wanneer wij aan ongeloovigen het evangelie prediken? Wij raden hun toch niet aan maar te beginnen de acten van het ambt der geloovigen te imiteeren, om straks, wanneer zij door oefening voldoende geschikt zijn geworden voor dat ambt, door God tot dat ambt te worden geroepen? Als wij zoo evangelisatie bedrijven, spotten wij toch met het heilige? Zoo is ook het preekcollege in feite een spotten met het heilige. En als wij het nu nog niet inzien hoe ongepast dat preekcollege is, dan moeten wij tevens maar bedenken, dat de studenten later niet alleen naar den dienst des Woords, maar ook naar den dienst der sacramenten hopen te staan. Moet dat dan zonder praktische voorbereiding?

Moeten de studenten zich dan niet praktisch oefenen in het bedienen der sacramenten? Moeten zij dan ook niet, in gezelschap van hun hoogleeraar het huisbezoek imiteeren, en het ziekenbezoek, en het doopbezoek? Men voelt nu, naar wij hopen, aan de grove consequenties wel het grove beginsel van het preekcollege.

Natuurlijk willen wij niets ten nadeele zeggen van de vakken homiletiek en catechetiek. Deze vakken moeten blijven. Dit is wetenschap, die beoefend wordt krachtens het ambt aller geloovigen. Het ambt aller geloovigen mag en moet steeds onderzoeken de beginselen waaruit het bizonder ambt leeft en werkt, maar het gewone ambt mag nimmer het bizonder ambt nadoen, het mag dat zelfs niet begeeren te doen. „Gij zult niet begeeren iets dat uws naasten is."

Maar, zal men vragen, mogen theologische studenten dan niet door oefening zich bekwamen? Zeker, dat mag. Maar zij mogen zich door oefening niet bekwamen voor een ambt, waarvan het niet zeker is of zij er wel ooit toe zullen worden geroepen. Dat is onbescheiden tegenover God, Die niet de opdringerigheid bemint. De studenten mogen de ambtelijke geschiktheid, die zij hebben krachtens het ambt der geloovigen, verder ontwikkelen. Daartoe moeten zij b.v. aan evangelisatie doen. Niet om daardoor aan God aangenaam te worden, en een goede kans bij Hem te

maken voor de bekleeding met het bizondere ambt, maar alleen om aan ongeloovigen het evangelie van den goeden Herder te brengen. Gelijk dat hun en ons aller plicht is. En verder maar afwachten, in den ordelijken weg, of God hun zal roepen tot het wondere ambt.

Maar moeten onze studenten dan predikant worden zonder eenige praktische voorbereiding voor dat ambtswerk? Natuurlijk, men kan de kunst van het bizondere ambt pas leeren wanneer men met dat ambt is bekleed. Ook het z.g. hulppredikerschap geeft deze vorming voor het ambt niet. Pas als men in het ambt staat begint de oefening. En die oefening is niet een doen alsof — preekcollege — maar werkelijkheid. Door deze oefening wordt de kunst wel niet verkregen, maar verder ontwikkeld. En vraagt iemand ons of aldus niet het gevaar groot wordt dat wij stumpers op den preekstoel krijgen, dan moet het ongeloof van zulk een vraag krachtig worden bestraft. Hebt toch geloof op God. Hij Die u roept is getrouw, Die het ook doen zal. Of is Hij, Die tot het ambt roept te arm om de gaven en kunsten, die bij dat ambt behooren, te geven? Zou er iets voor Hem te wonderlijk zijn? Indien een dienaar des Woords wijsheid ontbreekt, dat hij die van God begeere, Die een iegelijken dienaar mild geeft, zonder er verwijten aan toe te voegen. Hij, onze groote God, staat borg voor Zijn werk: het roepen van sommige geloovigen tot gewichtigen ambtsdienst in Zijn kerk.

Wij menschen kunnen veel bederven, als wij meenen dat een theologische studie de ambtelijke geschiktheid geeft.

Men kan kennis verzamelen welke voor de uitoefening van het eventueel te bekleeden ambt noodzakelijk is, maar men kan geen geschiktheid voor het ambt verzamelen, en nooit kan men iemand opleiden tot een ambt.

Misverstanden als deze zijn in de kerk gekomen, doordat men verder is gegaan dan Dordt van 1619 ging, in artikel acht van de kerkenorde. Dit artikel eischt als grooten regel dat, wil men staan naar den dienst des Woords en der gebeden en der sacramenten, men gestudeerd zal moeten hebben in de theologie, en niet in den dienst des Woords en der gebeden en der sacramenten. De studie in de theologie wordt door Dordt vrij gelaten, gelijk de theologie ook uit haar aard vrij is, en behoort te zijn. En Dordt deed dit omdat zij meende, dat de studie in de theologie geacht kon worden van belang te zijn voor het eventueel later te bekleeden ambt. De bepaling van

Dordt was een praktische bepaling, die haar fundeering alleen vond in de behoefte aan gestudeerde predikanten.

Heel de opvatting, dat de theologische studie voorzien moet worden met een praktischen bijwagen is in elk opzicht ongepast. De vrijheid der theologie moet men onaangetast laten. Ook de vrijheid Gods, om Zelf te bepalen, wie Hij voor het ambt geschikt vindt, dient men te eerbiedigen. Hier is het schrijven van professor L. Lindeboom ook, en helaas, in strijd met dien fijnen, scherpzinnigen zin uit zijn particulieren brief aan dr A. Kuyper: „Mij dunkt, uit haren aard is de echte theologie vrij." Dat dunkt ons ook, en daarom moet ons van het hart dat hier in deze brochure professor L. Lindeboom bezig is met het droeve werk de theologie te binden met de onmogelijke banden van opleiding tot het ambt. Ook de kerken moeten terugkomen van deze ongelukkige formuleering van het wezen der Theologische Hoogeschool. Noch in Kampen, noch in Amsterdam, noch in Apeldoorn, noch ergens elders, behoort het theologisch onderricht in zijn vrijheid maar iets te worden aangetast. Het woord, dat dr A. Kuyper eens moet hebben gezegd, dat hij voor de vrijheid van het onderwijs wel zijn laatsten druppel bloed zou willen geven, zij ons hier maar tot waarschuwing. [1])

Zoo blij als professor L. Lindeboom dan ook was met de regeling van het verband der kerken met de theologische faculteit, zoo bedroefd was dr A. Kuyper, al zien wij ook, hoe zijn droefheid meer intuïtief is dan discursief, want hij motiveert zijn droefheid niet geheel logisch. Volgens mededeeling van dr J. C. Rullman [2]) heeft dr A. Kuyper in 1912 dit gezegd:

> „Onze Vrije Universiteit dreigde reeds meer dan eens van kerkzijde in de klem te komen, en ik zal mij wel wachten te loochenen dat ze niet reeds met den kleinen teen van haar linkervoet in die klem vastzit."

Dit is wat wonderlijk gezegd, zooals reeds in het voorgaande ter sprake kwam. Nooit zal de Vrije Universiteit zich aan kerkelijk toezicht kunnen onttrekken. Maar dr A. Kuyper denkt hier wellicht niet zoozeer aan het gezag der kerk, als wel aan de „opleidingsklem". En dat verblijdt:

---

[1]) Volgens „De Standaard" van 31-7-'30 heeft dr D. H. Th. Vollenhoven deze mededeeling gedaan op een provincialen V.U.-dag in het Lijsterbosch van Gaasterland.

[2]) Aangehaald werk, bladzijde 110.

„Dit hangt er met name aan, of ze haar Theologische faculteit niet te zeer tot een hulp-school voor de opleiding verlaagt."

Daar speurt de oud-minister onraad.
Hij spreekt verder:

„Zeer zeker, die faculteit moet óók opleiden, doch haar eerste roeping is en blijft toch om de Theologia Sancta wetenschappelijk ook dan te vertegenwoordigen, al had ze geen enkel theologisch student."

Het woord „ook" deugt allereerst niet. Een faculteit moet niet twee dingen tegelijk doen. Zij moet niet „ook" opleiden. Voor paarden is er een manege. En dr A. Kuyper was zelf ook niet opgeleid tot voorzitter van den raad der ministers en minister van binnenlandsche zaken. Wat zou onze Vorstin wel zeggen van iemand die was opgeleid tot minister? „Ik zal zelf mijn keus bepalen, zeggen wie ik hebben moet." Zoo spreekt God ook.
Te betreuren is ook dat dr A. Kuyper de theologie de theologia sancta noemt.
De spreker gaat verder:

„Een theologische faculteit is zoo iets heel anders dan een opleidingsschool, in oorsprong, doel en uitingswijs; en nooit mag ze vergeten dat haar principieele roeping niet in de kerk, maar op het erf der wetenschap ligt."

Misschien dacht de spreker hier aan Kampen. Maar deze schrijver denkt ook aan Amsterdam, waar in 1891, in tegenwoordigheid van dr A. Kuyper, aan de Vrije Universiteit een stelling was verdedigd, dat de opleiding tot den dienst des Woords aan een universiteit behoorde te geschieden. De uitspraak dat de principieele roeping der faculteit niet in de kerk maar op het terrein der wetenschap ligt, schiet ook aan nauwkeurigheid te kort. Alsof de wetenschap niet op het erf der kerk ligt. Als ze daar niet ligt, nu ja, laat ze dan maar liggen. Dr A. Kuyper bedoelt hier natuurlijk dat de wetenschap niet in uitsluitenden zin aan het bizondere ambt is toevertrouwd.
Wij keeren weer terug tot de brochure van professor L. Lindeboom. Nadat deze op bladzijde acht van zijn geschrift met voldoening heeft vastgesteld, dat de synode nu aan de faculteit tot eisch heeft gesteld, dat het onderwijs geschikt moet zijn voor de opleiding tot den dienst des Woords, zegt hij op bladzijde negen:

„Ik ga dus zeker niet buiten de orde als ik U uitnoodig, bij de geschiktheid voor de opleiding tot den dienst des Woords, die de G. K. aan het theologisch onderwijs tot eisch stellen, wat nader stil te staan."

Hier ziet men de vrijheid van het theologisch onderwijs zinken als een schip dat te zwaar werd belast. De gereformeerde kerken hebben dergelijke eischen niet te stellen aan het theologisch onderwijs. De eenige eisch dien de kerken aan het theologisch onderwijs hebben te stellen is, dat de ware theologie, in overeenstemming met haar aard, wordt gedoceerd. Als aan dien eisch is voldaan, is ook volbracht wat de kerken in 1619 hebben geëischt: hij die wil staan naar het bizonder ambt zal als groote regel moeten hebben gestudeerd in de theologie.

Op bladzijde 18, in de noot, erkent ook professor L. Lindeboom dat het bijbrengen van kennis nog niets zegt over de ambtelijke geschiktheid :

„Dat een bepaalde hoeveelheid kennis, door een examen gemeten, volstrekt geen zekerheid geeft, dat de candidaat bekwaam en geschikt is voor den heiligen dienst, is tot schade der gemeente dikwerf gebleken."

Dat komt er van als men spreekt over opleiding tot den dienst des Woords. Theoretische fouten wreken zich tenslotte altijd in de praktijk. Helaas erkent men dit meestal pas als de „kleine" theoretische afwijking uitgegroeid is tot een bultige berg in de praktijk. En wat zou men lachen als wij zeiden, dat men kon worden opgeleid tot minister van algemeene zaken. Wij zouden dan ook van professor L. Lindeboom verwachten, dat hij thans zou zeggen: „om de gave van ootmoed en wijsheid en de toekomstige roeping tot het ambt moet men den Heere gedurig bidden". Want dit is de eenige weg tot het verkrijgen van de ambtelijke geschiktheid.

De hoogleeraar vervolgt even later, ook in de noot :

„De kerken moeten op de Scholen k u n n e n vertrouwen, dat zij de studenten t o e b e r e i d e n, niet maar voor een examen, maar voor het werk des ambts."

Maar kan een schóól toebereiden voor het ambt? Hoogstens kan zij de veronderstelde ambtelijke geschiktheid verder helpen ontplooien door uitnemend theologisch onderricht. Wij moeten

overigens opmerken dat in de kerk moet worden gebeden en gewerkt voor de ambtelijke geschiktheid. In de bediening des Woords kan de herder en leeraar der gemeente allen die later in het ambt van dienaar des Woords, ouderling of diaken willen worden geplaatst, opwekken om naarstig te letten op de hooge eischen, welke de Schrift hun stelt en tot vurig gebed en voorts ook tot studie. Maar deze laatste bepaalt het wezen der ambtelijke geschiktheid niet. De kennis toch maakt opgeblazen (1 Cor. 8 : 1), d.w.z. als er niet meer is dan kennis, dan laat zij de boel uit elkaar springen, maar de liefde sticht, d.w.z. zij bouwt de gemeente. Professor L. Lindeboom tracht dan ook die moeilijkheid te overwinnen door, behalve theologisch onderwijs, ook te eischen een soort ambtelijke vorming.

Op bladzijde 19 zegt de hoogleeraar:

> „De Gereformeerde Kerken in Nederland hebben van oude tijden allen nadruk hierop gelegd, dat de scholen en de Wetenschap der Theologie niet haar doel in zichzelve hebben maar in den dienst van God en Zijne gemeente....."

En op bladzijde 20:

> „.....het theologisch onderwijs moet GESCHIKT zijn voor DE OPLEIDING tot DEN DIENST DES WOORDS...."

Natuurlijk mogen de scholen der wetenschap, en de wetenschap zelf, niet hun doel hebben in zichzelf. „De wetenschap om de wetenschap" is tenslotte een even verderfelijke leus als die van „de kunst om de kunst". En natuurlijk moet ook de theologische wetenschap worden gesteld in dienst van God en Zijn gemeente, gelijk dat op dezelfde wijze het geval moet zijn met de andere deelen van de eene wetenschap. Maar daaruit volgt niet, dat de theologische wetenschap dienstbaar moet worden gemaakt aan de onmogelijke opleiding tot een ambt. Want moeten is dwang, dwang van menschen. Als wij zoo de theologie behandelen, gaat zij er aan, en dat is niet tot eere Gods en tot heil der gemeente. Laten wij toch geloof op God hebben dat Hij machtig is de theologie voor struikelen te bewaren, als zij zich vrij naar Zijn Woord ontplooit. En laten wij voortdurend dan gelooven dat, als zij zoo haar arbeid verricht, zij door haar aard geacht kan

worden van uitnemend belang te zijn voor de gemeente, onder anderen doordat de kerken in 1619 verklaard hebben dat zij, die willen staan naar het ambt, theologisch onderricht moeten zijn (en niet ambtelijk gevormd).

De groote fout van professor L. Lindeboom is weer deze, dat hij bezig is het praktisch belang der theologie voor het bizondere ambt om te smeden tot de theoretische verplichting dat zij dit ambt en dit ambt alleen diene.

Op bladzijde 21 bespreekt de hoogleeraar ook het onderwijs in de andere faculteiten, en maakt een onjuiste vergelijking:

> „.....het onderwijs der juridische faculteit (richt zich op) recht en wet, wetgeving en wetshandhaving. Zoo ook moet het onderwijs der theologie gericht zijn op, en ingericht naar de vereischten van den dienst des Woords in de gemeente van Christus. De dienst des Woords is het doel."

Hier vergist de schrijver zich. De vergelijking zou alleen dan opgaan als men in de juridische faculteit werd opgeleid tot een ambt, b.v. het ambt van rechter, of minister van justitie. Maar dat gebeurt gelukkig daar niet. En niet alleen richt dat juridisch onderwijs zich op de bestaande wetten en rechten, ook op die wetten en die rechten die niet bestaan in onze wetgeving maar wel daarin moesten bestaan. En zoo heeft de praktijk van den dienst des Woords aan het theologisch onderricht niet de wet te stellen. 't Zou er niet zoo mooi uitzien als dat het geval was.

Op bladzijde 25 zegt de hoogleeraar:

> „In onderscheidene landen zijn in den laatsten tijd klachten vernomen, dat de opleiding der theologische studenten onvoldoende is, niet beantwoordt aan de vereischten voor het ambt, waarnaar zij staan; en dit inzonderheid, wijl hunne kennis van de Schrift zoo gering is."

Het is nu maar de vraag waar de oorzaak van deze fout zit. Naar onze meening steekt die fout niet in het ontbreken van ambtelijke vorming of het gebrekkig opleidend karakter van het werk der professoren; die fout zit in het gebrekkig karakter van het theologisch onderricht, en daar alleen. Als er met de exegese de hand wordt gelicht; als vakken als historia sacra van het oude en nieuwe verbond als onwetenschappelijk terzijde

worden gesteld; [1]) als de dogmatiek het kompas der Schrift wegwerpt en op eigen kracht gaat varen; ja, dàn zijn die klachten over de gebrekkige geschiktheid der candidaten tot den heiligen dienst wel begrijpelijk en gerechtvaardigd, maar hun oorsprong is te zoeken daarin, dat de theologie niet overeenkomstig haar aard werd beoefend. Als dat werkelijk was gebeurd, dan zouden die klachten wel niet zijn vernomen, of, als ze dan nòg werden vernomen, konden ze slechts worden verklaard door de verregaande domheid der studenten en het totaal ontbreken der ambtelijke geschiktheid. Wellicht wisten zij dan ook te weinig wat bidden en werken was. En men kan studenten wel theologische kennis bijbrengen — hoewel, als ze niet willen, gaat ook dàt niet — maar nooit kan men den studenten de ambtelijke geschiktheid geven. Dat kan alleen Hij die tot de ambten roept.

Nu vermoedde ook professor L. Lindeboom wel dat niet ieder het met hem eens zou zijn, en dat er, naar aanleiding van zijn betoog, klachten zouden kunnen worden vernomen over den aard van een zoodanig theologisch onderricht, dat door hem werd begeerd.

Op bladzijde 26 staat de schrijver zijn tegenstander te woord:

> „Maar, waar blijft dan — zoo hoor ik roepen — de wetenschap, de wetenschappelijke studie der Godgeleerdheid? Ons antwoord mag geen ander zijn dan dit: een theologische wetenschap, die niet bestaanbaar is met onvoorwaardelijke onderwerping aan de Schrift, die niet leeft en opgroeit uit het onfeilbaar Woord, is niet, kan niet zijn, wetenschap der theologie....."

Hier verwart professor L. Lindeboom enkele zaken. De vrijheid der theologie door haar onvoorwaardelijke onderwerping aan de Schrift werd nooit door ons als gebondenheid voorgesteld, wel haar onvoorwaardelijke onderwerping aan het onmogelijke begrip van opleiding tot het ambt. Nergens staat in den bijbel dat men, om predikant te kunnen worden, in de theologie moet hebben gestudeerd.

Op bladzijde 27 zegt de hoogleeraar dat, als men zijn blik slaat op de eischen welke aan de studenten worden gesteld, spoedig

---

[1]) Men vraagt zich af waarom deze laatste vakken niet aan de Vrije Universiteit worden gedoceerd.

zal moeten erkennen dat de wetenschap niet werd verwaarloosd. Maar dit werd door ons in het geheel niet beweerd. Niet de v e r w a a r l o o z i n g, maar de b i n d i n g der wetenschap staat èn in Kampen èn in Amsterdam op het spel. En in deze beide gevallen dient deze theoretische binding, mèt haar praktische gevolgen, zoo spoedig mogelijk te worden ongedaan gemaakt. En daar de Theologische Hoogeschool geen opleidingsschool is, dient het onderzoek naar de beweegredenen, welke doen staan naar den dienst des Woords en der gebeden en der sacramenten, a a n h a a r niet plaats te hebben. Dit is geen theologische aangelegenheid, maar een kerkelijke zaak. Men staat pas naar het ambt, wanneer men probeert candidaat voor het praeparatoir examen te worden.

En aangezien het begrip „opleiding" is vervallen, en het niet zeker is of het theoretisch geoorloofd is dat de kerk een hoogeschool creëert, moeten wij nu ook nog spreken over de zinspreuk van het weekblad „De Wachter", dat in zijn kop nu al zeven en dertig jaren een onjuist beginsel predikt. Het is reeds gebleken dat „De Wachter" niet verantwoordelijk is voor het begrip „opleiding", wel heeft dit weekblad met groote kracht steeds gesproken over een beginsel; en dat is wel eens wat gevaarlijk.

De zinspreuk van „De Wachter" behoeft in elk woord herziening :

Opleiding ..... Theologisch Onderwijs.
Door de kerk ..... Georganiseerd door de kerken.
Voor de kerk ..... Voor de studenten.

Nu dus met het begrip „opleidingsschool" is afgerekend, en daarbij de ratio van het onderzoek naar de beweegredenen, welke doen staan naar het ambt, is vervallen; en het preekcollege moet worden afgeschaft en het ook duidelijk is dat in deze hoogeschool slechts krachtens het ambt aller geloovigen wordt gedoceerd en gestudeerd; en ieder zal moeten erkennen dat ook de zusters der gemeente met dat ambt zijn bekleed; en de studie der theologie voor ieder die God liefheeft van belang is en zoo ook tot heil der gemeente is; moet de slotsom luiden, dat z o o s p o e d i g m o g e l i j k meisjesstudenten in de gelegenheid moeten worden gesteld aan de Theologische Hoogeschool theologie te studeeren. Kamper meisjes, die na haar eindexamen gymnasium niet precies weten wat zij moeten aanpakken, en ook nog niet aan de uitzet toe zijn, kunnen niet beter doen dan theologie gaan studeeren.

Dat zal niet alleen voor haarzelf, maar ook voor de gemeente van Kampen van belang zijn. Des te beter kunnen zij dan medewerken aan al het kerkwerk, waartoe ook de vrouw is geroepen. Immers, in al den arbeid die niet aan het bizondere ambt toekomt, maar aan het gewone ambt a l l e r geloovigen, is de vrouw de gelijkwaardige helpster van den man. Er is wel een natuuronderscheid tusschen man en vrouw, maar geen genade-onderscheid, Galaten 3 : 28. Zoo heeft zij dus dezelfde roeping in het kerkwerk als de man, uitgenomen in dat van het bizondere ambt.

En aangezien naar het woord van dr H. Bavinck één christelijke universiteit meer waard is dan honderd evangelisatieposten; en aan de Vrije Universiteit, onder voorbehoud dat geen ongereformeerde dissertaties zullen worden geleverd, ieder, hoe zijn godsdienstige overtuiging ook zij, in elke faculteit mag studeeren en examens afleggen; en de verbreiding der gereformeerde theologie altijd van belang is, dient in dit opzicht aan de Theologische Hoogeschool een soortgelijke bepaling te worden gemaakt als aan de Vrije Universiteit.

Een zeker conservatisme moet ons van dergelijke maatregelen niet weerhouden. God zij met ons.

HOOFDSTUK VIII

HET PROMOTIERECHT DER THEOLOGISCHE HOOGESCHOOL

a. IN DE NABIJHEID VAN HET PROMOTIERECHT.
b. HET PROBLEEM GESTELD EN BESPROKEN.
c. SNEEK 1939.

a. IN DE NABIJHEID VAN HET PROMOTIERECHT.

Van 1908 naar 1930 is een heele sprong, maar kunt u nog springen, spring dan mee. Wij komen zoo langzamerhand op de terreinen welke palen aan het promotierecht. Doch, voor wij tot het promotierecht zelf overgaan, willen wij nog een enkele uitspraak van K. Schilder uit zijn brochure „Afbouw" bespreken. Wij spraken in het voorafgaande reeds over het feit, dat de hoogleeraren van Kampen tot hun arbeid werden gedeputeerd door alle kerken saam. Gelijk natuurlijk ook de hoogleeraren der Vrije Universiteit door de Vereeniging voor hooger onderwijs worden gedeputeerd. Op bladzijde 17 van zijn geschrift „Afbouw" laat K. Schilder uitkomen, dat het woord deputaten voor de hoogleeraren zeer ongepast is :

> „.....sommigen hebben zelfs in de laatste maanden het gereformeerde stopwoord „deputaten" op de hoogleeraren te Kampen toegepast: deputaten voor de opleiding."

Nu moet allereerst worden opgemerkt dat een deputaatschap niets oneervols is. Integendeel, het is een hooge eer door de generale synode als haar deputaat te worden benoemd. Maar natuurlijk moet deze naam niet aan de hoogleeraren worden gegeven, als hij onjuist is. Echter beteekent de naam deputaat dat men een gegeven opdracht gaat vervullen. Slechts dan zou men de hoogleeraren geen deputaten kunnen noemen als zij bizondere ambtsdragers waren. Dan mochten zij door de generale synode niet worden benoemd, maar moesten worden beroepen. Maar deputaten worden benoemd, aangezien zij in het ambt der geloovigen hun opdracht moeten vervullen, hetwelk ook daaruit blijkt, dat ook personen, die niet in het bizondere ambt staan, voor een deputaatschap in aanmerking kunnen komen.[1]) Naar onze

[1]) Vergelijk hiervoor stelling 3 van H. C. Rutgers in zijn proefschrift „Kerkelijke Deputaten". Deze stelling luidt: „Het is gewenscht dat de synoden, meer dan tot dusverre, hare deputaten ook kieze buiten den kring der predikanten." (Het is te betreuren, dat noch uit de titelpagina, noch uit het inleidend woord van den promovendus valt af te leiden, dat dit proefschrift in het jaar 1910 werd geschreven. Wanneer zal men nu eens breken met de gewoonte wetenschappelijke werken zonder jaartal te laten verschijnen?)

meening is er dus een groot gradueel verschil tusschen de hoogleeraren en de deputaten, maar geen principiëel verschil. Zijn het geen deputaten, dan is er een kerkelijk professorenambt, in den schriftuurlijken zin des Woords.

Op bladzijde 61 brengt K. Schilder deze zaken wederom min of meer ter sprake. Daar zegt de latere hoogleeraar:

> „Men zal zeggen: hier hebt ge nu juist de ambtsdragers ter sprake gebracht, en dat weten we allang, want het meerderheidsrapport zegt: dat, indien Christus de wetenschap aan de kerk had willen toebetrouwen, Hij daarvoor een a m b t aan de kerk zou gegeven hebben."

Ook de schrijver erkent dus dat er geen bizonder ambt is gegeven voor de beoefening der theologische wetenschap. Waarmede naar onze meening tegelijk is vastgesteld dat hij zijn werk krachtens het ambt der geloovigen verricht, dus geen bizonder ambtsdrager meer is, waarmee overeenkomt dat hij werd benoemd en niet beroepen, en waaruit wij dus afleiden dat hij op het oogenblik deputaat is, wel een van de belangrijkste deputaten die wij hebben, maar dan toch deputaat.

De schrijver vervolgt:

> „Daarom wijs ik er op, dat wij ook dikwijls handelingen aan „d e k e r k" toeschrijven, die niet door haar leden hoofd voor hoofd, niet ook door haar ambtsdragers, maar — schoon met bewilliging, en krachtens besluit van de kerkelijke gemeenschap in wettige vergadering — zonder eenige directe ambtsbemiddeling geschieden."

Hier denkt de schrijver aan de gewone deputaatschappen. Wij kunnen ons met deze zinsneden van harte vereenigen. Als in Kampen wetenschap wordt bedreven, bedrijft de kerk daar geen wetenschap. Dat zou zoo zijn, als daar krachtens het bizondere ambt de theologie werd beoefend. Maar dat is zoo niet. Het zijn daar — en nu valle men toch niet over dezen naam — deputaten; alleen geen deputaten voor de opleiding, maar deputaten voor het geven van onderwijs in de theologie.

De schrijver vervolgt:

> „Zoo onderhoudt de kerk betrekkingen met de overheid..., de daartoe aangewezen „deputaten" behoeven geen ambtsdragers te zijn."

Theoretisch is het naar onze meening ook niet noodig dat de

in Kampen te benoemen hoogleeraar bizonder ambtsdrager is. Want daar wordt niet krachtens het bizondere ambt gedoceerd. Wie als bizonder ambtsdrager wordt benoemd, moet dat ambt tòch neerleggen. En zou een geval, als van dr A. Noordtzij te Utrecht, zich, waar het Kampen betrof, niet mogen voordoen? Het is daar toch geen opleidingsschool?

Deze dingen staan wel degelijk in verband met promotierecht. Want als het onderwijs in Kampen wordt gegeven krachtens het bizonder ambt, in naam der kerk, dan is het kerkelijk onderwijs, dan moest feitelijk ook het praeparatoir examen voor de Kamper candidaten worden opgeheven, dan moest er naar onze meening nimmer een doctoraal examen aan de Theologische Hoogeschool worden afgenomen, en zeker niet het promotierecht. Dan zou het inderdaad iets gaan lijken op een kerkelijk doctoraat.

Er zullen onder ons zijn die zich nog wel zullen herinneren hoe in 1930 ook het argument naar voren werd gebracht dat de eventueele dissertaties aan de Theologische Hoogeschool den kerkelijken ijk der rechtzinnigheid zouden dragen en dat de kerk toch nimmer zulk een verantwoordelijkheid op zich mocht nemen. Dr S. Greijdanus heeft in zijn brochure „Het meerderheidsrapport van het Curatorium inzake het Doctoraat aan de Theol. School te Kampen" [1]) dit argument weerlegd. De hoogleeraar staat natuurlijk op het standpunt dat men in Kampen wetenschappelijk onderwijs geeft en ontvangt; en dat dit onderwijs hetzelfde gezag heeft als alle onderwijs dat door de christelijke wetenschap wordt gegeven, n.l. er valt over den inhoud van het gegeven onderricht te disputeeren. En zoo gaat dan dr S. Greijdanus de meening weerleggen alsof de dissertatie den kerkelijken ijk der rechtzinnigheid zou dragen. Want als dat zoo is, dan hebben alle publicaties van de hoogleeraren hetzelfde karakter, ook de colleges, ook hun artikelen in „De Bazuin", en aangezien dat alles ongewenscht is, zou het dan maar het beste zijn de Theologische School op te heffen. Dat zijn zoo de consequenties van dr S. Greijdanus, waarmede ook wij ons wel kunnen vereenigen. Wij voegen daaraan nog toe, dat, als inderdaad een dissertatie aan de Theologische Hoogeschool dat karakter zou dragen, het gewenscht ware tijdens de promotie niet te opponeeren, want dat mag niet tegen een geschrift dat den kerkelijken ijk der rechtzinnigheid draagt. Dat zou zijn een aanrichten van secte en muiterij in de kerk. Het moet dat uur dus doodstil zijn in de aula, of men moest

---

[1]) Uitgave J. H. Kok, Kampen, 1930.

den promovendus duidelijk willen maken dat zijn geschrift zoo buitengewoon goed is geslaagd. En voor het overige, men kan een gravamen indienen!

Maar al zijn we dit dus van harte eens met dr S. Greijdanus, wij veroorloven ons de opmerking dat het wetenschappelijk karakter van den toekomstigen graad van magister theologiae nauw samenhangt met het wetenschappelijk karakter van het onderwijs. Men bedenke toch dat, als men wil volhouden dat een professor als kerkelijk ambtsdrager les geeft, daarmede ook het kerkelijk karakter zijner lessen is bepaald, en dat in dat geval naar onze meening het argument van het meerderheidsrapport over het kerkelijk karakter der proefschriften wèl hout snijdt. Wij zien het dus zoo: kerkelijk ambtsdrager? Goed, maar dan is het candidaatsexamen een kerkelijk examen, dan wordt men daardoor kerkelijk candidaat. Dat zou dan nog eenigermate kunnen. Maar dan geen doctoraal examen, want een kerkelijk doctorandus kent men niet; en dan z e k e r niet het promotierecht. Hoogstens zou er na het candidaatsexamen dan nog gelegenheid kunnen worden gegeven om voor hen die verder willen, nog bepaalde colleges te organiseeren, maar meer niet. Maar is men geen kerkelijk ambtsdrager, dan is het candidaatsexamen ook een wetenschappelijk examen, en daaruit volgt dat een doctoraal examen ook zeer geoorloofd is. En waarom mag men dan niet een dissertatie — mits zij maar Schrift en belijdenis eerbiedigt — verdedigen met het gewoon-ambtelijk gezag?

Daarom verbaast het ons ook dat dr S. Greijdanus, die zoo sterk opkomt voor het wetenschappelijk karakter van het onderwijs in de zalen van perceel Oudestraat 6, tegelijk volhoudt dat er is een professoren-ambt. Wij kunnen dat niet anders zien als een inconsequentie in zijn standpunt. Op bladzijde 30 van bovengenoemd geschrift zegt dr S. Greijdanus:

> „En zoo is het ambt van de wetenschappelijke opleiding tot den dienst des Woords in wezen het leeraarsambt van den dienaar des Woords, dat God aan Zijne Kerk gaf, principiëel daarmede identiek, slechts in bijkomstigheden daarvan verschillend."

In onze schematische voorstelling van bladzijde 36 gaven wij echter aan dat het verschil niet bijkomstig maar principiëel is.

Dr S. Greijdanus is van meening dat een hoogleeraar eigenlijk een dominee is, die van zijn andere ambtswerk is ontslagen, om zich nu des te beter aan het leeren en onderrichten der studenten

te kunnen wijden. Maar dan zijn de colleges catechisaties, dan nimmer het promotierecht! Dan moet voortaan een hoogleeraar ook beroepen worden, en niet benoemd, gelijk men een deputaat benoemt.

Maar, behalve dat, als men kan worden opgeleid tot dienaar des Woords, rijst ook de vraag, waarom men dan ook niet kan worden opgeleid tot professor. Wij voor ons zouden dan maar het liefst dadelijk willen worden opgeleid tot professor... Maar dan rijst de vraag welk ambt geroepen is tot het opleiden van professoren. Dan krijgen we een trap van steeds hoogere ambten, welke doet denken aan de Roomsche hiërarchie. In feite is de uitdrukking opleiding tot den dienst des Woords, naar haar wezen beoordeeld, Roomsch. Het eene ambt kan het andere ambt niet voortbrengen. En daarom is de redeneering van dr S. Greijdanus, die hier spreekt over wetenschappelijke opleiding tot den dienst des Woords, door een ambt, in wezen Roomsch. Gelijk ook het beginsel van „De Wachter" in wezen Roomsch is. En gelijk het beginsel van H. H. Kuypers proefschrift in wezen Roomsch is. En gelijk het in 1892 aanvaarde beding gebouwd is op een beginsel dat in wezen Roomsch is. En gelijk het reglement der Theologische Hoogeschool gebouwd is op een beginsel dat in wezen Roomsch is. En gelijk hetzelfde moet worden gezegd van de artikelen welke het verband der gereformeerde kerken met de theologische faculteit der Vrije Universiteit regelen. Ook deze artikelen roepen met zooveel andere zaken, luide om bevrijding uit de Roomsche boeien. Zij allen toch zijn verstrikt in het opleidingsnet! Gelijk wij en onze vaderen, aan beide kanten van de Zuiderzee, geworsteld hebben met opleidingsvragen, daarbij vergetende dat wij de schriftuurlijke lijn hadden verlaten. Zoo keken onze vaderen met ontstemde gezichten elkander aan. De een gaf den ander de schuld. En ze konden het met elkaar maar niet eens worden. En in 1902 werd een plaatselijk succes geboekt.

Dr S. Greijdanus zegt op bladzijde 30 van zijn brochure:

> „De Heere Christus heeft aan Zijne kerk dus wel een ambt gegeven, ook voor de wetenschappelijke beoefening der theologie: het ambt nml. van den dienst des Woords, of van den dienaar des Woords."

Wij kunnen dit niet inzien. In de kerk, in den dienst des Woords, moet geen wetenschappelijk onderricht worden gegeven. In de Theologische Hoogeschool wel, maar dat is geen dienst

des Woords. Het ambt dat de Heere Christus heeft gegeven voor de wetenschappelijke beoefening der theologie is het ambt aller geloovigen.

Maar als de wetenschappelijke beoefening der theologie aan een bizonder ambt was gebonden, dan mochten zij geen theologische boekjes schrijven die niet met dat ambt waren bekleed. Wij zien dit dus anders. De hoogleeraar trekt ook de consequentie uit het standpunt van hem die zich niet met zijn betoogtrant kan vereenigen :

> „Anders zoude trouwens ook een hoogleeraar in de Theologie bij zijne benoeming tot, en optreden als zoodanig Hoogleeraar, tot een anderen staat des levens overgaan, en zijn radicaal van Dienaar des Woords niet mogen behouden."

Men weet nu wel dat wij deze gevolgtrekking gaarne aanvaarden. Een hoogleeraar is een afgetreden ouderling in de leer. En dienaren des Woords honoris causa kent men in de kerk niet.

Op grond van dit alles houden wij ook aan het deputaatschap voor het leven vast.

Uit de brochure, welke dr S. Greijdanus in 1930 schreef, blijkt wel duidelijk dat de hoogleeraar de consequenties liefheeft. De hoogleeraar vergunne ons hem in een schema te doen zien hoe, naar onze meening, de consequenties zijn van iemand die verklaart dat het ambt van hoogleeraar een kerkelijk ambt is, in den schriftuurlijken zin des Woords. De cursief gedrukte kolom reiken wij gaarne aan dr S. Greijdanus over. Zelf nemen wij de andere.

OF	OF
Opleiding tot den dienst des Woords.	Theologisch onderricht.
Bizonder ambt.	Gewoon ambt.
Welcerwaarde hooggeleerde heer.	Weledelhooggeleerde heer.
Geen overgang tot een anderen staat des levens en geen deputaat.	Overgang tot een anderen staat des levens en wel deputaat.
Beroeping.	Benoeming.
Bevestiging.	Installatie.
Intrede.	Inaugureele rede.
Primaat der theologie.	Gelijkheid der wetenschappen.
Kerkelijk onderwijs.	Geen kerkelijk onderwijs.
Steunt op het gezag der kerk.	Steunt niet op het gezag der kerk.
Geen wijziging der K.O.	Wel wijziging der K.O.
Candidaatsexamen is een kerkelijk examen.	Candidaatsexamen is een schoolexamen.
Eerwaarde heer.	Weledelgeboren heer.
Geen praeparatoir examen.	Wel praeparatoir examen.
Nooit het promotierecht.	Natuurlijk het promotierecht.
Kerkgebouw.	Schoolgebouw.
Koster.	Pedel.

Tenslotte nog een opmerking van dr S. Greijdanus naar aanleiding van het promotierecht. Men kent het argument dat Kampen geen universiteit is en dat het daarom niet mag. Daarover spreken wij straks. Dr S. Greijdanus zegt op bladzijde 44 :

„Dat zij geene Universiteit is, moge men betreuren."

Het is niet geheel duidelijk of dr S. Greijdanus dit zelf ook betreurt. Indien dit het geval zou zijn, zou het van belang zijn te vernemen op welke theoretische heipalen de hoogleeraar het praktisch beton harer muren zou willen optrekken. Natuurlijk heeft deze opmerking van dr S. Greijdanus niets te maken met zijn liefde voor de Vrije Universiteit. Wij mogen deze zaken toch wel theoretisch overwegen zonder van partijzucht te worden verdacht?

b. HET PROBLEEM GESTELD EN BESPROKEN.

Natuurlijk is duidelijk dat het promotierecht geen zaak mag zijn van sympathie (liefde) of van antipathie (haat). Wie het zoo ziet, hij moge broeder A of broeder B heeten, heeft zich in dit opzicht nog niet bekeerd tot den God Israëls. Het moet een kwestie zijn van theorie en praktijk. Als het theoretisch naar onze beste overtuiging niet mag, dan mag het nooit, ook al smeeken duizend candidaten van Kampen aan de synode: „och toe, vindt u dit nu alstublieft goed". Maar aan den anderen kant moet ook worden volgehouden: als het theoretisch wel mag, dan moet het ook terstond, ook al zouden — des neen — duizend Vrije Universiteiten hun stem opheffen en weenen.

Natuurlijk kunnen wij, wanneer wij den draak der partijzucht onbarmhartig den nek omdraaien, nòg dwalen. Ons onderzoek kàn zich ook dán vergissen. Maar in elk geval weten wij, dat, als wij ons niet laten leiden door ongehoorzame sympathie of antipathie, wij aangenamer zijn in de oogen van Hem Wien alle zonde een gruwel is. En zoo gaan wij dan, mede in het licht van wat werd gevonden, onderzoeken welke de goede en welbehaaglijke en volmaakte wil Gods is; ten spijt van Karl Barth en zijne trawanten.

Men zal ons dan wel willen toestemmen dat de argumenten tegen het promotierecht zich concentreeren om twee vragen: 1) Mag dit wel aan een kerkelijke hoogeschool; 2) Mag dit wel aan een hoogeschool met één faculteit, of met andere woorden, moeten wij er niet bij blijven, dat alleen een hoogeschool die alle wetenschappen beoefent, dit recht mag hebben?

Nu zou het met eenige moeite niet zoo ondoenlijk zijn allerlei uitspraken van dr A. Kuyper over deze aangelegenheden tegen elkander uit te spelen. Verbazend is het materiaal, dat in de inleidende hoofdstukken van „Afbouw" door K. Schilder werd bijeengebracht. Later is dit materiaal nog in omvang toegenomen. Ook dr H. H. Kuypers standpunt zou in dit opzicht vatbaar zijn voor immanente critiek. Men denke slechts aan zijn promotie te Parijs. Dit alles raakt echter familiegeschiedenis. In dit opstel kunnen wij dergelijke immanente critiek rustig achterwege laten.

Wat nu de eerste vraag betreft of het promotierecht mag worden toegekend aan een kerkelijke hoogeschool, men zal reeds hebben begrepen hoe onze meening daaromtrent is. Wij toonden reeds een en ander maal aan, dat in deze hoogeschool geen kerkelijk onderwijs maar wetenschappelijk onderwijs wordt gegeven. En dat dat onderwijs geen bizonder-ambtelijk gezag heeft; dat dus een doctoraal examen slechts een gradueel verschil heeft met het candidaatsexamen, en dat de promotie niets te maken heeft met een z.g. kerkelijk doctoraat. Deze graad werd uitgereikt door de hoogeschool, die in dit opzicht haar souvereiniteit in eigen kring beleeft.

En gelijk over elk boek van een hoogleeraar aan deze hoogeschool mag worden gedisputeerd, zoo ook over het boek van den leerling die gedurende een uur bereid werd gevonden het voor en tegen zijner studie in broederlijke discussie te overwegen.

Wat dit betreft is dus ook naar onze meening de beslissing theoretisch gevallen bij het candidaatsexamen. Men heeft nu nog slechts de gelegenheid te geven dat de door de kerken opgerichte hoogeschool van haar hoogeschool-recht gebruik make.

Als dan ook K. Schilder de ondertitel van zijn geschrift „Afbouw" formuleert als een woord over de praktische erkenning van het promotierecht is daarmede in de verte de bedoeling van den schrijver niet om aan te geven dat deze zaak niet theoretisch moet worden gezien. Alleen is naar het oordeel van den lateren hoogleeraar de theoretische beslissing in 1896 gevallen toen, zooals men nu weet, het onderwijs aan de Theologische Hoogeschool op streng-wetenschappelijken leest werd geschoeid. Wij kunnen niet anders zien of deze meening is gerechtvaardigd. Alleen willen wij daarmede een stap verder terug gaan. De kerken hadden in 1854 hun hand reeds uitgestrekt naar het theologisch onderricht, hoe gebrekkig dit ook was. En de daad van 1854 was niet anders dan een maatregel welke voortvloeide uit den eisch van artikel acht der kerkenorde, die, opgesteld in het Dordt van 1619, riep

om wetenschappelijk gevormde dominees. Het bizondere ambt in 1854 heeft gezorgd voor de goede uitvoering van de uitspraak van 1619. Was die er niet geweest, dan was 1854 niet noodig geweest.

Naar onze meening houdt dan ook het standpunt van hen die het promotierecht bestrijden — afgedacht van hun bedoeling, welke wij ten volle respecteeren — in dat men de Theologische Hoogeschool als theoretisch ongeoorloofd moet opheffen.

Nu is dat in het geheel niet erg, als deze personen dan ook maar de consequentie van hun standpunt doorzien, èn er voor uitkomen. Dan kunnen wij, terwijl de Theologische Hoogeschool haar promotierecht uitoefent, als goede christenen spreken over de vraag of zij wel voor God bestaanbaar is.

En zoo komen wij dan toe aan het tweede argument, of men het promotierecht wel kan erkennen van een hoogeschool met één faculteit. Wij manen dadelijk tot voorzichtigheid. Want men bedenke, dat ook de Vrije Universiteit nog niet is een hoogeschool waar men alle wetenschappen doceert. Zij is nog klein, al verachten wij haar in haar kleinheid niet. Juist omdat zij nog klein is, daarom drukken wij haar te vuriger aan ons hart, gelijk een moeder die haar dreumes eens optilt en zegt: „lieve jongen, wat ben ik blij dat ik jou nu nog heb". Maar men weet dat dit argument tegen Kampen werd aangevoerd. Wij zullen maar niet vragen hoeveel faculteiten en hoeveel hoogleeraren de Vrije Universiteit had toen men in den aanvang van haar bestaan daar den doctorstitel haalde. „Alle wetenschappen?" Maar kom, laat ons nu ijlings voortvaren op ons argumentenschip.

Nu toonden wij reeds meermalen aan dat men nimmer kan volhouden dat de theologie regina scientiarum, koningin der wetenschappen is. Zij heersche niet over de andere wetenschappen, maar de andere wetenschappen mogen dit ook niet doen over haar. Nu zal men zeggen: ja, maar het verband tusschen de theologie en de andere wetenschappen dat is er toch? Zeker, dat is er en dat mag ook niet worden verwaarloosd. Maar dit verband bestaat niet hierin dat, wanneer men theologie studeert, men noodzakelijk onder het college de galmstem moet hooren van den iuridischen hoogleeraar in het nevenvertrek. Ook de theologische promotie wordt niet gered door een groot heir van niet-theologische hoogleeraren dat haar bijwoont. Ook het gemeenschappelijke gebouw en de gemeenschappelijke bibliotheek en conversatiezaal brengen dat verband niet. Dat verband moet zitten in de hoofden der theologische hoogleeraren en studenten, en anders is het mis, en goed ook.

Wij zeiden toch boven reeds dat ieder geloovige een Schriftgeleerde is. Men kan niet volhouden dat er een wezenlijk onderscheid is tusschen de kennis van een theoloog in wetenschappelijken zin en een eenvoudig kind van God. Welnu, zoo is ieder geloovig rechtsgeleerde ook een Schriftgeleerde.

Maar ook tusschen de kennis van een academisch gevormd iurist en een ongestudeerd mensch is slechts een gradueel verschil. Dus ook: ieder geloovige een rechtsgeleerde. Zoo waren de afgescheidenen in hun eenvoud heel wat bekwamer in het uitleggen van de grondwet huns aardschen konings dan de knappe minister van justitie Van Maanen, met al zijn geleerdheid. Wat waren dat een fijne rechtsgeleerden, en wat kenden zij ook de grondwet van den Overste van de Koningen der aarde goed.

Zoo is ook ieder geloovige een gezondheidsgeleerde.[1]) Het is natuurlijk volkomen juist dat de arts heel wat meer weet dan zijn patient, maar dit is een gradueel verschil. Zoo kan het voorkomen dat een eenvoudige geloovige heel wat scherper sommige verschijnselen kan beoordeelen dan de knappe maar ongeloovige dokter. Dat geen mensch volmaakt gezond is, behoeft de dokter hem niet te zeggen. De bijbel leert zoo duidelijk, dat ons leven aankoerst op den dood. Ook weet hij heel wat meer over den theoretischen achtergrond van den dood. Hij is zoo bedreven in de gezondheidsleer dat hij niet spreekt, zooals een liberale dokter zestig jaar geleden eens zeide van een ernstigen patient: „die wordt vast niet meer beter, en morgen is hij dood." Want toen

---

[1]) Wij bedoelen hiermede dat ieder geloovige een geneeskundige is. Wij hebben ons echter de vraag gesteld of de naam „geneeskunde", „medische faculteit", wel terecht is gekozen. O.i. niet.

Het uitgangspunt van dezen naam is de ziekte, welke moet worden genezen. Maar is dat wel juist? Iemand is toch eerst gezond, geraakt dan in de ziekte, opdat hij door de genezing weer kome tot de gezondheid? En de medische wetenschap begint toch ook niet met de pathologie, de ziekteleer? Men begint daar met het organisme van den mensch in normalen toestand, om via de ziekteleer en de diagnostiek te komen door de therapie tot de gezondheid. De wetenschap der rechtsgeleerdheid noemen wij toch ook niet naar abnormale toestanden op deze wereld? Anders zouden wij moeten spreken van de faculteit der strafrechtleer, of zooiets. De naam geneeskunde geeft dus onvolledig weer wat deze faculteit verricht. Zijn boog is klein:

ziekte — genezing.

Maar ons voorstel, deze faculteit te noemen die der gezondheidsleer, komt, naar onze meening, dichter bij de encyclopaedische waarheid. Nu is de boog ook grooter:

gezondheid — ziekte — genezing — gezondheid.

Vergelijk hiermede den naam van het Belgische departement van volks-

kwam de eenvoudige dominee op bezoek: „Morgen dood? Alsof de wetenschap het laatste woord heeft. God regeert. Komt, bidden wij." En ja, toen de arts den volgenden dag terugkwam toen moest hij wel erkennen, dat de zieke wel vooruitging, en daarmede moest hij ook toegeven dat die eenvoudige dominee een geweldig goeden kijk op het geval had gehad. De factor, door den wetenschappelijken arts verwaarloosd, was nota bene de belangrijkste factor van heel de ziekte: God regeert.

En zoo is ook ieder geloovige een geschiedkundige. Eenvoudige geloovigen kunnen de geschiedenis der afscheiding heel wat beter begrijpen dan de knappe maar ongeloovige professor. Denk nu alleen maar eens aan dr J. Reitsma. Zoo weet ook ieder kind van God dat de geschiedenis is de ontplooiing van Gods raad; dat zij niet objectief, in den zin van zonder beoordeeling en maatstaf, kan worden beschreven. Zoo beschrijven wij toch niet de Bartholomeusnacht? En de geschiedenis van het communisme?

Een geloovig mensch is dus van alles, omdat hij ook met alles heeft te maken, in alles een roeping heeft, omdat hij is geplaatst in het volle leven dat de wetenschappen niet in vijf hokjes verdeelt. (Over de vraag of dit vijftal filosofisch wel gemotiveerd is spreken wij nu niet.) Tenslotte zijn alle wetenschappen één, want er is ook maar één God die hemel en aarde heeft gemaakt.

Het is dus duidelijk dat de theologische hoogleeraren ook in

---

gezondheid. Gelukkig spreekt deze naam niet van ziektebestrijding of iets dergelijks.

Men bedenke bij dit alles ook hoe ons woord dokter wel afkomstig zal zijn van het Latijnsche woord doctor, dat leeraar beteekent. Hier ziet men terecht uitgedrukt de gedachte dat een dokter niet kan genezen; hij kan hoogstens omtrent de genezing iets leeren.

Terecht wordt daarom de naam van een onzer vereenigingen genoemd: „Vereeniging tot christelijke verzorging van geestes- en zenuwzieken". Wat zou men wel zeggen als hier was gesproken van genezing? Laten wij daarom ook een dokter nooit een geneesheer noemen. Er is maar één Geneesheer, en Die woont in den hemel. Een dokter kan geneesmiddelen geven, geen genezing. Daarom zou men hem nog beter geneesmiddelenheer kunnen noemen dan geneesheer. Deze laatste naam zou ook bij menschen afgodische gedachten kunnen opwekken; het zou hun vertrouwen van God kunnen aftrekken, en hen van menschen doen verwachten wat alleen Godes is. Ook de Heiland sprak niet van geneesmeester, maar van medicijnmeester, Lukas 4: 23. Daarom moet een zeker onchristelijk conservatisme er ons niet van weerhouden de medici voortaan gezondheidsgeleerden te noemen, ook al lachen alle rijksuniversiteiten en stadsziekenhuizen ons uit.

Want er staat geschreven: „Weest niet wereldgelijkvormig, maar wordt veranderd door de vernieuwing van uw inzicht."

beginsel rechtsgeleerden zijn, en geschiedkundigen, en gezondheidsgeleerden, al moet terstond worden toegegeven dat hun desbetreffende collega's het heel wat verder in die vakken zullen hebben gebracht. Maar het principieele verband zit in hun hoofd, en anders is het mis. En wat nu de p r a k t ij k van dat verband betreft — dit verband onderhouden zij vooral door boeken en niet door voorzichtig aan de collegezaal van hun collega aan te kloppen: „mag ik ook wat vragen?"

In de volgende teekening hebben wij — nu nog maar uitgaande

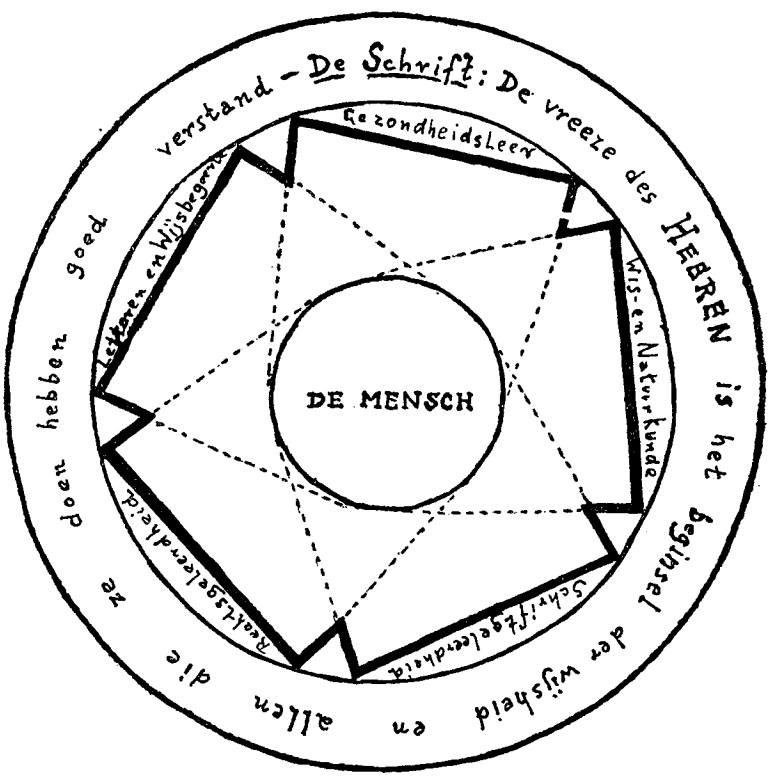
De Schrift: De vreeze des HEEREN is het beginsel der wijsheid en allen die ze doen hebben goed verstand
Gezondheidsleer
Wis- en Natuurkunde
Scheikundige leerstellingen
Realistische leerstellingen
Letteren en Wijsbegeerte
DE MENSCH

van de disputabele indeeling van vijf faculteiten — getracht aan te geven hoe niet alleen de Schrift de koningin is van alle wetenschappen, maar ook hoe men geen enkele wetenschap kan beoefenen zonder verband te oefenen met de andere wetenschappen. Hoogstens kan men zich meer op het theologische deel der eene wetenschap toeleggen. Dan studeert men in de faculteit der Schriftgeleerdheid.

Aan deze teekening ziet men dus duidelijk dat niet één deel der wetenschap te isoleeren is van de andere deelen; dat in principe elke faculteit raakt aan de andere faculteiten; dat gelijk geen kerk over een andere kerk en gelijk geen dienaar over een anderen dienaar zal heerschen, ook de andere wetenschappen niet hebben te heerschen over de theologie en zij, naar haar aard als alleenstaande faculteit, tot de promotie gerechtigd is en geroepen. Ook geroepen. Want het beginsel van dr A. Kuyper, souvereiniteit in eigen kring, doet wel niet een door de kerken georganiseerde theologische hoogeschool verrijzen, maar doet wel aan een theologische hoogeschool — die immers niets met opleiding heeft te maken — het promotierecht verrijzen. Dit behoort tot haar souvereiniteit. De hoogleeraren en curatoren kunnen dus, wanneer zij het samen eens zijn, rustig het promotierecht invoeren. De secretaris van de curatoren zal dan wel zoo vriendelijk zijn om aan de synode een briefje te schrijven, dat aldus werd besloten.

En als vele synodeleden dan wat onrustig elkander aanzien, dan moeten zij allen maar bedenken, dat deze handeling der Theologische Hoogeschool kerkrechtelijk v o l k o m e n j u i s t is. Dit immers behoorde niet tot het recht der kerk maar tot het recht der door haar geschapen hoogeschool.[1]) Dan had zij die hoogeschool maar niet moeten oprichten, maar nu zij er is moet zij niet belemmerd worden in de souvereiniteit van haar kring. Kom niet een berin tegen die van jongen is beroofd, want zij is tot alles in staat omdat haar souvereiniteit over den kring harer jongen is aangetast. En richt niet een Theologische Hoogeschool op en tast dan tegelijk haar souvereiniteit in eigen kring aan. Dat verscheurt de ware verhoudingen even wreed als die berin u. Net zoo goed als elke andere inrichting van hooger onderwijs, heeft zij u i t h a a r a a r d het recht om de theologie tot in hoogste potentie te doceeren. Zeg niet tegen haar: „nu ja, gij kunt maar

[1]) Terecht heeft immers de synode van 's-Gravenhage 1914 o.a. verklaard, dat zij „als zijnde een kerkelijke vergadering, en geen wetenschappelijk college de bevoegdheid mist, om zoodanig recht te verleenen." De Theologische Hoogeschool ga dus met een gerust geweten haar gang.

voor de helft meedoen, gij moogt 50 % van de theologie doceeren, en de anderen 100 %". Want dat zou een mensch uitzinnig maken. Is men tegen het bestaan der Theologische Hoogeschool, dat zegge men eerlijk; tegelijk kan zij op haar promotieweg voortgaan, en tegelijk kunnen wij het gesprek over haar bestaansrecht voortzetten. Maar eerlijk is eerlijk — zoolang zij bestaat, moet zij naar haar aard bestaan. Geen half werk. En niet haar een beetje willen tegenwerken door haar het promotierecht te misgunnen. Dat doet denken aan de methoden van 1902: haar krenken. Het is met de Theologische Hoogeschool zoo: samen uit — samen thuis. Hebben wij besloten haar met God en met eere te onderhouden, dan zullen wij dat doen. Zien wij in dat zij theoretisch, en dus praktisch, onbestaanbaar is, dan zullen wij haar onder aanroeping van den naam des HEEREN opheffen; of haar overdragen aan een vereeniging, of haar maken tot een zelfstandige faculteit.

Natuurlijk werd hiermede n i e t i n h e t m i n s t bedoeld te zeggen dat allen die tegen het promotierecht zijn, haar in haar bestaan wilden treffen. Gerekend werd echter met de mogelijkheden die het menschelijk hart helaas biedt. N i e m a n d b e h o e f t z i c h v o o r z i j n s t a n d p u n t t e s c h a m e n — als het maar niet in strijd is met Gods Woord —, slechts hij zou zich moeten schamen die niet alles zegt wat hij denkt, en dus niet een blank oprechten indruk kan maken.

Hoewel de synode over het promotierecht der Theologische Hoogeschool dus feitelijk niets heeft te zeggen, of zij moest dit recht als vanzelfsprekend erkennen; hoewel deze dingen dus zoo zijn, zoo is nu eenmaal door het begrip „opleidingsschool" deze zaak ter synode gekomen, een en andermaal.

c. SNEEK 1939.

Voor wij samen nu de gegevens van de dagbladpers gaan bespreken, zal het dienstig kunnen zijn te beluisteren wat dr K. Dijk in „De Bazuin" van 4 Augustus 1939 schreef.

De hoogleeraar bespreekt zijn persoonlijk gevoelen :

> „Ik wil alleen aan enkele lezers, die mij gevraagd hebben, hoe t h a n s mijn standpunt in deze kwestie is, antwoorden, dat ik zooals ik in mijn inaugureele rede gezegd heb, van standpunt n i e t veranderd ben... Ik ben mij ook niet bewust eenige reden of aanleiding gegeven te hebben tot het vermoeden, dat ik in dit punt van meening veranderd was, en zeker niet door mijn aanvaarding van de benoeming tot

hoogleeraar aan de Theol. School. Dit moge voor sommigen een teleurstelling zijn, ik zeg het hier open en zonder eenige reserve..."

Het spreekt naar onze meening vanzelf dat, als iemand tegenstander is van het promotierecht, dit standpunt niet veranderen kan of mag door het aanvaarden van een benoeming tot hoogleeraar aan die hoogeschool. Wellicht hebben sommigen, meenende dat het promotierecht een kwestie van sympathie of antipathie was, gedacht: nu dr K. Dijk hoogleeraar is geworden, zal hij ook wel een voorstander van het promotierecht zijn geworden. Terecht zegt daarom dr K. Dijk dat hij zonder eenige reserve thans nog hetzelfde gevoelen deelt. Iets anders is natuurlijk de vraag of dit gevoelen zakelijk juist is. Niet door benoemingen maar door argumenten kunnen standpunten veranderen. Het zou daarom niet onmogelijk zijn dat dr K. Dijk de gevoelens van schrijver dezes niet geheel verwerpelijk acht.

* * *

Thans echter vouwen wij „De Standaard" van 26 September 1939 open.

Op bladzijde 3 lezen wij dat het college van curatoren, dat in opdracht van de synode van 1936 zou pogen een oplossing te vinden inzake het promotierecht, waarmede allen zich zouden kunnen vereenigen, allereerst aan het college van hoogleeraren om een desbetreffend advies vroeg. Het college van hoogleeraren zag niet de mogelijkheid van een dergelijke oplossing. Ook het curatorium zelf besloot unaniem inzake het promotierecht geen voorstel aan de synode te doen. (Twee hoogleeraren adviseerden tegen het nemen van dit besluit.)

Wij zijn zeer verblijd, dat geen compromis werd gevonden. Want aan een compromis heeft men in feite niets. Nu ja, de strijd kan een oogenblik luwen, misschien, maar theoretische moeilijkheden worden door compromissen anders nooit opgelost. Een compromis beteekent eigenlijk dat twee theoretische standpunten, die met elkander niet te vereenigen zijn, net zoolang door elkander worden gehaspeld tot er een „praktische" oplossing is ontstaan, zonder dat de theoretische — en dus de belangrijkste — zijde van de zaak werd aangeraakt. Het gevolg van een dergelijke handelwijze is dus, dat de theoretische zijde na eenigen tijd toch weer onze aandacht komt vragen, omdat een praktijk zonder goede theorie nu eenmaal onbestaanbaar is. Het promotierecht der Theologische Hoogeschool moet ook zuiver theoretisch worden

besproken: zij héeft dit recht, of zij heeft het niet. De waarheid duldt geen andere probleemstelling.

* * *

„De Standaard" van 27 September 1939 bevatte geen nieuws over het promotierecht. Maar wel bracht dit dagblad enkele mededeelingen over de debatten aangaande den zesden hoogleeraar. Wij staan daarbij een oogenblik stil.

Men weet nu dat de Theologische Hoogeschool geen opleidingsschool is, en dat het promotierecht aan een wetenschappelijke hoogeschool moet worden erkend, en dat daarom, indien de omstandigheden dit veroorloven, een uitbreiding van het getal hoogleeraren wenschelijk is.

In „De Standaard" van 18 December 1874 schreef dr A Kuyper al zoo waardeerend over deze hoogeschool en sprak hij al zoo vurig als zijn wensch uit, dat de beoefening der theologische wetenschap aan haar steeds in kracht zou toenemen. [1])

En in het reeds meermalen genoemde bijblad van „Wat zegt de Schrift?", schreef in den eersten jaargang, (1903), bladzijde 53, ds G. Elzenga :

> „...Dit is van belang met het oog op de mogelijke uitbreiding van het getal der Hoogleeraren. Het aantal Hoogleeraren is licht te klein, en schier nooit te groot."

Men bedenke daarbij dat, hoe verder de geschiedenis voortschrijdt, steeds meer kracht zal worden vereischt om de situatie in wetenschappelijk opzicht te overzien en te beheerschen. Wat alleen maar de gereformeerde theologie aangaat — wij worden overstelpt door literatuur, die door den dienaar des Woords feitelijk niet meer kan worden bijgehouden, laat staan beheerscht. Wij hebben daartoe hoogleeraren noodig die de literatuur bijhouden, becritiseeren, en beheerschen, en verwerken tot handboeken in den stijl van dr H. Bavincks „Gereformeerde dogmatiek". Wat minder brochures, en wat meer werken van groot formaat — dat is een wensch van menigen dienaar des Woords. Hoelang snakken wij nu al naar een gereformeerde kerkgeschiedenis, welke niet alleen het kerkelijk wedervaren van het kleine Nederland maar ook dat van het groote wereldrond historisch-critisch ons zal schetsen? Wat eenheid van „opleiding" betreft, wij erkennen het

[1]) Zie hiervoor L. Lindeboom, „De Christ. Gereformeerde Kerk enz.", tweede druk, bladzijde 28.

geoorloofde om daarover te spreken, maar men doe dit toch niet uit overwegingen van bezuinigen op het aantal hoogleeraren. W ij b e z w ij k e n v o o r s h a n d s n o g o n d e r h e t w e r k , d a t o m a f d o e n i n g r o e p t .

Indien de omstandigheden het toelaten, moet dan ook naar onze meening een zesde hoogleeraar worden benoemd. Natuurlijk kan men van meening zijn dat de omstandigheden dit t h a n s n i e t t o e l a t e n . De synode besloot in dezen geest, hetgeen te begrijpen is.

Bij de over deze zaak gevoerde debatten kwam duidelijk uit dat men algemeen de Theologische Hoogeschool als een opleidingsschool beschouwde.

Volgens „De Standaard" van 27 September 1939 zeide ds J. G. Fernhout bij de beantwoording der sprekers:

> „De Commissie heeft juist voor oogen gestaan het doel der School: opleiding van predikanten. De beoefening der Theol. wetenschap is daarbij middel, doch dit moet niet ingevoegd in de opleiding als zoodanig."

Maar het doel der Hoogeschool is niet opleiding van predikanten. Dat zegt het reglement wel, maar dat reglement moet, zooals wij zagen, worden herzien. Het doel der Theologische Hoogeschool is het geven van theologisch onderricht, de beoefening der theologische wetenschap. Deze wetenschapsbeoefening is natuurlijk geen middel tot opleiding, maar wel middel om ons allen de grootheid Gods in al Zijn werken des te beter te kunnen doen verstaan.

Volgens hetzelfde krantenverslag zeide dr W. A. van Es:

> „De wenschelijkheid en noodzakelijkheid der studie van de patristiek onderschrijft hij volkomen. Doch dat is heel iets anders dan de benoeming van den zesden hoogleeraar. De Theol. School is er allereerst voor de opleiding van predikanten."

Maar artikel acht der kerkenorde spreekt in het geheel niet van opleiding der predikanten, wel van studeeren in de theologie. En dr W. A. van Es zal wel toegeven, dat men voor een ambt niet kan noch mag worden opgeleid. Het is dus niet onmogelijk dat, als dr W. A. van Es inziet dat de Theologische Hoogeschool geen Ambtelijke Hoogeschool is, de curator niet alleen een voorstander van het promotierecht, maar ook van den zesden hoogleeraar zal worden.

Wij deelen in dit verband voorts mede dat ook het curatorium der Theologische Hoogeschool de studie der patristiek blijkbaar heel belangrijk heeft geacht toen dit college aan professor L. Lindeboom bij zijn tachtigsten verjaardag, een complete uitgave van de Patres ten geschenke gaf, op deze voorwaarde dat dit kostbare boekwerk bij het overlijden van professor L. Lindeboom het eigendom zou worden van de Theologische Hoogeschool.

En aldus is geschied.

Ook ds D. Scheele en dr K. Schilder verklaarden, dat het doel der Theologische Hoogeschool was opleiding van predikanten. Dit is te betreuren.

Ds T. J. Hagen voerde ook het woord.

Deze verklaarde volgens het verslag onder meer:

> „En het „Beding" heeft nooit bedoeld dat Kampen een theologisch wetenschappelijk centrum zou worden."

Maar dit ding werd aanvaard op voorwaarde „dat niet zou vernietigd worden het aloude beginsel van vrije studie". Het zou ook van belang zijn te vernemen hoe ds T. J. Hagen de reorganisatie van 1896 verklaart, uit een oogpunt van „opleiding" of uit een oogpunt van wetenschap. En verder kan over deze zaak wel worden gesproken bij de reeds noodzakelijk gebleken verandering van het beding.

Uit „De Standaard" van 27 September 1939 noteeren wij nog dat de naamsverandering der Theologische School in die van Theologische Hoogeschool haar beslag kreeg. Geen enkele der professoren der Vrije Universiteit had daartegen bezwaar, in 1939 al evenmin als in 1936. Wij herinneren er nog aan dat, toen in 1936 de principieele beslissing was gevallen, ds D. Sikkel in de „Amsterdamsche kerkbode" schreef, dat het zoo verblijdend was dat deze beslissing zonder eenig verzet was genomen, en dat, wanneer ditzelfde voorstel twintig jaar geleden was gedaan, er waarschijnlijk de grootste onaangenaamheden zouden hebben plaats gehad.[1]) Dat vermoeden wij ook. Lange historische artikelen probeeren wel eens iets te bewijzen.....

* * *

Ook „De Standaard" van 28 September bracht over deze zaak geen nieuws. Wel vermeldde het dagblad dat ook de commissie niet tot eenparig resultaat had kunnen komen, zoodat er twee

[1]) Wij citeeren uit het hoofd.

voorstellen zouden komen. Het eerste voorstel stelde de synode voor te besluiten wegens het ontbreken der genoegzame eenparigheid op deze zaak niet in te gaan. Wij kunnen dit begrijpen. Het tweede voorstel wil blijkbaar de zaak doorzetten, o.a. omdat een groot deel der kerken er zoo naar verlangt. Naar onze meening behoeft een volgende synode zich over deze zaak niet meer uit te spreken.

* * *

Vrijdag 29 September brachten ons de dagbladen de verslagen van de synodale debatten over het promotierecht. Het verslag van „De Rotterdammer" was op sommige punten uitvoeriger dan dat van „De Standaard", en hier en daar vullen de verslagen elkaar aan. Wij zullen beide dagbladen citeeren. Vooraf maken wij de opmerking, dat men rekene met een krantenverslag te doen te hebben. Soms kunnen vergissingen van den verslaggever het gesprokene min of meer onjuist weergeven. Overigens kwamen de verschillende uiteenzettingen der sprekers treffend overeen met wat wij uit anderen hoofde van hen wisten.

Ds W. H. van der Vegt heeft het woord („De Standaard"):

> „Ds W. H. van der Vegt, het verzoek der oud-leerlingen en leerlingen der School toelichtende, verklaarde allereerst dat deze actie niet van buiten-af gestimuleerd is, doch uit den engen kring der leerlingen is opgekomen. Voorts is het allerminst de bedoeling der onderteekenaars van het verzoekds Hekman c.s. om de Vrije Universiteit, waar voor de candidaten van Kampen de gelegenheid tot promoveeren bestaat te passeeren, doch slechts dat aan de Theol. Hoogeschool die gelegenheid ook zal worden geopend.
>
> Het toekennen van het promotierecht aan Kampen is in het belang der Kamper studenten."

Dit zal wel niemand durven ontkennen.

Aan het slot zeide de spreker:

> „.....dat 's Heilands gebod „Weest volmaakt" ook voor de Theol. Hoogeschool geldt. De krachten aan de school moeten tot de grootst mogelijke ontwikkeling komen. Zoo valt — aldus spr. — het recht der Theol. School, waarvoor nu al zoovele jaren gestreden is, samen met 's Heilands eisch."

Wij herinneren hier aan de gelijkenis der talenten. Als wij één mogelijkheid onbenut, één talent ongebruikt laten, vertoornt zich

de hemelsche Rentmeester. Dus zal het promotierecht er m o e t e n komen.

Indien ds W. H. van der Vegt en zij, die met hem het verzoek bij de synode indienden, van meening mochten zijn dat de probleemstelling van schrijver dezes de aanhangige zaak nader tot de oplossing mocht hebben gebracht, ware het voor hen te overwegen thans hetzelfde verzoek in te dienen bij het curatorium en het professorium der Theologische Hoogeschool. Daar hoort dit verzoek thuis.

Voordat wij aan dr W. A. van Es het woord geven, merken wij op dat niet alleen deze spreker, maar schier èlke tegenstander zich beroept op het beding van 1892. Het is bekend hoe wij over het beding denken. Het rust immers op een Roomsch beginsel. Niettemin is het op bepaalde voorwaarden aanvaard.

Het beding der christelijke-gereformeerde kerk luidde op dit punt :

> „.....als het beginsel gehandhaafd wordt dat de kerk geroepen is een eigene inrichting te hebben tot opleiding harer leeraars....."

En dit beding werd door de Nederd. Geref. Kerk aanvaard o.a. op deze voorwaarden :

> „dat niet zou worden vernietigd het aloude beginsel van vrije studie....., dat men niets zou laten vallen van den eisch der wetenschappelijke ontwikkeling, die steeds door de Gereformeerde Kerken gesteld is..... en dat men niet tegen zou spreken, dat de vereenigde kerken over de regeling dezer zaak later, indien noodig te oordeelen zouden hebben."

Het is ons dus niet duidelijk als men, tegenstander zijnde van het promotierecht, zich meent te moeten beroepen op de afspraken toen gemaakt. Alsof die afspraken door de voorstanders zouden worden geschonden!

Dr W. A. van Es voert het woord („De Standaard"):

> „Er is allereerst de formeele reden, dat terwijl de Synode van Arnhem heeft uitgesproken te wachten tot er ter zake „genoegzame eenparigheid" zou zijn, men nu, terwijl die eenparigheid er niet is, een zijweg wil inslaan. Echter de continuïteit moet gehandhaafd, wil men niet het prestige der synode in gevaar brengen."

Maar op de synode van 1914 was besloten dat de synode der gereformeerde kerken, als zijnde eene kerkelijke vergadering, en geen wetenschappelijk college, de bevoegdheid mist, om zoodanig recht te verleenen. Met andere woorden: in haar geschenkenkast ligt het promotierecht niet. Deze continuïteit moet worden gehandhaafd.

De curator vervolgt („De Standaard"):

> „Dan is er het beding van 1892. Daaraan moet men zich houden, tenzij men algemeen van meening zou zijn dat dit veranderd moet worden."

Het beding moet noodig worden veranderd. Maar het spreken over het promotierecht is geen breken van de afspraken toen gemaakt. Dit promotierecht, dat theoretisch reeds bestaat, kan vóór de verandering van het beding een feit zijn.

Wij luisteren verder („De Rotterdammer"):

> „Hij voorziet daarvan (van het promotierecht) veel onrust en acht het Roomsch om de wetenschap aan de kerk te onderwerpen."

Maar dr W. A. van Es, die zoo heel graag spreekt over de opleidingsschool in Kampen, zit zelf geheel verstrikt in het Roomsche opleidingsbegrip van „De Wachter" en van H. H. Kuypers proefschrift. Bovendien is dit boek er om te bewijzen, dat de wetenschap aan de Theologische Hoogeschool in geen enkel opzicht aan de kerk wordt onderworpen in Roomschen zin. En de wetenschap, die wordt bedreven krachtens het ambt aller geloovigen, moet maar niet denken dat zij vrij is van de contrôle van het bizondere ambt. Als dr W. A. van Es dàt mocht denken is hij ver afgedwaald van het gereformeerde pad. Ook van het huis der wetenschap is de kerk de pilaar en vastigheid der waarheid. [1])

---

[1]) Wij moeten allen wel bedenken dat kerk en belijdenis, kerk en Heilige Schrift wel onderscheiden zaken zijn, maar nooit in dien zin alsof de kerk een hinderpaal zou kunnen zijn op het vrije pad der schriftuurlijke wetenschap. Men zie voor een en ander de inleiding, welke ds W. H. van der Vegt schreef op de uitgave van de door hem en ds J. Douma vertaalde preeken van Calvijn. („Het gepredikte woord", T. Wever N.V., Franeker, zonder jaartal.) Wij verwijzen naar noot 29 op bladzijde 47 en 48, waar o.a. staat: „Hiermede is geheel de hierarchische gedachte afgesneden, als zou de kerk iets boven de

De spreker vervolgt („De Standaard"):

„Een dergelijk besluit zou tegen spr.'s conscientie ingaan..."

Er is geen enkele reden om aan deze mededeeling te twijfelen, al gelooven wij ook dat voor conscientiebezwaren geen redenen zijn. Men luistere echter naar wat nu volgt („De Standaard"):

„.....en geschiedde dit, dan zou hij geen woord meer voor de Theol. School kunnen spreken en geen offer voor haar meer kunnen brengen."

Maar op vele personen heeft dr W. A. van Es steeds den indruk gemaakt — wij zeggen het dus voorzichtig — nooit zulk een vurig liefhebber der Theologische Hoogeschool te zijn geweest. Wij vervolgen het verslag van „De Standaard":

„De theologische candidaten van Kampen kunnen aan de V. U. promoveeren en het studeeren aan verschillende inrichtingen is juist wel goed om eenzijdigheid te vermijden."

Wat jammer is het dan, dat in de jeugd van dr W. A. van Es het promotierecht der Theologische Hoogeschool nog niet in feite was erkend; dan was dr W. A. van Es wellicht voor veel eenzijdigheid bewaard gebleven, wanneer hij in Kampen was gepromoveerd.

En op bladzijde 30 van zijn brochure „Het doctoraat aan de Theol. School" zegt dr T. Hoekstra:

„Dan is het mogelijk, dat een hoogleeraar in Kampen aan een doctorandus den raad geeft in Amsterdam te promoveeren,

---

gemeente zijn, desnoods zonder de gemeente." Verder noot 71, waar W. H. van der Vegt nog verwijst naar een uitspraak van Calvijn (Inst. IV, 8, 9): „Ziedaar de hooge macht, waarmee de herders der kerk toegerust behooren te zijn, n.l. opdat zij door Gods Woord alles vrijmoedig durven en alle kracht, roem, wijsheid, hoogheid der wereld dwingen te wijken voor de majesteit van het Woord om daaraan te gehoorzamen...." En in noot 171 op dezelfde bladzijde lezen wij o.m.: „Toch kan men bijv. wijzen op de verhouding van Kerk en School. Daarin komt bij Calvijn de eere-positie der Kerk genoegzaam uit. De belijdenis, opgesteld door de hoogeschool van Genève, begint: Je proteste de vouloir suivre et servir la doctrinal de foy, telle qu' elle est contenue au catechisme de ceste Eglise (huius ecclesiae). Hij volgde hierin zeer zeker de gewoonte van die dagen, maar terwijl op andere plaatsen de band aan de kerk en haar belijdenis niet zoo strak gehouden werd, was Calvijn konsekwenter dan Lausanne, Zürich, Bazel en Straatsburg. C. R. IX: LVI."

wijl de betrokken hoogleeraar in een bepaald onderdeel van een vak zich meer ingewerkt heeft dan hij.

Maar zou het dan ook niet mogelijk zijn, dat een hoogleeraar in Amsterdam aan een doctorandus voorstelt te Kampen te promoveeren, omdat hij den hoogleeraar aldaar meer bekwaam acht in een onderdeel van zijn vak dan hijzelf?

Wat zou er dan een schitterende harmonie zijn!

Welk een heerlijke toekomst!"

Deze woorden zullen dus dr W. A. van Es wel uit het hart gegrepen zijn.

Het verslag van „De Standaard" vervolgt des curators rede:

„En wat betreft de verwijzing van ds v. d. Vegt naar 's Heilands Woord: „Weest volmaakt", wees dr W. A. van Es er op dat de Kerken al 25 jaren bezig zijn de Theol. School te vervolmaken en daaraan naar zijn gevoelen niet zooveel meer ontbreekt. Tenminste, als men het doel der School: inrichting tot opleiding der predikanten in 't oog houdt."

Maar het doel der school is theologie. Dat drukt haar naam duidelijk uit. Jammer dat dr W. A. van Es telkens met het begrip van „De Wachter" werkt.

Nu nog tot slot uit hetzelfde blad:

„Wanneer de kerken het doctoraal examen als eisch zouden stellen, ja, dan zou het wat anders zijn."

Dan zou het niet wat anders zijn. Want wat theoretisch niet mag, m a g n o o i t, o o k d a n n i e t.

Dr S. Greijdanus zeide volgens „De Standaard" onder meer:

„Nu heeft men weer gezegd: De kerken kunnen niet promoveeren. Maar 't zijn toch niet de kerken, doch de hoogleeraren die de promotie verrichten..... Aan de rijksuniversiteit is 't toch ook niet de Staat die promoveert."

Het zou van belang zijn te vernemen wat tegen deze woorden zou kunnen worden ingebracht. In het vervolg zegt dr S. Greijdanus tot onze spijt dat ook de doctorale studiën en de promotie tot de opleiding van predikanten behooren. Wij spraken over deze onjuiste voorstelling reeds.

Tot slot zeide volgens „De Standaard" dr S. Greijdanus:

> „Spr. weet uit eigen ervaring hoeveel nut hij voor zijn ambtelijk werk als predikant gehad heeft van zijn doctorale studie en promotie."

Dit zal wel onwederlegbaar zijn.
Volgens „De Standaard" zeide dr K. Schilder onder meer:

> „Als de Kerken de School het promotierecht verleenen beteekent dit niet dat de kerk gaat heerschen over de wetenschap. Er is geen sprake van leergezag, wel van een vrijwillig zijn denken binden aan de gereformeerde belijdenis."

Wij deelen dit gevoelen, behalve dan hierin dat de kerken dit recht niet behoeven te verleenen, zij moeten het erkennen. Nooit werd een volksdeel zooveel tientallen jaren opgeroepen om over het promotierecht eener hoogeschool te beslissen. Terecht zegt ook dr K. Schilder dat de Theol. School het promotierecht in zichzelve heeft. Ook de Vrije Universiteit heeft destijds niet aan haar leden en begunstigers gevraagd of het wel mocht.....
Thans hooren wij dr H. H. Kuyper spreken („De Standaard"):

> „Wat het betoog van ds v. d. Vegt betreft, spr. kan het volkomen begrijpen, dat de studenten in Kampen bij eigen hoogleeraren willen verder studeeren en promoveeren. Doch de vraag is of toekenning van het promotierecht daartoe middel is."

Naar onze meening is de eenvoud van dit middel reeds het kenmerk van het ware van dit middel.
Men verbaast zich wanneer men dan ook in „De Standaard" verder leest wat dr H. H. Kuyper zeide:

> „De Hooger Onderwijswet geeft de V. U. de bevoegdheid om hoogleeraren van andere inrichtingen bij examens en promoties te doen tegenwoordig zijn. Welnu, wanneer er een accoord tusschen V. U. en Kampen gesloten wordt om zulk een samenwerking tot stand te brengen, dat de Kamper studenten doctoreeren en promoveeren bij de eigen hoogleeraren, welke hoogleeraren dan aan de examens en de promoties aan de Vrije Universiteit deelnemen, dan zou daartegen geenerlei bezwaar zijn."

Daartegen zou het groote bezwaar zijn, dat het aldus aan Kampen ontroofde recht zou moeten dienen om de heerlijkheid der Vrije Universiteit te vergrooten. Die heerlijkheid zal nooit kunnen worden vergroot in den weg van het onrecht. De oplossing van dr H. H. Kuyper worde afgewezen. Dien weg mag en kan men niet opgaan. Het voorstel van dr H. H. Kuyper is Kampen onwaardig.

Volgens „De Rotterdammer" zeide dr H. H. Kuyper vervolgens:

> „Hij is gaarne bereid met zijn collega's van de V.U. in dien zin een advies uit te brengen."

Wij twijfelen daaraan niet het minst, maar o.i. is een dergelijk advies niet noodig. Wij kunnen slechts hopen dat dr H. H. Kuyper ook gaarne bereid zal zijn de gedachten van schrijver dezes te overwegen.

Dr H. H. Kuyper vervolgt („De Standaard"):

> „Wil men dien weg niet op, dan zou blijken dat het niet te doen is om wetenschappelijke theologische studie, doch om toekenning van het promotierecht aan de Theol. Hoogeschool."

Het is te doen om wetenschappelijke theologische studie in den weg van erkenning — niet toekenning — van het promotierecht der Theologische Hoogeschool. Bovenstaande opmerking van dr H. H. Kuyper wordt evenals de vorige afgewezen.

Wij citeeren „De Rotterdammer" voor het vervolg van dr H. H. Kuypers rede:

> „Als deze Synode aan Kampen het promotierecht geeft, zijn de Geref. Kerken de eersten die hun opleidingsschool dat verschaffen."

Behalve dat de Theologische Hoogeschool geen opleidingsschool is, merken wij hierbij op, dat de historie nimmer normatief is geweest. Overigens behoeft het promotierecht niet te worden verschaft. Men dient het te erkennen. Wij herinneren voorts aan de reeds ter sprake gebrachte eerste stelling van dr H. H. Kuypers proefschrift.

Wij lezen „De Rotterdammer" verder:

„Dan kan men niet zeggen dat de Theol. Scholen in Zuid-Afrika en Noord-Amerika het niet mogen hebben."

Dat kan men ook niet zeggen. Het zal er bij die scholen van afhangen op welk peil het theologisch onderricht daar staat.
Dr H. H. Kuyper vervolgt, volgens hetzelfde verslag :

„Dan komen die jonge mannen niet meer naar Nederland om te promoveeren en dat zal leiden tot en breken van den invloed der Ned. Geref. theologie in het buitenland."

Dat zal leiden tot een krachtiger beoefening der gereformeerde theologie in het buitenland. Dat zal dus een gunstige uitwerking hebben. En overigens zou te overwegen zijn of er zulke maatregelen zouden kunnen worden genomen, dat over en weer steeds één of meer begaafde studenten in het buitenland doorstudeeren. Op deze wijze zou ook meer kunnen worden voldaan aan een met medeweten van dr H. H. Kuyper door D. Nauta destijds verdedigde stelling. De vijftiende stelling van D. Nauta's proefschrift over „Samuel Maresius" luidt: „Bij de beoefening der Vaderlandsche kerkgeschiedenis zal meer dan tot dusver het geval is geweest, met de betrekking tot de kerken en de toestanden in het buitenland moeten gerekend worden". Wij missen onder onze theologen nog maar al te veel de kenners van het buitenland.
Volgens „De Rotterdammer" vervolgde dr H. H. Kuyper zijn rede aldus :

„Spr. wil gaarne de hoogleeraren van Kampen nog wetenschappelijker achten dan zichzelven, en daarmede heeft hij voldaan aan den eisch den ander uitnemender te achten dan zichzelf."

Blijde te vernemen dat dr H. H. Kuyper aan dien eisch heeft voldaan, merken wij op, dat, àls inderdaad de hoogleeraren van Kampen wetenschappelijker zijn dan dr H. H. Kuyper, het promotierecht der Theologische Hoogeschool eerder dient te worden erkend dan dat van de theol. faculteit der Vrije Universiteit.
„De Rotterdammer" verslaat dr H. H. Kuypers rede verder :

„De kerken hebben nooit geschroomd theol. scholen op te richten. Maar reeds Bavinck profeteerde dat als men het jus

promovendi toestaat, de voorstanders met nog verdere eischen komen."

Maar ook dr H. Bavinck kon de toekomst niet voorspellen. Waar en wanneer hebben de voorstanders aanleiding gegeven tot deze profetie? Als zij daartoe geen aanleiding hebben gegeven, zou deze opmerking van dr H. H. Kuyper ons reden geven tot droefheid. En hoeveel schrijver dezes in dit geschrift over een kerkelijke universiteit moge hebben gesproken, hij is zich niet bewust aanleiding te hebben gegeven tot een dergelijke gedachte als die, welke dr H. H. Kuyper hier uit.

Hetzelfde verslag gaat voort:

„Wat spr.'s vader betreft, men heeft bij het citaat uit „De Heraut", dat thans zoo'n opgeld doet, vergeten waarover het toen ging."

Dat is bij anderen misschien mogelijk, maar de schrijver dezer letteren had reeds enkele dagen voor dr H. H. Kuyper deze rede uitsprak, dit citaat op zijn kamer gereed liggen, De historische situatie begrijpt hij, naar hij meent, wel. Alleen had hij om twee redenen besloten van dit citaat hier thans geen gebruik te maken, en wel *a* om den eerbied dien hij dr A. Kuyper is verschuldigd, *b* om den eerbied dien hij dr H. H. Kuyper is verschuldigd.

Als echter dr H. H. Kuyper zelf deze zaak ter sprake brengt, zal hij niet schromen desgelijks te doen.

In „De Reformatie" van 3 Juli 1936 kan men vinden dat in „De Heraut" van 23 Februari 1879, no 63, dr A. Kuyper het volgende schreef:

„Van den kant der Christelijke Gereformeerde Kerk wordt het denkbeeld besproken, om te Kampen graden te doen toekennen, met inbegrip van den Doctorstitel.

Gaarne zagen we deze proef nemen.

O.i. kan het.

Maar toch zal het denkelijk wel worden belet."

Hoewel het curatorium der Theol. School in 1885 de wetenschappelijke kracht der Theol. School nog te klein vond voor het promotierecht, zoo was dr A. Kuyper reeds in 1879 van oordeel, dat het wel kon. En dat wil toch wel wat zeggen.

Volgens „De Rotterdammer" zeide dr H. H. Kuyper vervolgens:

„In spr.'s bezit is een schrijven van zijn vader, waarin hij in datzelfde jaar verklaarde aan zijn studenten, dat een kweek- of theol. school niet het recht toekomt graden te verleenen."

Maar van deze mededeeling wordt het o.i. niet beter maar erger, want dan is het aantal tegenstrijdigheden van dr A. Kuyper, dat toch al niet gering is, wéér met één vermeerderd. En die brief wischt het bovenstaande citaat niet uit. Eigenaardig is voorts dat dr H. H. Kuyper zegt: kweek- of theol. school. Is kweek- hetzelfde als theologisch? Was dr H. H. Kuyper hoogleeraar aan een kweek- of theologische faculteit? Men bedenke toch dat reeds tientallen jaren voor de naamsverandering de Theol. School een hoogeschool was, en dat het promotierecht reeds tientallen jaren een feit had moeten zijn. Het begrip kweekschool is niet alleen den Kamper student maar ook èlk mensch, ònwaardig. Alsof de professoren kweekers zijn!

„De Rotterdammer" vermeldt, dat over dr A. Kuyper de oud-hoogleeraar nog het volgende zegt:

„En in 1914 heeft hij in „De Standaard" publiek God gedankt, dat de gen. synode dit gevaar heeft afgewend."

Met dankzeggingen moet men altijd voorzichtig zijn. Dit bleek jaren geleden reeds in een dispuut tusschen K. Schilder en het dagblad „De Rotterdammer". Vooral met publieke dankzeggingen mag wel de grootste voorzichtigheid worden in acht genomen. Evenwel — naar onze meening vergiste dr H. H. Kuyper zich ook hier.

Als wij op bladzijde negen van K. Schilders „Afbouw" dit citaat overlezen, bemerken wij, dat gelukkig de naam van God, in dit minder geslaagd stukje persarbeid van dr A. Kuyper, niet voorkomt. In deze driestar stelt dr A. Kuyper de vraag of, als Kampen het promotierecht ontvangt, wij ook niet eens moeten spreken over de gymnasia!

„De Rotterdammer" lezen wij verder. Dr H. H. Kuyper zeide:

„Prof. Rutgers achtte het verleenen van het jus promovendi een schenden van het Beding."

Maar in dr H. Bouwmans „Onder veilige hoede" staat op bladzijde 95, dat dr F. L. Rutgers van meening was „dat er na

de kerkelijke vereeniging op het punt in quaestie geen contract of beding meer bestaat of bestaan kan". Deze meening van dr F. L. Rutgers was wel door en door onjuist, maar is niettemin door hèm voorgedragen, gelijk ons ook uit mondelinge overlevering bekend was. Maar later — toen het promotierecht ter sprake kwam — had dr F. L. Rutgers blijkbaar spijt van zijn opvatting. Toen was hij plotseling van meening dat dit beding, dat volgens hem niet meer bestond en geen rechtsgeldigheid meer bezat, toch, ondanks alles, wel goede diensten zou kunnen bewijzen om een recht te bestrijden... Maar ook toen heeft dr F. L. Rutgers zich even deerlijk vergist als vroeger. Er was afgesproken dat er later gemeenschappelijk over de regeling der zaken zou worden gesproken. Dat is onder meer in 1914 gebeurd, toen de synode verklaarde dat zij niet bevoegd was het doctoraat te verleenen. Zij kan het niet geven, noch onthouden. Wij herinneren hier aan het fiere woord van dr A. Kuyper dat het promotierecht aan een universiteit door een staatsmacht niet kan worden gegeven of onthouden.[1]) Zoo is het, in anderen zin, met de Theologische Hoogeschool. Dit kan haar door een kerkmacht niet worden gegeven of onthouden. De hoogeschool heeft dit recht in zichzelve. En als de synode of sommige synodeleden dit betreuren, bedenke men dat de synode dan maar geen hoogeschool had moeten oprichten. Maar nu zij bestaat zal zij naar haar aard bestaan.

Volgens „De Rotterdammer" zeide dr J. Ridderbos in den aanvang zijner rede onder meer:

> „Spr. wilde waarschuwen voor vleeschelijke factoren. We moeten samen bidden en werken om Gods wil te kennen. Dan komt er bereidheid om naar elkanders argumenten te luisteren en die te verdragen."

Hiermede zal men het eens kunnen zijn, alleen: onjuiste argumenten moeten worden weerlegd. Er moet ook bereidheid zijn tot het aanvaarden van de ware argumenten.

In het vervolg van zijn rede zeide dr J. Ridderbos o.m. („De Standaard"):

> „Prof. Schilder, die zoo'n fijnen neus heeft voor de scheiding tusschen kerkelijke belijdenis en wetenschap, moest

---

[1]) Zie K. Schilder, „Afbouw", bladzijde 25.

eigenlijk naast spr. hier staan om tegen het promotierecht van de School te spreken."

Dat moest o.i. heelemaal niet. N o o i t mag de wetenschap in conflict komen met de belijdenis. Meent zij het te moeten doen, dan moet er op ordelijke wijze een gravamen worden ingediend. Want de wetenschap is niet vrij van het toezicht der kerk. Er mag dus wel onderscheiding tusschen belijdenis en wetenschap zijn, m a a r g e e n s c h e i d i n g.

Het verslag van „De Standaard" vervolgt:

„P r o f. S c h i l d e r: schudt ontkennend het hoofd.
P r o f. R i d d e r b o s: als u maar lang genoeg nadenkt komt u vast naast mij staan."

Maar dr K. Schilder had er anders ook al héél lang over nagedacht. Het is niet ondenkbaar dat dr J. Ridderbos, na lezing van dit geschrift, naast schrijver dezes zal komen te staan om met hem te strijden vóór het promotierecht.

„De Standaard" verslaat dr J. Ridderbos' rede verder:

„Nu heeft men gezegd: Als de School het promotierecht niet mag hebben, hef haar dan maar op. Maar die alles-of-niets-theorie is niet bepaald gereformeerd."

Wat is het beginsel nu van de Theologische Hoogeschool: opgeleid worden of theologie studeeren? Immers het laatste. Trek dat beginsel dan door, en men ziet het promotierecht verrijzen. De consequentie van een beginsel brengt ons niet bij den duivel. De consequentie van een onjuist beginsel voert ons van God af, en de consequentie van een goed beginsel brengt ons Hem naderbij. De alles-of-niets-theorie is naar onze meening goed gereformeerd. Dit is het ijzerscherpe dilemma van de wereldgeschiedenis. Want er staat geschreven: Die heeft dien zal gegeven worden, maar die niet heeft, van dien zal genomen worden dat wat hij heeft.

Dr J. Ridderbos vervolgde zijn rede („De Rotterdammer"):

„Terwille van de school en de kerken moet spr. het jus promovendi afwijzen. Zij die ervoor pleiten zijn natuurlijk volkomen overtuigd, maar toch op een dwaalweg, jagend naar een verkeerd ideaal."

Wij kunnen dit niet inzien, en wandelen rustig dien weg verder af.

Wij hooren dezen hoogleeraar verder spreken („De Standaard"):

> „Wanneer de Synode een voorstel aannam dat alle predikanten het doctoraal examen moeten hebben gedaan, als behoorende bij hun opleiding, dan zou aan de Theol. School het promotierecht moeten worden verleend."

Als de Theol. Hoogeschool dit promotierecht niet mag hebben of niet heeft, mag dit na zulk een besluit ook niet worden verleend.

Tot slot zeide dr J. Ridderbos („De Rotterdammer"):

> „Juist het Beding is gegaan terwille van een bepaald gedeelte toen. Is het niet billijk dat van de andere zijde ook gezegd wordt: wij hebben dit gekregen, en willen ook geen streep verder gaan."

Het „dit" is de Theologische Hoogeschool waaraan dr J. Ridderbos hoogleeraar is. En daarbij: dr J. Ridderbos vergist zich. De hoogleeraar vergete niet dat de Theologische Hoogeschool, na de aanneming van het beding, bij de vereeniging het eigendom is geworden van àl de kerken. Nu is het mogelijk — en wij gelooven dit eigenlijk ook wel — dat er toch partijzucht, zondige en vleeschelijke partijzucht is overgebleven, maar bij een probleemstelling mag men nooit rekenen met het bestaan van „de andere zijde", vooral niet in de kerk. Er mogen op de synode wèl meeningsverschillen, maar géén partijformaties zijn. Dat is zonde. En dr J. Ridderbos weet wel, dat over het promotierecht der Theologische Hoogeschool reeds was gesproken vóór de vereeniging van 1892, vóór de doleantie, en vóór het bestaan der Vrije Universiteit. Mocht de reorganisatie van 1896 soms ook niet hebben plaats gehad? En daarbij: het gaat hier om een recht van een hoogeschool. Men kan dan niet zeggen dat deze of gene niet veel lust heeft om verder te willen gaan. Niet over onze lust maar over het recht gaat het hier.

Dr K. Dijk zeide volgens „De Standaard" onder meer:

> „Als curator der V. U. heeft spr. persoonlijk meegemaakt de moeilijkheden met dissertaties en stellingen."

Maar om die moeilijkheden bestrijdt men het promotierecht der universiteit niet. En de V. U. heeft o.i. te weinig curatoren.

Moeilijkheden zijn er om overwonnen te worden. Als een bestaande stelling tegen de Schrift ingaat, mag zij niet worden verdedigd bij een promotie aan een gereformeerde hoogeschool. Daarvoor dient te worden gewaakt. Maar als een stelling niet tegen de Schrift doch alleen tegen de heerschende meening ingaat dan mag die stelling m e t v u u r w o r d e n v e r d e d i g d.

Als dit geschrift een dissertatie was geweest zou de encyclopaedische indeeling zeker anders zijn geweest, m a a r h e t b e s l i s t e s t a n d p u n t n i e t.

Dr K. Dijk zeide verder („De Standaard"):

> „Verder wees spr. erop dat voor doctoraal studie er zeker nog drie hoogleeraren aan de Theol. School zullen moeten worden benoemd.
>
> Mogen wij — aldus spr. — de Kerken die lasten opleggen?"

Geenszins. Dan zal Kampen, gebruik makend van de krachten die zij heeft, zich moeten oefenen in zelfverloochening. Voor kerkgeschiedenis en dogmatiek behoeven geen nieuwe hoogleeraren te worden benoemd.

In bepaalde gedeelten van de nieuw-testamentische studie zou men ook reeds kunnen doorstudeeren. De grootste moeilijkheid zou voorloopig het Oude Testament geven. Dat zal dus voorshands niet kunnen.

Volgens „De Standaard" zeide dr K. Dijk ook nog:

> „Tenslotte betwijfelde spr. of de Kerken de bevoegdheid hebben den benoemden hoogleeraar aan de Theol. School de opleiding tot doctoraal examen en promotie op te dragen."

Dat is naar onze meening aldus: als de kerken geen bevoegdheid hebben een hoogeschool met doctoraal examen te creëeren, dan hebben zij ook niet het recht een hoogeschool met candidaatsexamen op te richten. A l l e s ò f n i e t s.

Dr G. Ch. Aalders betoogde onder meer („De Standaard"):

> „.....dat niemand hem duidelijk heeft gemaakt dat het doctoreeren en promoveeren behoort tot de opleiding van den dienaar des Woords."

Gelukkig is dat dr G. Ch. Aalders niet duidelijk gemaakt. Het doctoraal examen rechten behoort ook niet tot de opleiding van

den commissaris der koningin, van den minister van binnenlandsche zaken, van den koning of keizer. De iuridische faculteit leidt tot de genoemde ambten niet op.

Verder zeide dr G. Ch. Aalders („De Standaard"):

> „En 't zou er op neer komen dat de Kerken Kampen gingen maken tot een duplicaat van de theologische faculteit der Vrije Universiteit."

Is dàt soms het bezwaar van dr G. Ch. Aalders? Maar in Hilversum zullen toch ook wel twee lagere scholen met den bijbel zijn? En er zijn meer dan twee gereformeerde gymnasia in Nederland. En kunnen twee theol. faculteiten, de een door de kerken, de ander door een vereeniging georganiseerd, niet in liefde en vrede samenwerken?

Tot slot zeide dr G. Ch. Aalders nog („De Rotterdammer"):

> „.....spr. zou zich verzetten tegen een voorstel tot opheffing der Theol. School."

De krantenverslagen deelden mede, dat dr G. M. den Hartogh verklaarde na ernstige studie en biddend overleg tot de overtuiging te zijn gekomen dat, hoe groot de praktische bezwaren tegen het promotierecht ook mogen zijn, er nochtans geen principieel bezwaar is.

Dr V. Hepp merkte volgens „De Rotterdammer" het volgende op:

> „Spr. is altijd voorstander van die School geweest en zag in eenheidspogingen van Kampen en Amsterdam geen heil."

Vervolgens:

> „Met groote trouw moet voor het karakter van de Theol. School gewaakt....."

Dat moet zeker. Ook voor het karakter der theol. faculteit moet met niet minder trouw gewaakt. Daarom moet het opleidingsnet, waarin de Theologische Hoogeschool en de theologische faculteit onzer Universiteit verstrikt zitten, worden losgeknipt. Daar zullen zij beide wel bij varen.

Dr H. Kaajan, die namens de commissie de sprekers beantwoordde, zeide onder meer („De Standaard"):

„Voorts betoogde spr. dat ook Voetius reeds principieel bezwaar had dat de Kerk een theol. faculteit zou stichten."

Maar dan ook geen halve theol. faculteit. Overigens hadden zooals wij zagen dr A. Kuyper, dr H. Bavinck en professor L. Lindeboom daartegen niet het minste bezwaar.

Volgens het krantenverslag deed in de avondzitting ds T. J. Hagen een voorstel om te komen tot eenheid van opleiding. Maar alles goed en wel, dat is een andere zaak. Recht is recht. Het promotierecht dient te worden erkend. Dit recht is geen gunst, geen geschenk, maar een bestaand recht. Men moet maar niet denken dat in den weg van het onrecht deze eenheid te verkrijgen zal zijn.

* * *

In de avondzitting der synode (28 September) werd volgens het verslag van „De Standaard" van 29 September besloten het voorstel van dr A. D. R. Polman en dr D. J. de Groot aan te nemen. Dit voorstel droeg het curatorium op om met de hoogleeraren allerlei mogelijkheden nog eens te overwegen, en op de synode van 1942 rapport uit te brengen.

Wij merken hierbij alleen op, dat wij voor een recht niet maar mogelijkheden moeten zoeken. Voor een recht is er maar één mogelijkheid. In de modderige dalen van onze compromissen behoeven wij ons niet te besmeuren door het graven in dien poel. Wij moeten, waar het hier gaat om een recht, elkander ontmoeten onder Gods blauwen hemel, op de rotsen van het recht, met het flikkerend zwaard der waarheid in de hand. [1])

---

[1]) In het proefschrift van D. J. de Groot „Calvijns opvatting over de inspiraties der Heilige Schrift", luidde stelling XIV: „In de Gereformeerde Ethiek is geen plaats voor het begrip van „het geoorloofde". Speciaal voor dr D. J. de Groot is er dus alle reden om geen voorstellen te doen waarin men naar mogelijkheden voor een recht moet gaan zoeken. In een doolhof kan men zoeken. Maar hier wandele men op den rechten weg, en men vindt dan voor de Theologische Hoogeschool terstond het recht tot hoogere theologische studiën. Dit recht is op dezen rechten weg niet te ontloopen. Men heeft het te aanvaarden. Wanneer men den rechten weg heeft verlaten, ja, dàn moet men zoeken naar mogelijkheden voor een recht! Dan belandt men bij het begrip „het geoorloofde", omdat men in plichtsverzuim den rechten weg heeft verlaten, en niet heeft gedaan „het gebodene".

Ook voor dr A. D. R. Polman is er reden tot eenige voorzichtigheid. Immers, stelling vijftien van zijn proefschrift (De praedestinatieleer van Augustinus, Thomas van Aquino en Calvijn) luidt: „Het betoog van dr H. Bouw-

Het is ook om deze reden dat wij nimmer uit den weg moeten gaan voor eventueele bezwaren, welke de sterke arm der Overheid zou kunnen opwerpen. Wel verkreeg, Gode zij dank, de Vrije Universiteit in het jaar 1905 de effectus civilis — rechtsgeldigheid in het staatsleven — maar met haar promotierecht heeft deze universiteit — en terecht — niet gewacht op een goedkeuring van Overheidswege. Ook is wellicht niet genoegzaam bekend dat de theologische faculteit onzer universiteit deze effectus civilis niet heeft.[1]) Wij misgunden haar die niet, maar nu deze faculteit haar doctorstitel niet door de wet beschermd ziet, moeten wij wel vaststellen dat de theologische examens der Theologische Hoogeschool evenmin als die der Vrije Universiteit aan een rijksuniversiteit erkenning vinden.

Voorts worde hier gewezen op de tiende stelling van het proefschrift van E. Diemer[2]), welke aldus luidt:

> „Tegen het toekennen van het promotierecht aan de Theologische School bestaan geen juridische bezwaren."

En indien zij daartegen wèl bestonden, zouden wij niet mogen aarzelen de Overheid te wijzen op het beginsel „souvereiniteit in eigen kring". Het gaat daarbij — zooals van zelf spreekt — niet om den titel van doctor, maar om de zaak door dezen titel aangeduid n.l.: de bewezen bekwaamheid om zelfstandig en op wetenschappelijke wijze de theologie te beoefenen. Als het ooit zou mòèten van de Overheid, zouden wij dezen titel kunnen laten vallen (of dien kunnen veranderen in dien van „magister theologiae") en nochtans de zaak kunnen behouden. Hier krijgt het woord van professor D. K. Wielenga dieper relief: beter mannen zonder titels, dan titels zonder mannen.

* * *

---

man (Geref. kerkrecht I, p. 498 e.v.) om het doctorenambt nog in zekeren zin als een kerkelijk ambt te handhaven, is niet overtuigend." Op dit standpunt, dat wij volkomen deelen, is het evenmin overtuigend het doctoraat aan de Theologische Hoogeschool als een kerkelijk doctoraat te beschouwen. Het ware dus te overwegen of dr D. J. de Groot en dr A. D. R. Polman niet andermaal moeten samenspreken om tot andere denkbeelden te komen aangaande het promotierecht.

[1]) Zie dr J. C. Rullmann, aangehaald werk, bladzijde 60.

[2]) „Vrijheid van Drukpers, eenige opmerkingen over haar staatsrechterlijke regeling, voornamelijk in Nederland", academisch proefschrift V. U., 1937.

En, indien door deze bladzijden het promotierecht zijn erkenning eerder zou mogen beleven, laat men dan de triumf van het recht blijde beleven, en dankbaar, maar niet hoogmoedig. De houding „Kampen—Amsterdam 1—0", past daarbij niet, hoe onaangenaam en minderwaardig sommige argumenten tegen het promotierecht ook waren. Wij herinneren hier aan het woord van dr T. Hoekstra, dat hij in het particulier eens tegen schrijver dezes zeide: „Als we in Kampen maar bescheiden blijven". Wie is niet dankbaar voor dit woord? Laat men, ook indien het recht wordt erkend, ootmoedig blijven voor zijn Koning, die de onzichtbare Toehoorder is van ieder gesprek, de onzichtbare Gast bij iederen feestmaaltijd. De feestvreugde worde niet verdonkerd door den walm der partijzucht.

* * *

Iets anders is het natuurlijk wanneer men onder ons nog eens wil spreken over eenheid van onderwijsinrichting. Het is natuurlijk geoorloofd daarover te spreken. Alleen bedenke men dat deze eenheid niet in drie weken een feit kan zijn, zooals dat met het promotierecht het geval is. Dit zou een zaak zijn waarover op kalme en godvruchtige wijze jaren lang zal moeten worden gesproken en gedacht. Ook dit behoort te geschieden in biddend overleg.

In dit verband maken wij allereerst de opmerking dat het naar onze meening diep is te betreuren dat de Vrije Universiteit in Amsterdam werd geplaatst. Wij zeggen dat niet allereerst om de kosten, welke in een stad als Amsterdam noodzakelijk hooger zijn dan elders. De hoofdreden vindt onze bewering hierin, dat de Vrije Universiteit in Amsterdam zoo weinig plaatselijke beteekenis heeft, zoo weinig cultuurvormenden invloed kan oefenen, in haar omgeving daar zoo weinig bindende kracht heeft. Valt zij in Amsterdam zoo op? Immers neen. Amsterdam is de stad van Artis, van het rijksmuseum, van het zwembad van anderhalfmillioen aan den Zuidelijken Wandelweg, maar Amsterdam is niet de stad die haar beteekenis aan de Vrije Universiteit ontleent. Dat in die stad 25 professoren wonen en zooveel studenten zijn gehuisvest, dat maakt het economisch beeld van Amsterdam niet anders, daar geeft de gemeenteraad, naar wij vermoeden, toch niet al te veel om.

De Roomschen hebben hun universiteit ook niet in Amsterdam geplaatst. En wij hadden het evenmin moeten doen. Het laboratorium aan de Lairessestraat is van de onooglijke ge-

bouwen van de V.U. bijna evenver verwijderd als Bussum van Hilversum. En wat die gebouwen van de V.U. betreft, zijn die niet ver beneden haar stand?

In een andere plaats hadden we deze inrichting voor hooger onderwijs moeten plaatsen. Zij heeft recht op een groot en machtig gebouwencomplex. Een apart gebouw, voor het geven van colleges, een ander gebouw voor het laboratorium, weer een ander gebouw voor een bibliotheek en archief, waar dr J. Wille en dr A. Goslinga als om strijd hun hart kunnen ophalen. Even verder een groot gereformeerd ziekenhuis, ten behoeve der sanitatieve faculteit. Een kliniek voor dr L. van der Horst? U fietst vijf minuten langs dat boschpaadje en u bent er. Het paedologisch instituut van dr J. Waterink nadert zijn voltooiïng... hè, 't is om van te watertanden, en 't zou een millioenplan waard zijn. Jammer, ook in dat opzicht, dat de mobilisatie er tusschen is gekomen.

Over de verhouding van kerk en theologische faculteit moet dan goed worden nagedacht, en bij ons spreken en denken over deze zaak moeten wij alle handigheden en diplomatie maar goed bestrijden. Die zijn al te lang bij ons in gebruik geweest. Overal maar eerlijk voor uitkomen, want eerlijk duurt het langst, ook in z.g. opleidingszaken.

En zoo komen wij TEN BESLUITE aan het einde van dit geschrift. De praktische spade staken wij in den grond om door te dringen tot het theoretisch fundament. Tevens bleek, hoe leerzaam het is de historie niet te verwaarloozen. Maar nu wij het geschrift dichtslaan en terzijde leggen, vraagt het volle leven weer onze aandacht. De dreunende voetstap van den antichrist verschrikt ons, nu hij zelfs de ruiten al doet rinkelen. En wij zouden gansch moedeloos worden indien wij niet zagen op Hem, Die veel sterker is dan al 't geweld dat onze beperkte macht zijn palen stelt. Hoelang de wereld nog zal bestaan weten wij niet. Wellicht is menigeen geneigd te zeggen, dat de geschiedenis zich in versneld tempo beweegt naar het einde, dat nu spoedig te wachten is, en dat zulks het overwegen van allerlei vragen als deze vrijwel overbodig maakt. Maar hiertegenover moet worden gesteld, dat ook in de dagen van Guido de Brès, die onze geloofsbelijdenis opstelde, de toestanden zoodanig waren dat de opsteller dezer belijdenis wel niet zal hebben vermoed dat na vier eeuwen men nog zou grijpen naar zijn klaar getuigenis van wat eeuwig zeker is. Wij moeten dus rustig voortarbeiden, en de toekomst aan God overlaten. De aarde is van boosheid vol. Maar de bellen der paarden met hun opschrift: „DE HEILIGHEID DES HEEREN" zijn op komst. Als die er zijn, zijn ook onze kortzichtigheden van den aardbodem verwijderd. Hallelujah. Maar ook alle kostbare archieven en rijke bibliotheken zijn dan verbrand tot asch. De Kamper Oudestraat bestaat niet meer. Ook Amsterdam is dan vergaan. Maar wat gedaan werd uit liefde tot Jezus, dat houdt zijn waarde en zal blijven bestaan.

De schrijver, wiens adres is Zutfenscheweg 58, Dieren, zal toezending van beoordeelingen van zijn geschrift zeer op prijs stellen.